ГРАНОТА

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Тамара ПРОШКУРАТОВА,
Аліна ПАРХОМЕНКО, Любов ПИЛІПКО

МАТЕМАТИКА

ЧАСТИНА ПЕРША

3

Тамара Прошкуратова, Аліна Пархоменко, Любов Пиліпко

«Математика»
підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти

Частина перша

Видавництво «Грамота»
2025

УДК
П

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН від 10.03. 2025 № 430)

Прошкуратова Т., Пархоменко А., Пиліпко Л.

П84 Математика : підручник для 3 кл. закл. заг. середн. освіти : у 2-х ч. : Частина перша. Київ : Грамота, 2025. 144 с.
ISBN 978-617-559-046-1
ISBN 978-617-559-047-8 (частина перша)

Підручник створено відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Типової освітньої програми, розробленої колективом авторів під керівництвом *О. Я. Савченко*.

У виданні передбачено формування математичних компетентностей і застосування їх у житті, поєднано математичну галузь із літературною, мистецькою, природознавчою, громадянською, соціальною та здоров'язбережувальною.

Для учнів / учениць, учителів, методистів і батьків.

УДК

ISBN 978-617-559-046-1
ISBN 978-617-559-047-8 (частина перша)

© Прошкуратова Т. С., Пархоменко А. В., Пиліпко Л. М., 2025
© Видавництво «Грамота», 2025

За Модельною навчальною програмою колективу авторів під керівництвом *О. Я. Савченко*.

Навчальне видання

ПРОШКУРАТОВА Тамара Сергіївна,
ПАРХОМЕНКО Аліна Валеріївна, *ПИЛІПКО* Любов Миколаївна

МАТЕМАТИКА

Підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Частина перша

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей».

Редакторка *Н. Забаштанська.* Художня редакторка *О. Андрущенко.*
Комп'ютерна верстка *С. Груніної.* Коректорки *С. Бабич, М. Осіпова*

Формат 8×108/16. Ум. др. арк. 15,12. Обл.-вид. арк. 14,38. Наклад прим. Зам. №

Видавництво «Грамота», вул. Паньківська, 25, оф. 15, м. Київ, 01133.
E-mail: info@gramota.kiev.ua; www.gramota.kiev.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України суб'єктів видавничої справи
ДК № 341 від 21.02.2001 р.

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ПРАПОР УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ГЕРБ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запанує́м і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Дорогий третьокласнику!
Дорога третьокласнице!

Упродовж двох років навчання в школі на уроках математики ти не тільки розвивав / розвивала математичні навички, а й уміло застосовував / застосовувала їх у повсякденному житті. Разом із цим ти більше дізнався / дізналася про нашу державу — Україну, про життя твоїх однолітків за кордоном.

У третьому класі ти матимеш більші можливості застосувати свої знання та вміння з опанованих тем на практиці, довідаєшся про материки й океани, про інші держави та народи, які є у світі.

Ознайомся зі спеціальними позначками, які будуть використані в підручнику.

Умовні позначення:

— запам'ятай;

— робота в класі;

— робота в парі, у групі;

— завдання на вибір;

— кругові та ланцюгові вирази;

— логічне завдання;

— словник;

— домашнє завдання.

Вивчай математику творчо, вдумливо, не бійся труднощів. Математика відкриє тобі шлях до інших наук, адже недаремно говорять, що «математика — цариця всіх наук, а наука — шлях до пізнання істини».

Успіху тобі й натхнення!

Авторки

Повторення вивченого матеріалу в 2-му класі

ЛІТО-ЛІТЕЧКО МИНУЛО...

1 Нумерація першої сотні. Додавання і віднімання чисел у межах сотні

Літо, до побачення!

1. Розглянь малюнок. Опиши ситуацію. Дай відповіді на запитання.

- О котрій годині має повернутися мама?
- Який шлях ближчий: до кафе чи спортзалу?
- На який автобус запізнилися і на який устигнуть брат із сестрою?
- У Марії було 70 грн. Чи вистачить їй грошей на прокат човна?
- Сформулюй інші запитання за цим малюнком.

2. Прочитай числа, зображені на повітряних кульках. Запиши їх у зошит від найменшого до найбільшого.

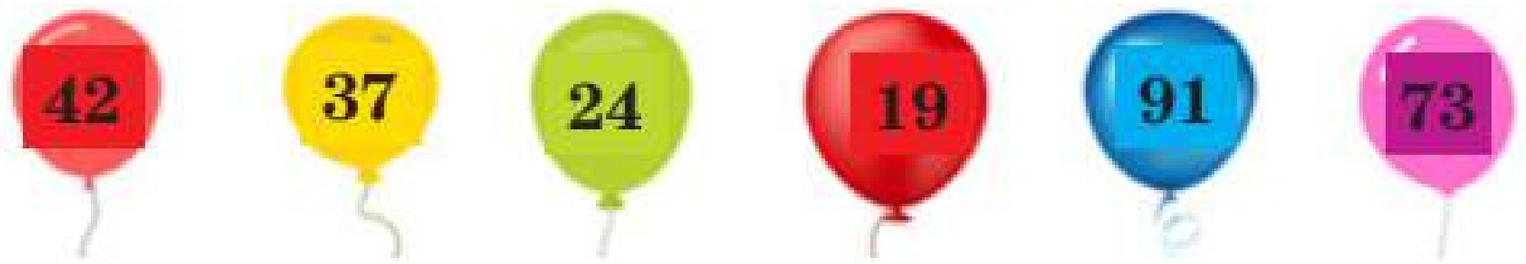

3. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Літо, дякую тобі за

40 + 8	нових друзів.
52 + 4	відпочинок на морі.
78 – 3	час, проведений із батьками.
76 + 2	канікули, проведені в бабусі.
98 – 7	розбиті коліна та подряпані руки після катання на велосипеді.

4. Назви́ «сусідів» кожного числа.

5. Назви́ всі числа третього десятка. Запиши в зошит усі числа сьомого десятка.

6. Заміни числа сумою розрядних доданків *(за зразком)*.

$49 = 40 + 9$

49, 54, 13, 48, 56, 61.

7. Збільш і зменш числа на *1*.

8. Аліна за літо прочитала 8 казок і 20 оповідань. Скільки всього творів прочитала Аліна за літо?

9. Обчисли вирази.

10 + 7	35 – 3 + 20	60 + 20 – 30
17 – 7	24 + 3 – 20	57 – 50 + 3

10. Діти зібрали в саду 20 кг вишень і 15 кг черешень. Скільки всього кілограмів ягід зібрали діти?

2 Грошові одиниці. Додавання і віднімання чисел частинами. Розв'язання задач

Море, море, без краю просторе!

1. Обчисли вирази під назвами морів, які є в Україні.

Чорне море	Червоне море	Азовське море
$14 + 2$	$12 + 3$	$16 - 4$

2. В очікуванні поїздки на море Каміла й Руслан розбили свої скарбнички, з яких висипалися гроші.

Скарбничка Каміли	*Скарбничка Руслана*

- Скільки купюр випало зі скарбнички Каміли?
- Скільки монет випало зі скарбнички Руслана?
- Скільки гривень було в кожній скарбничці?
- Якої вартості бувають монети?
- Якої вартості бувають паперові гроші?
- У кого більше грошей і наскільки?

3. У брата й сестри є 7 монет. У брата — дві двогривневі монети, а в сестри — п'ятигривневі. Скільки монет у брата, а скільки — у сестри?

4. Пригадайте, що додавати й віднімати числа можна частинами. Обчисліть вирази *(за зразком)*.

$7 + 8 = 15$ (3, 5) $\qquad 14 - 6 = 8$ (4, 2) $\qquad 29 + 8 \qquad 43 - 8$

5. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Відпочиваючи на морі, гроші потрібні, щоб

$8 + 4$	**їсти морозиво.**
$9 + 7$	**кататися на катамарані.**
$54 - 3$	**спостерігати за сходом сонця.**
$34 + 9$	**орендувати парасольку та лежак.**
$67 - 5$	**дихати морським повітрям.**
$56 + 8$	**заплатити за катання на теплоході.**
$48 - 9$	**поїхати в дельфінарій.**

6. Під час відпочинку на морі Руслан зловив рибу на магнітну вудку з результатом *36*. Які рибини спіймав Руслан? Запиши в зошит вирази зі «спійманими» рибами.

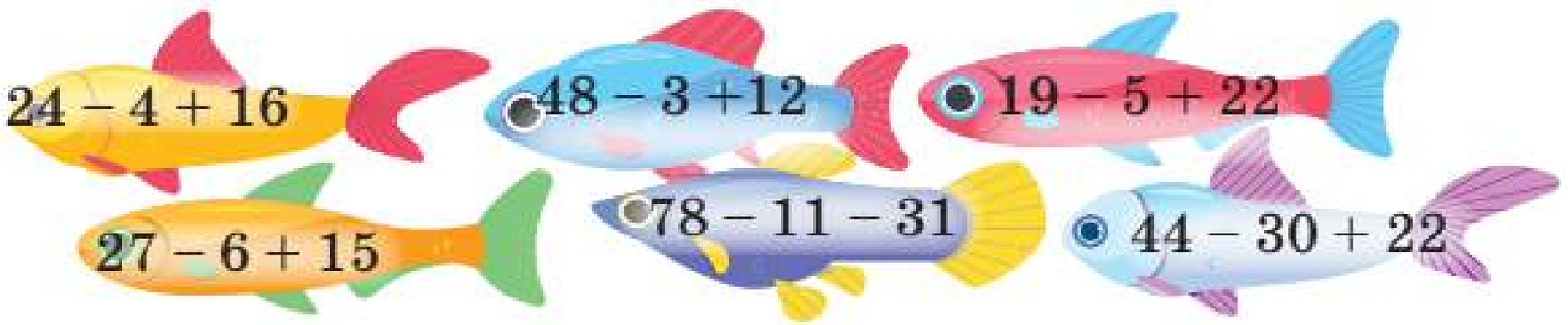

7. Виміряй довжину відрізка. Побудуй у зошиті відрізок на 2 см довший за поданий.

8. Обчисли вирази.

$32 - 5$	$18 - 9$	$17 - 8 + 2$
$41 - 4$	$15 - 6$	$13 - 6 + 8$

9. У Каміли було 75 грн. Вона купила колекцію морських камінчиків за 40 грн. Скільки грошей залишилося?

3 Дія додавання та її компоненти. Годинник. Час. Знаходження невідомого доданка

Свята літньої пори

1. Обчисли вирази біля свят, які відзначають у першій половині літа.

6 + 7	Міжнародний день захисту дітей
11 + 6	День Конституції України
7 + 8	День захисників і захисниць України
19 + 3	свято Івана Купала
17 + 5	День батька

Пригадай! Як називають числа під час виконання дії додавання?

2. Назви́ числа, пропущені в таблиці.

Доданок	3		7	20	34		80
Доданок	8	4			12	10	
Сума		12	16	27		50	90

- Як знайти невідомий доданок?

3. До Міжнародного дня захисту дітей художник витратив 90 кг фарби на створення мурaлу. Блакитної фарби він витратив 40 кг, а решта — фарби інших кольорів. Скільки кілограмів фарб інших кольорів витратив художник?

Мура́л — це малюнок на стіні будинку.

4. У свято Івана Купала Ольга сплела вінок із ромашок і волошок. Усього було 87 квіток, з них — 27 ромашок. Скільки волошок уплела Ольга у вінок?

5. До відзначення Дня Конституції України (28 червня) діти прикрасили під'їзд синіми й жовтими стрічками. Для цього вони використали 76 м стрічок, з них 38 м було синьої стрічки. Скільки метрів жовтої стрічки використали діти?

6. Котру годину покаже кожний годинник через 10 хв?

7. Склади та розв'яжи задачу за малюнком.

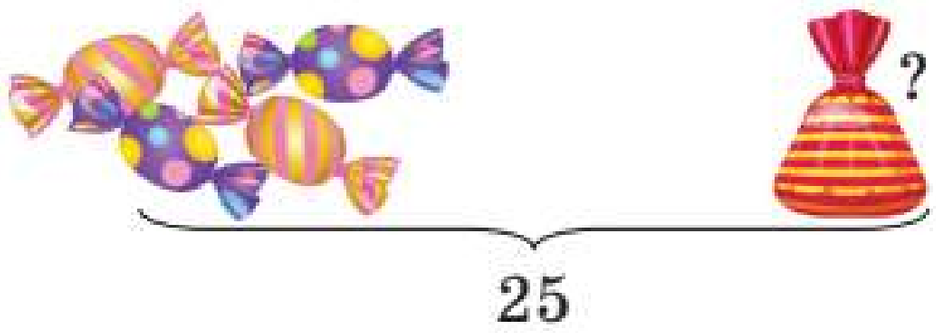

8. У Максима є три візки різного кольору: червоний, жовтий і синій. Ще в нього є три іграшки: пірамідка, дзиґа й спінер. У червоному візку він повезе не дзиґу й не пірамідку. У жовтому — не дзиґу й не спінер. Що повезе Максим у кожному з візків?

9. Накресли квадрат зі сторонами *4 см*. Визнач периметр.

10. Кошики з вишнями важать 68 кг. Маса порожніх кошиків — 6 кг. Яка маса вишень?

11. Обчисли вирази.

$7+6$	$17-9$	$29+3$	$57-7+20$
$5+9$	$15-8$	$41-4$	$32-8-10$
$8+9$	$13-9$	$27+4$	$40-10-5$

4 Дія віднімання та її компоненти. Розв'язання задач на знаходження невідомого від'ємника

Свята літньої пори

1. Обчисли вирази біля свят, які відзначають у другій половині літа.

17 – 9	свято Маковія
16 – 8	День Державного Прапора України
14 – 5	День святого Миколая
60 – 1	День Незалежності України
34 – 12	Яблучний Спас

Пригадай! Як називають числа під час виконання дії віднімання?

2. Назви́ числа, пропущені в таблиці.

Зменшуване	23	45	78	89	51	90
Від'ємник						
Різниця	6	41	30	70	40	90

- Як знайти невідомий від'ємник?

3. До Дня Незалежності України заклали новий парк, де потрібно висадити 70 каштанів. Після того як частину каштанів висадили, залишилося 15 дерев. Скільки каштанів висадили?

4. У майстерні було 60 м тканини. Після того як на відзначення Дня Державного Прапора України частину тканини відрізали, залишилося 10 м тканини. Скільки метрів тканини витратили на пошиття прапорів?

5. У бабусиному кошику на Яблучний Спас було 35 яблук. Дорогою вона пригостила дітей і принесла додому 17 яблук. Скільки яблук бабуся роздала на гостинці?

6. Марія в неділю опублікувала в інстаграмі своє фото у вишиванці й одразу отримала 50 уподобайок, а в понеділок отримала на 32 вподобайки більше. Скільки вподобайок отримала Марія в понеділок?

7. Розрізавши блакитну й жовту смужки завширшки 5 см на частини, Галина виготовила аплікацію. У центрі вона наклеїла квадрат, а довкола — прямокутники різної довжини. Яку початкову довжину мали смужки кожного кольору?

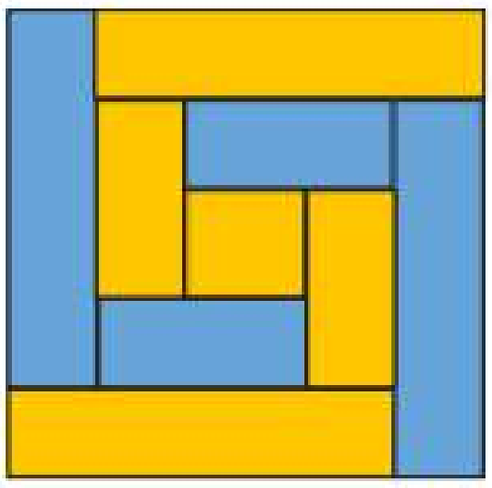

8. Обчисли кругові вирази.

$55 + 12$	$43 + 2$	$44 - 14$
$30 + 13$	$67 - 23$	$45 + 10$

9. Готуючись до святкового ярмарку, Михайло з друзями виготовили 32 браслети. Після закінчення ярмарку в них залишилося 8 браслетів. Скільки браслетів Михайло продав на ярмарку?

10. Обчисли вирази.

$57 + 22$	$53 - 8 + 26$	$23 + 45 + 10$
$39 - 26$	$87 - 7 - 30$	$74 - 32 - 40$

5–6 Вхідна діагностувальна робота. Задачі на знаходження невідомого зменшуваного

День друзів

Улітку відзначають Міжнародний день друзів.

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Справжні друзі — це ті, хто

41 – 5	поділиться цукерками.
47 – 15	вболіватиме за тебе на змаганнях.
69 – 4	підтримає у скрутну хвилину.
64 – 14	під час дощу забере в тебе парасольку.
68 – 30	разом із тобою гратиме у футбол.

2. Обчисли. Вирази з результатом *48* укажуть, куди поспішає Марк.

32 + 42 · 34 + 14 · 98 – 50 · 53 + 25 · 24 + 24 · 78 – 16 · 37 + 21 · 33 + 15

3. Назви́ числа, пропущені в таблиці.

Зменшуване								
Від'ємник	3	9	5	30	55	7	6	8
Різниця	43	41	24	60	22	33	46	57

- Як знайти невідоме зменшуване?

4. Після того як Петро передав у дитячий будинок 14 комп'ютерних ігор, у нього залишилося ще 9 ігор. Скільки комп'ютерних ігор було в Петра?

5. Друзі обчислили 17 виразів, їм залишилося обчислити ще 9 виразів. Скільки виразів потрібно було обчислити друзям?

6. Склади задачу за схемою.

Було у Світлани — ?

Витратила подрузі на подарунок

Залишилося

7. Склади задачу про солодощі, у якій потрібно знайти невідоме зменшуване.

8. Віктор і Максим, ідучи до бабусі в гості, пройшли 4 км. Скільки кілометрів пройшов кожний із них?

9. Виміряй довжину кожного відрізка. Побудуй у зошиті відрізок, довжина якого дорівнює сумі довжин поданих відрізків.

10. Запишіть у зошит та обчисліть вирази. Поставте їхні значення в порядку зростання, і ви прочитаєте прислів'я. Як ви його розумієте?

шукай,	а	Друга	тримай.	знайдеш —

$50 - 5$	$48 + 3$	$42 - 8$	$59 + 10$	$60 - 2$

11. Після того як Марія пригостила подруг 15 сливами, у неї залишилося 12 слив. Скільки слив було в Марії?

12. Обчисли вирази.

$55 - 8$	$62 - 6$	$25 + 7 - 22$	$33 - 9$
$24 + 7$	$39 + 9$	$63 - 8 - 55$	$18 + 6$

7 Задачі на різницеве порівняння

Відпочинок у літньому таборі

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

У літньому таборі дітям найбільше подобається

20 + 9	гра у футбол.
36 – 12	смачний обід у їдальні.
27 + 15	рухлива гра.
46 + 27	конкурс малюнків на асфальті.
83 – 50	знайомство з новими друзями.
72 – 31	настільна гра.
44 + 22	незабутній майстер-клас.
51 – 41	дощова погода.

2. Обчисли. Вирази з результатами, які менші *50*, укажуть, куди прямують діти.

25 + 26

44 + 5

78 – 12

56 – 23

96 – 14

48 – 15

48 – 16

84 – 63

3. Першого дня в табір приїхало 98 дітей, а наступного — 84 дитини. На скільки більше дітей приїхало до літнього табору першого дня, ніж наступного?

4. В одному наметі було 8 туристів, а в другому — 20. На скільки більше туристів було в другому наметі, ніж у першому?

5. Обчисли значення суми двох пелюсток так, щоб результат дорівнював числу в середині квітки. Запиши в зошит.

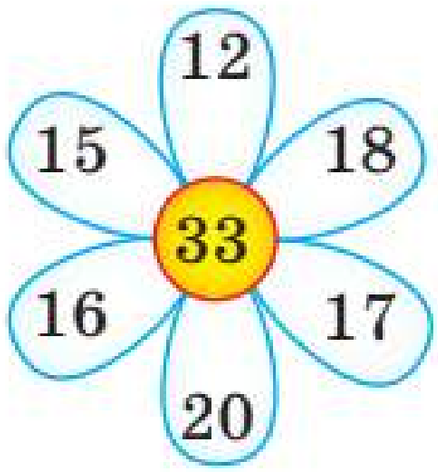

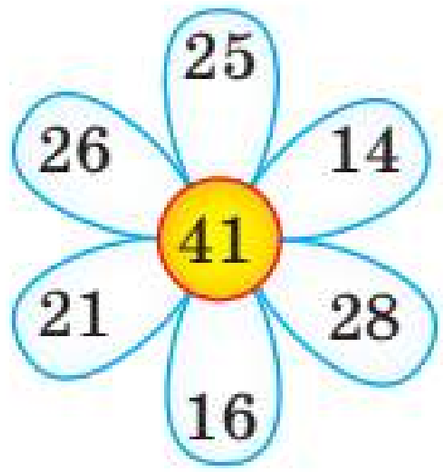

6. Вадим та Ігор подружились у літньому таборі. Їхні прізвища — Дрозденко й Карпенко. Яке прізвище має кожний хлопчик, якщо Вадим вищий за Дрозденка?

7. Відпочинок у літньому таборі неможливий без конкурсів. Розглянь, які предмети для цього потрібні. Склади й розв'яжи задачу.

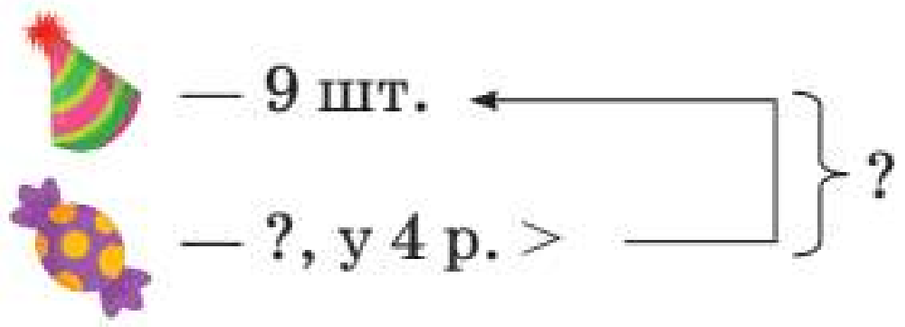

8. Накресли прямокутник завдовжки 6 см, завширшки на 2 см менше. Визнач периметр.

9. Під час гри діти розділилися на 2 команди. В одній команді було 11 хлопців, а в другій — 8. На скільки більше було хлопців у першій команді?

10. Обчисли вирази.

$75 - 36$	$86 - 50$	$34 + 12 - 30$
$84 - 22$	$83 - 59$	$34 - 30 + 12$

8 Буквені та числові вирази. Периметр прямокутника

Відпочинок у літньому таборі

1. Знайти скарб, захований у літньому таборі, можна, лише пройшовши по зрізах пеньків із результатом *45*. Запиши в зошит ці вирази.

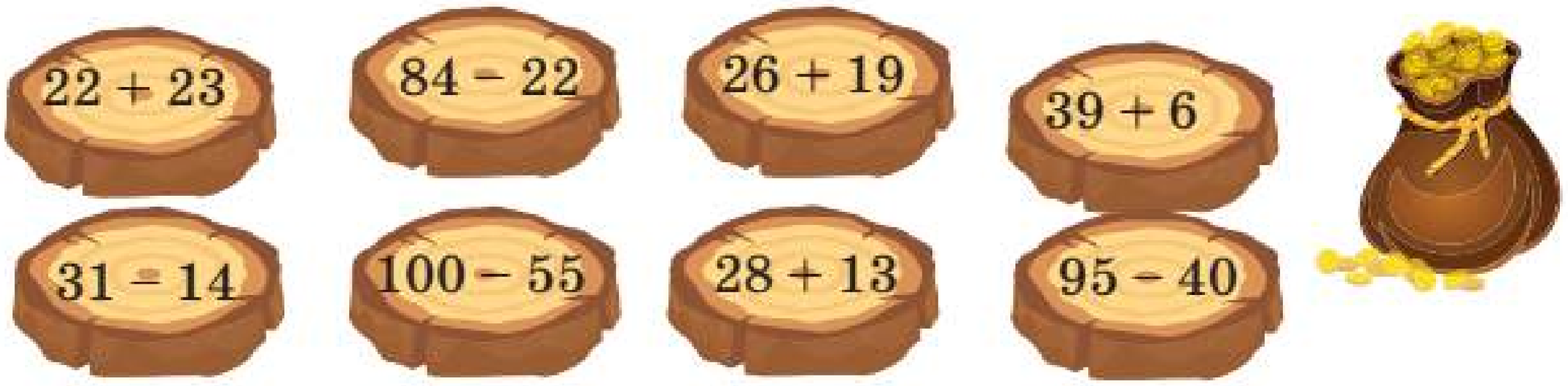

2. Діти приїхали до літнього табору 25 липня, а повернулися додому 12 серпня. Скільки днів відпочивали діти в таборі?

3. У математиці часто використовують буквені вирази. Розгляньте таблицю і прочитайте на́зви латинських букв, які в підручниках уживають найчастіше.

Числа, величини, геометричні фігури позначають буквами ***латинського алфавіту.***

Друкована буква		Назва букви	Рукописна буква	
велика	мала		велика	мала
A	a	а	$\mathcal{A}$	a
B	b	бе	$\mathcal{B}$	b
C	c	це	$\mathcal{C}$	c
D	d	де	$\mathcal{D}$	d
K	k	ка	$\mathcal{K}$	k
L	l	ель	$\mathcal{L}$	l
M	m	ем	$\mathcal{M}$	m
O	o	о	$\mathcal{O}$	o
X	x	ікс	$\mathcal{X}$	x

4. Випиши в зошит картки з буквеними виразами.

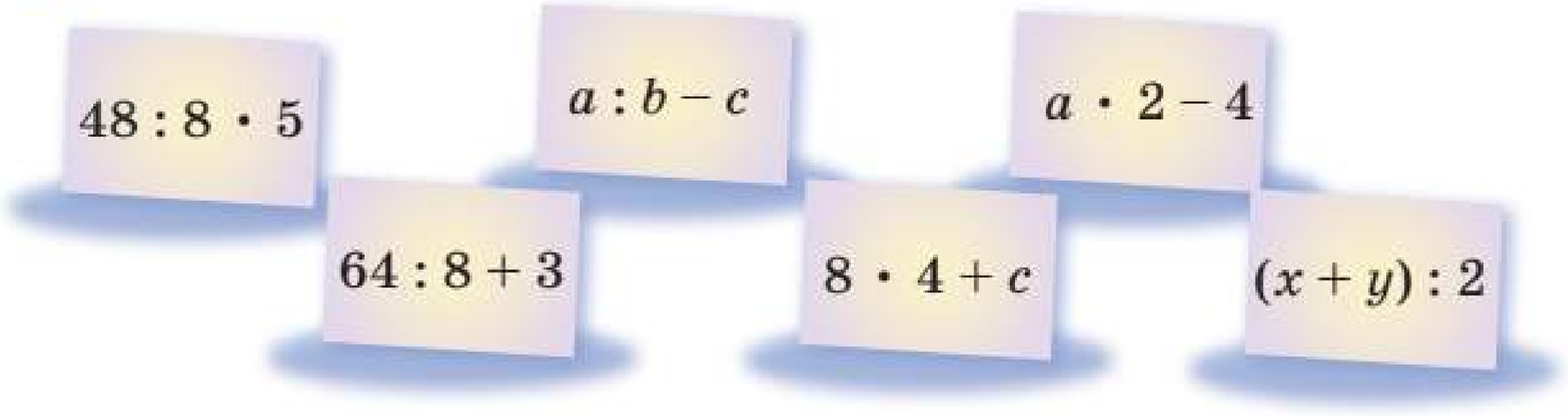

5. Знайди значення виразів $b + 13$, $78 - c$, якщо: $b = 18$; $b = 29$; $c = 18$; $c = 29$.

Периметр позначаємо латинською буквою P (*пе*). Периметр прямокутника зі сторонами a і b обчислюємо так: $P = (a + b) \cdot 2$.

6. На малюнках зображено відрізки *OP* і *KM* і прямокутник *ABCD*.

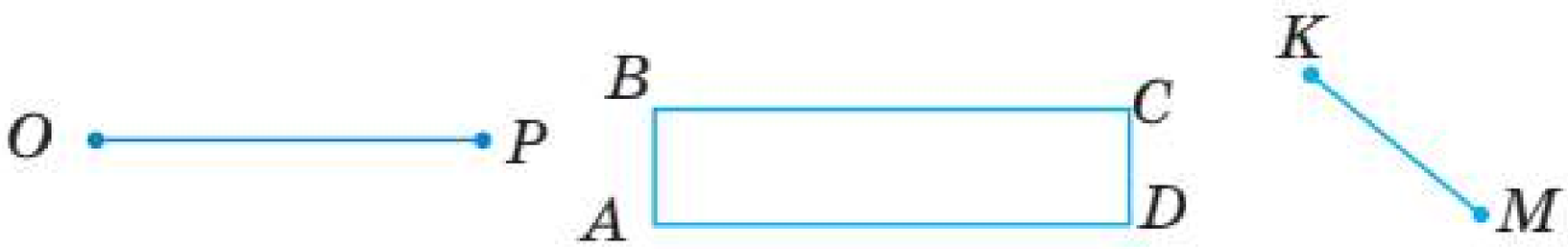

- Запиши в зошит довжини відрізків *OP*, *KM*.
- Обчисли периметр прямокутника.

7. Обчисли периметр прямокутника, щоб дізнатися, у якому наметі заховалося кошеня.

8. Накресли прямокутник із довжинами сторін 7 см і 2 см. Обчисли периметр.

9 Переставний закон множення. Прості задачі на множення. Діаграми

У літньому таборі

1. Розглянь діаграму, яка показує, скільки третьокласників / третьокласниць відпочивало в літньому таборі.

- Скільки дітей 3-Б класу поїхало в табір?
- З якого класу поїхало найбільше дітей? З якого — найменше?
- На скільки більше поїхало дітей із 3-А класу, ніж із 3-Б класу?
- Скільки всього третьокласників і третьокласниць відпочивало в таборі?

2. Знайди суму однакових доданків.

$24 + 24 + 24$ $16 + 16 + 16$ $28 + 28 + 28$

3. Заміни кожну суму добутком.

$4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4$ $16 + 16 + 16 + 16$

$25 + 25 + 25$ $41 + 41$

4. Прочитай вирази. Назви́ перший і другий множники в кожному виразі. Обчисли добутки.

$3 \cdot 8$	$2 \cdot 5$	$3 \cdot 7$	$2 \cdot 9$
$2 \cdot 2$	$3 \cdot 4$	$2 \cdot 8$	$9 \cdot 2$

5. Для табору зробили запаси продуктів.

Масло	3 ящики по 6 пачок у кожному
Рогалики	10 упакувань по 8 штук у кожному
Макарони	7 пакетів по 2 кг в кожному

Сік	8 пакетів по 2 л кожний
Вафлі	9 пачок по 8 штук у кожній
Яйця	6 лотків по 10 штук у кожному
Огірки	9 банок по 3 л кожна

- Запиши в зошит та обчисли, скільки приготували для табору:

1) пачок масла;
2) рогаликів;
3) кілограмів макаронів;
4) літрів соку.

- Запропонуйте однокласникам та однокласницям свої варіанти задач.

6. О котрій годині був сніданок у літньому таборі, якщо він розпочався через годину після того, як прокинувся Андрій?

7. Вечеря в літньому таборі закінчується о 19-й годині. Скільки буде ще часу, щоб погратися після вечері, якщо діти лягають спати о 22-й годині?

8. Прочитай задачу. Вибери вираз, який є розв'язанням задачі.

Для табору купили кавун масою 4 кг та 3 дині по 2 кг кожна. Яка маса покупки?

$4 + 3 + 2$ $4 \cdot 3 + 2$ $4 + 2 \cdot 3$

9. У літньому таборі був тенісний корт завдовжки 24 м, завширшки 8 м. Який периметр тенісного корту?

10. Під час святкування дня іменинника в таборі повісили 4 низки жовтих прапорців по 8 штук у кожній і 30 синіх прапорців. Скільки всього прапорців прикрашали табір?

11. Обчисли вирази.

$3 \cdot 8$	$2 \cdot 3 + 23$	$100 - 2 \cdot 6$	$3 \cdot 2 + 2 \cdot 3$
$3 \cdot 5$	$3 \cdot 7 + 45$	$82 - 3 \cdot 3$	$2 \cdot 8 + 8 \cdot 2$

10 Дужки та порядок дій. Розв'язання задач із двома запитаннями

Канікули в селі

1. Обчисли. Вирази з результатами, які більші ***50***, укажуть, яким шляхом і куди тато повезе дітей на канікули.

63 – 20 | 83 – 11 | 76 – 68

54 + 12 | 78 – 16 | 24 + 40

47 + 3 + 2 | 91 – 68 | 54 – 19

2. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Канікули в селі — це чудово, бо там

2 · 6 + 4	свіже повітря.
2 · 5 + 7	чиста джерельна вода.
3 · 5 + 5	нові друзі.
4 · 2 + 10	уранці чути спів птахів.
7 · 7 + 10	у повітрі пахне молоком, коли череда корів повертається з поля.

3. Обчисли та порівняй значення виразів у кожному стовпчику. Зроби висновок.

23 – 7 – 4	45 – 20 – 5	45 – 20 : 5
23 – (7 – 4)	45 – (20 – 5)	(45 – 20) : 5

Пригадай!

Дужки вказують на порядок дій у виразі.

4. Обчисли вирази.

$34 - 12 - 6$	$72 - 15 + 3$	$24 + 8 : 4$
$34 - (12 - 6)$	$72 - (15 + 3)$	$24 + (8 : 4)$

5. Розв'яжи задачу з двома запитаннями.

Поліна була на канікулах у селі в червні 15 днів, а в липні — на 7 днів менше.

1) Скільки днів у селі була Поліна в липні?
2) Скільки днів у селі була Поліна в червні та липні?

6. На грядці було посаджено 30 капустин. 4 капустини засохло, 6 — з'їли шпаки. Скільки капустин знищено? Скільки капустин залишилося на грядці?

7. Граючи у футбол, Олег випадково влучив у сусідське вікно й розбив шибку завширшки 15 см, завдовжки 20 см. Яку з указаних шибок має взяти Олегів дідусь, щоб залагодити справу із сусідом?

$P = 65$ см	$P = 70$ см	$P = 75$ см

8. У бабусиному господарстві було 50 качок, а гусей — на 15 менше. Скільки всього гусей і качок було в господарстві в бабусі?

9. Обчисли вирази.

$35 + 35$	$55 - 15 + 27$	$78 - 24 + 9$
$70 - 24$	$55 - (15 + 27)$	$78 - (24 + 9)$

11 Збільшення і зменшення числа в кілька разів

Канікули в селі

1. Обчисли. Вирази з результатами, більшими *40*, укажуть напарника / напарницю Поліни, а з результатами, меншими *40*, — Олега.

Поліна

$4 \cdot 8 + 4$ $9 \cdot 9 - 61$ $5 \cdot 5 + 5$

$7 \cdot 7 - 15$ $10 - 64 : 8$

Олег

$5 \cdot 8 + 5$ $5 \cdot 5 + 20$ $3 \cdot 3 \cdot 9$

$6 \cdot 8 - 7$ $80 - 7 \cdot 2$

Напа́рник — той, з ким у парі хто-небудь щось робить.

2. Обчисли. Вирази з результатами, меншими *40*, укажуть, які рослини Поліна допомагала полоти бабусі на городі.

$5 \cdot 6$

$4 \cdot 5$

$6 \cdot 8$

$3 \cdot 4$

$8 \cdot 8$

$2 \cdot 10$

$3 \cdot 5$

$4 \cdot 9$

3. Збільш кожне число в 3 рази. Запиши вирази в зошит.

6, 8, 9, 7, 10, 5, 3, 2.

4. Зменш кожне число в 3 рази. Запиши вирази в зошит.

21, 18, 15, 12, 24, 27, 9, 30.

5. Поліна з бабусею пропололи 8 рядків капусти, а картоплі — у 5 разів більше. Скільки всього рядків капусти й картоплі пропололи Поліна з бабусею?

6. Для поливання грядок використовують воду з бочок, яка нагрівається на сонці. З першої бочки взяли 18 л води, а з другої — у 2 рази менше. Скільки всього літрів води взяли для поливання грядок?

7. У бабусі в грядки з капустою часто забігали сусідські кози. Тоді дідусь з Олегом вирішили обгородити дротом ділянку завдовжки 5 м, завширшки 3 м. Скільки метрів дроту потрібно, щоб обгородити грядки з капустою?

- Але кози продовжували смакувати капусту. Тоді дід з онуком вирішили обгородити ділянку ще 2 рази. Скільки всього метрів дроту вони використали для огорожі?

8. Порівняй вирази. Постав знаки (>, <, =).

$7 \cdot 7 \square 7 + 7$	$2 \cdot 4 \square 24$	$9 \cdot 4 \square 4 \cdot 5$
$3 \cdot 7 \square 7 \cdot 3$	$3 + 8 \square 3 \cdot 8$	$7 \cdot 1 \square 1 \cdot 7$

9. Назви́ кожне третє число від *3* до *45*. Кажи так: *3, 6* … .

10. Олег і Поліна зібрали з грядки 9 помідорів, а огірків — у 5 разів більше. Скільки всього огірків і помідорів зібрали діти з грядки?

11. Обчисли вирази.

$2 \cdot 4$	$9 \cdot 3 + 39$	$3 + 2 \cdot 5$
$(7 + 2) \cdot 4$	$17 - 5 \cdot 3 + 17$	$(3 + 2) \cdot 5$

12 Знаходження невідомих множників. Перевірка ділення за допомогою дії множення

Канікули в місті

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Канікули в місті — це чудово, тому що можна

$67 - 2 \cdot 4$	пізнавати архітектуру незнайомих вулиць.
$65 + 25 : 5$	відвідувати музеї.
$72 + 8 \cdot 0$	ходити в парки розваг.
$34 + 45 : 9$	поливати перехожих із водяного пістолета.
$64 - 8 : 8$	спілкуватися зі знайомими.
$36 : 36 + 5$	смачно пообідати в кафе.

2. Обчисли частки. Перевір результати ділення за допомогою дії множення.

$10 : 2 \quad 18 : 2 \quad 15 : 3 \quad 16 : 2 \quad 18 : 3 \quad 9 : 3 \quad 27 : 3$

Обчислюй так: $10 : 2 = 5$, оскільки $5 \cdot 2 = 10$.

3. Вибери вирази до кожної із задач.

1) 8 друзів в оглядовому колесі сіли по двоє в кабіну. Скільки кабін в оглядовому колесі зайняли друзі?
2) 8 друзів зайняли 2 кабіни в оглядовому колесі. Скільки дітей сіло в 1 кабіну оглядового колеса?

$8 \text{ др.} : 2 \qquad 8 \text{ др.} : 2 \text{ др.}$

4. Виконай ділення чисел. Поясни, яка відмінність між виразами та їхнім значенням.

10 см : 2	10 см : 2 см	15 см : 3
20 ц : 2	20 ц : 2 ц	15 см : 3 см
15 дм : 3	15 дм : 3 дм	12 дм : 4

5. Олег, Максим і Діана обідали в кафе «Файне місто». Олег замовив піцу та салат, Максим — бургер і суп, а Діана — пасту та кекс. Усі діти замовили по склянці вишневого соку. Ознайомся з меню та визнач, хто з друзів і скільки заплатить за обід. Запиши в зошит.

Меню
кафе «Файне місто»

Суп гороховий	28 грн	Бургер	38 грн
Піца	45 грн	Паста	43 грн
Салат	23 грн	Кекс	14 грн
Круасан	17 грн	Сік	15 грн

6. Виміряй довжину відрізка *CD*. Побудуй у зошиті відрізок *AB*, який удвічі коротший, ніж відрізок *CD*.

7. Після походу Дмитро, Олег і Поліна обмінювалися фотознімками. Дмитро зробив 9 фотознімків, Олег — у 2 рази більше, ніж Дмитро, а Поліна — на 4 знімки менше, ніж Дмитро й Олег разом. Скільки знімків зробила Поліна?

8. Для виготовлення 3 однакових букетів використали 15 квіток. Скільки квіток у кожному букеті?

9. Обчисли вирази.

15 л : 3	21 м : 3	24 − 24 : 4
15 л : 3 л	21 м : 3 м	(12 + 24) : 4
15 л − 3 л	21 м − 3 м	(15 + 15) : 3

13 Розв'язання задач за схемами. Робота з геометричними фігурами

Канікули в місті

1. Зменш у 4 рази кожне із чисел. Запиши вирази.

16, 32, 20, 36, 40, 24, 12, 28.

2. У місті заклали клумбу квадратної форми й посадили червоні, рожеві та блакитні квіти. Який периметр клумби з блакитними квітами?

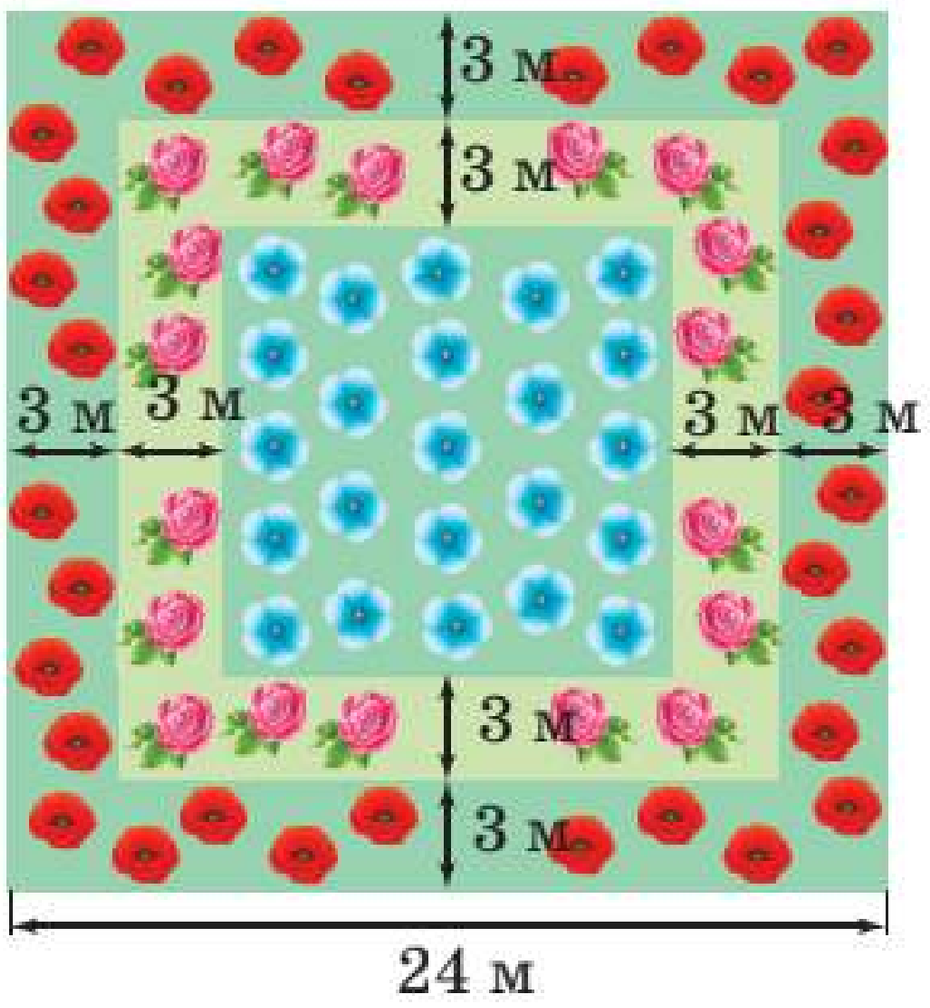

У світі набуває популярності збір сміття під час пробіжки. Таке заняття називають ***плóгінг***.

3. Розв'яжи задачу за умовою та коротким записом.

Мама під час плогінгу зібрала 5 кг сміття, тато — 9 кг сміття, а Поліна — у 3 рази менше, ніж тато. Скільки кілограмів сміття зібрала вся сім'я під час плогінгу?

М. — 5 кг

Т. — 9 кг ←

П. — ?, у 3 рази < ← } ?

4. Прочитай задачі. Визнач, яку задачу потрібно розв'язати відніманням, а які — діленням. Запиши розв'язання.

1) Микита зібрав у парку 15 каштанів, а жолудів — на 3 менше. Скільки жолудів зібрав Микита?

2) Настя в парку зібрала 12 кленових листків, а дубових — у 3 рази менше. Скільки дубових листків зібрала Настя?

3) 15 л води розлили в трилітрові банки. Скільки банок знадобилося?

5. Поясни, як побудувати в зошиті прямий кут, скориставшись клітинками.

- Побудуй прямокутник завдовжки 6 см, завширшки — утричі менший. Обчисли периметр.

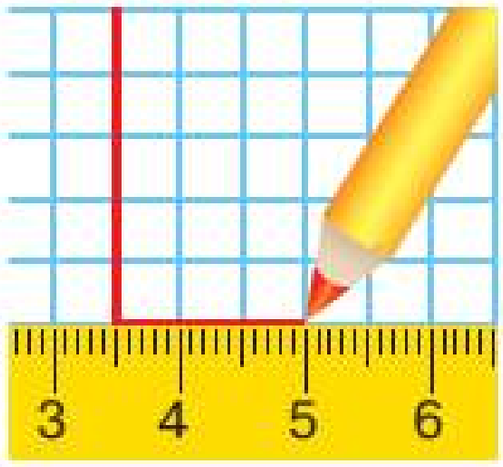

6. Петро живе в будинку № 3. В інших будинках мешкають його однокласники: Тарас, Микола, Остап і Степан. Остап живе між Петром і Миколою, Тарас поруч із Петром. Номер будинку Степана менший, ніж Остапа. Назви́, хто в якому будинку живе.

7. На алеї кияни висадили 24 каштани, а беріз — у 4 рази менше. Скільки всього дерев висадили кияни?

8. Обчисли вирази.

27 дм : 3	20 м : 4	35 ц : 5 ц
27 дм : 3 дм	20 м : 4 м	35 ц : 5

14 Правила множення і ділення чисел

Іди, іди, дощику!

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

«Іди, іди, дощику», — просить

$3 \cdot 4 : 2$	Олегова бабуся, яка висадила розсаду помідорів.
$16 : 4 \cdot 2$	сусідка Олегової бабусі, яка розвісила сушити білизну.
$21 : 3 \cdot 2$	рослина, якій потрібна волога.
$15 : 3 \cdot 5$	художник, що малює пейзаж.
$20 : 5 \cdot 4$	Олег, який одягнув плащ і взув гумові чоботи.

Пригадай!

Правила
множення і ділення чисел на *1*:
$a \cdot 1 = a$ $a : 1 = a$

2. З яких хмаринок дощ упаде на квітку? Запиши в зошит ці вирази.

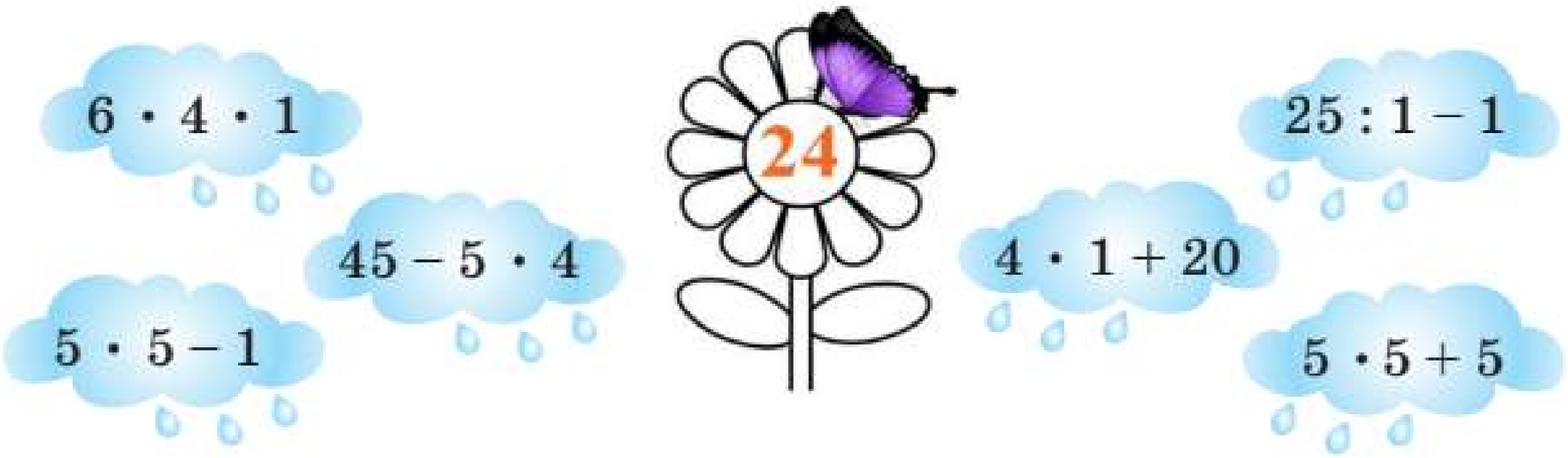

3. У бочці було 30 л води. Максим поливав розсаду літровою лійкою. Він набирав воду 10 разів. Скільки літрів води залишилося в бочці?

4. Допоможи Мілані дійти до парасольки. Для цього обчисли й запиши вирази з результатами, більшими *50*.

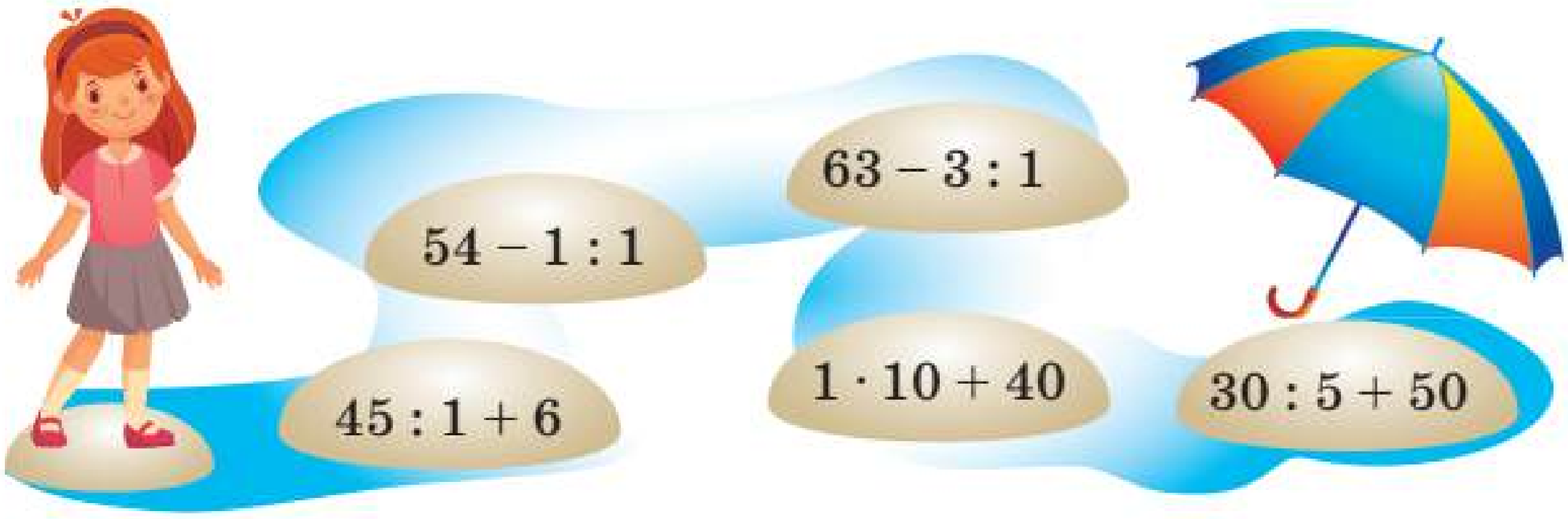

5. Розв'яжи задачу за умовою та коротким записом.

У червні було 7 дощових днів, у липні — у 2 рази більше, ніж у червні, а в серпні — на 3 дні менше, ніж у липні. Скільки всього дощових днів було влітку?

Ч. — 7 д.
Л. — ?, у 2 рази >
С. — ?, на 3 д. <
} ?

6. **Машина полила 5 рядів кущів троянд по 10 шт. у кожному та 40 кущів жасмину. Скільки всього рослин полила машина?**

7. Чи подобається тобі, коли надворі калюжі? Обчисли вирази біля тих висловлювань, з якими ти згоден / згодна. Запиши ці вирази в зошит.

27 : 1 + 10	У калюжах багато бруду.
7 · (100 – 99)	У калюжах увечері відбиваються зорі.
24 : (12 : 3 : 4)	По калюжах весело їздити на велосипеді.

- Досліди, куди зникають калюжі після дощу.

15 Повторення вивченого матеріалу. Множення і ділення чисел. Периметр

Іди, іди, дощику

1. Обчисли вирази біля того речення про дощ, під яким тобі хочеться гуляти, або біля того речення про дощ, від якого ти заховаєшся.

15 : 1 + 6	Дрібний дощ.	12 : 3 · 4	Ллє як із відра.
20 : 4 + 5	Накрапає.	(15 + 15) : 3	Сіється мов крізь сито.
7 · 2 + 3	Періщить.	(14 + 4) : 3	Дощ із градом.

Рослини та тварини відчувають зміни в погоді.

2. Обчисли ланцюгові вирази, і ти дізнаєшся цікаву інформацію.

- За скільки годин дуб «стогне» перед бурею?

23 → + 19 → : 6 → · 2 → + 18 → : 8 →

- За скільки хвилин перед дощем квіти починають дуже пахнути?

25 → : 5 → + 10 → + 6 → : 7 → · 10 →

- За скільки годин перед дощем ластівки літають низько над землею?

14 → + 10 → : 3 → + 26 → − 14 → : 10 →

- Довідайся в старших людей або за допомогою інтернету, чому перед дощем ластівки літають низько над землею.

3. Під час дощу першого дня в бочку налилося 5 відер води, а другого дня — у 2 рази більше. Скільки відер води налилось у бочку за 2 дні разом?

4. Розв'яжи задачі на знаходження периметра.

Воду з бочки господар Іван використав для поливання городу. Оскільки різні рослини потребують різної кількості води, Іван по-різному поливав грядки. Дізнайся, яка грядка не була политою. Іван полив:

- редиску, яка росла на прямокутній грядці зі сторонами 2 м і 5 м;
- цибулю на квадратній грядці зі стороною 4 м;
- огірки на прямокутній грядці зі сторонами 4 м і 2 м;
- моркву на квадратній грядці зі стороною 3 м.

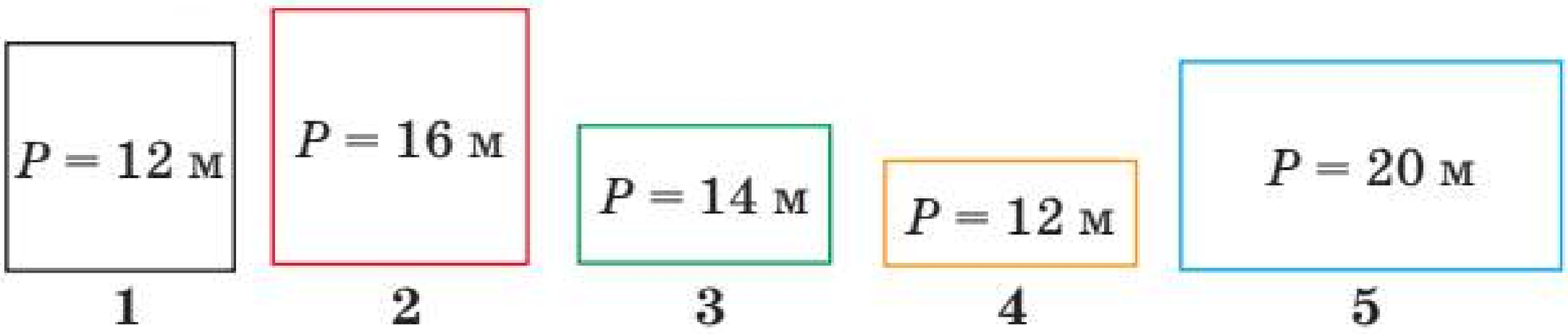

- Назви́ номер ділянки, яку господар не полив.

5. Поміркуй із батьками! Обчисли вирази біля правил, яких треба дотримуватися під час грози.

$(7 + 2) \cdot 9$	Зачинити всі вікна й двері, щоб не було протягів.
$7 + 2 \cdot 9$	Вимкнути електроприлади з розетки.
$6 + 6 : 2$	Не купатися у водоймах під час грози.
$(6 + 6) : 2$	Не користуватися, хоч і дуже хочеться, мобільним телефоном.
$21 : 3 + 4$	Не ховатися під час грози в полі під поодиноким деревом.
$21 : (3 + 4)$	Не користуватися під час грози парасолькою, адже залізні прути притягують електричні розряди.

16 Множення і ділення чисел. Правило множення на 0. Правило ділення на 0. Розв'язання задач

Читаємо залюбки

1. Обчисли вирази. Результати вкажуть, хто яку книжку придбав у магазині. Шлях Ольги — менший ***50***, шлях Івана — більший ***50***, а шлях Галини — ***50***.

Ольга

$7 \cdot 7 - 10$ $\quad$ $5 \cdot 1 + 21$ $\quad$ $49 + 1 \cdot 1$

$9 \cdot 9 - 60$ $\quad$ $43 - 3 + 10$

Іван

$30 + 30 : 1$ $\quad$ $50 + 50 \cdot 1$ $\quad$ $1 : 1 + 43$

$1 \cdot 7 + 60$ $\quad$ $65 - (30 : 1)$

Галина

$48 + 2 : 1$ $\quad$ $55 - 3 : 1$ $\quad$ $1 \cdot 8 + 80$

$(63 - 18) : 1$ $\quad$ $100 - 40 \cdot 1$

Пригадай!

Як називаємо числа під час виконання ділення?

2. Назви́ числа, пропущені в таблиці.

Ділене	9	18	8	6	15	24	14
Дільник							
Частка	3	2	2	3	3	3	2

- Як знайти невідомий дільник?

Пригадай!

Помноживши будь-яке число (крім нуля) на нуль, у добутку отримаємо нуль: $a \cdot 0 = 0$.
Поділивши нуль на будь-яке число (крім нуля), у частці отримаємо нуль: $0 : a = 0$.
На нуль ділити не можна!

3. Обчисли вирази.

$37 + 0$	$0 \cdot 0$	$43 + 17 \cdot 0$
$37 \cdot 0$	$20 - 2 \cdot 0$	$43 \cdot 0 + 17$
$0 : 40$	$(20 - 2) \cdot 0$	$24 \cdot 0 + 0$

4. Прочитай задачі. Чим вони подібні та чим відрізняються?

1) Діти купили 2 книжки по 10 грн за кожну та 5 блокнотів по 3 грн за кожний. Скільки діти заплатили за всю покупку?

2) Діти купили 2 книжки по 10 грн за кожну та 5 блокнотів по 3 грн за кожний. За що діти заплатили більше? На скільки більше?

5. Склади та розв'яжи задачу за малюнком.

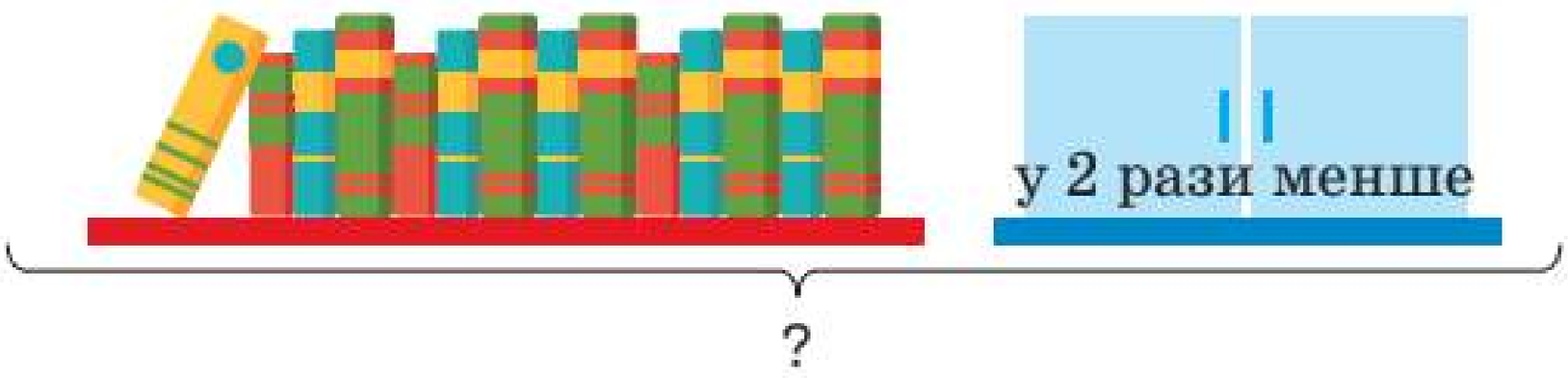

6. Обчисли вирази біля «родичів» книжки.

7. Збірка казок коштує 40 грн, а збірка оповідань — у 4 рази дешевше. Скільки коштують збірки казок та оповідань разом?

8. Обчисли вирази.

$0 : 68 + 4$	$0 \cdot 25 + 25 : 5$
$0 \cdot 15 + 23$	$16 + 58 \cdot 0$
$56 \cdot 0 + 40 : 5$	$(16 + 58) \cdot 0$

17 На́зви компонентів під час ділення чисел. Буквені вирази. Складання задач за малюнками

Читаємо залюбки

1. Обчисли вирази. Пронумеруй результати в порядку збільшення. Результати вкажуть, який шлях пройшла книжка.

книги з пергаменту

$24 : 4 \cdot 6$

книги-плитки

$5 \cdot 5 + 1$

берестяні книги

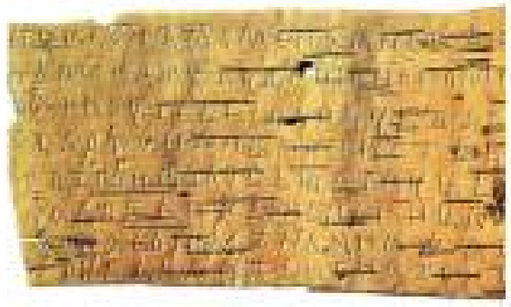

$50 : 1 - 4$

глиняні таблички

$0 \cdot 8 + 24$

книги з папірусу

$48 : 6 \cdot 4$

паперова книжка

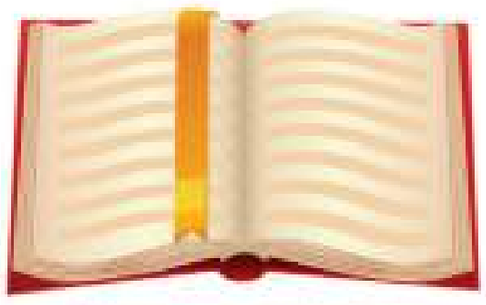

$5 \cdot 1 + 7 \cdot 7$

наскельні малюнки

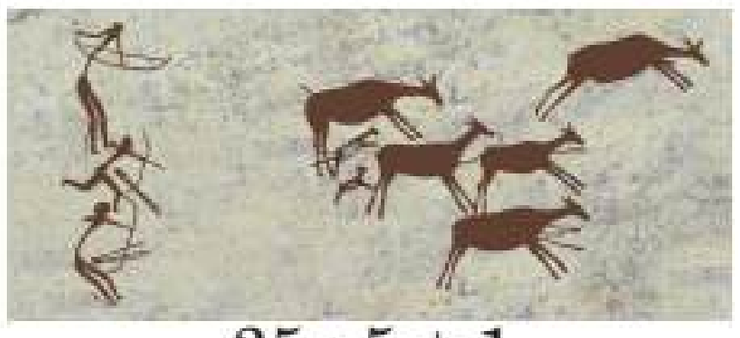

$25 : 5 + 1$

2. Назви́ числа, пропущені в таблиці.

Ділене		24	12		8	15	
Дільник	7			3		3	2
Частка	3	8		9	4		7

- Як знайти невідоме ділене та дільник?

3. Обчисли вирази біля слів, які стосуються книжки. Запиши.

автор $\square : 4 = 5$	художник $20 : \square = 10$	видавництво $\square : 4 = 8$
друкарня $\square : 4 = 6$	пекарня $\square : 3 = 7$	книгарня $81 : \square = 9$

4. У бібліотеці книжки розклали на 3 полиці по 7 штук на кожну. Скільки було книжок?

5. Після того як на 4 полиці бібліотекар поклав по 8 книжок, залишилося ще 7 книжок. Скільки всього було книжок?

6. Знайди значення виразу $a : 6$, якщо: $a = 12$; $a = 18$; $a = 24$.

7. Склади та розв'яжи задачу за малюнком.

Було:	***Продали:***	***Залишилося:***
	7 книжок	*?*

8. Склади та розв'яжи задачу за малюнком.

9. Запиши й обчисли вирази.

- Суму чисел *4* і *16* поділити на *4*.
- Число *2* помножити на різницю чисел *10* і *2*.
- Суму чисел *21* і *9* зменшити в *3* рази.
- Від добутку чисел *7* і *4* відняти добуток чисел *4* і *2*.

10. Олеся заплатила за розмальовку 9 грн, а за збірник оповідань — у 8 разів більше. Скільки грошей заплатила Олеся за всю покупку?

11. Обчисли вирази.

$47 - 14 : 1$	$92 + 24 : 3$	$7 \cdot 7 + 4$
$1 \cdot 8 + 9 : 1$	$63 - 6 : 3$	$8 \cdot 8 + 5$
$0 \cdot 8 + 16 : 2$	$(42 - 24) : 3$	$9 \cdot 9 + 3$

18 Ділення однакових чисел. Розв'язання задач. Діаграми

Читаємо залюбки

1. Юні книголюби Іван, Галина, Олеся та Ольга склали діаграму про прочитані влітку книжки.

Кількість прочитаних книжок

- Хто з дітей прочитав однакову кількість книжок?
- Хто прочитав найбільше книжок?
- Скільки книжок прочитали Ольга й Галина разом?
- На скільки більше прочитали книжок Олеся і Галина, ніж Іван?

Пригадай!

Правило ділення однакових чисел: $a : a = 1$.

2. Обчисли вирази.

$3 : 3$	$8 : 8$	$7 : 7$	$52 : 52$
$6 : 6$	$9 : 9$	$1 : 1$	$(43 - 33) : 10$

3. Обчисли вирази. Результати, менші *50*, укажуть шлях Івана, вирази з результатами, більшими *50*, — шлях Олесі.

Іван

$9 : 9 + 4$ $52 - 7 : 7$ $99 - (61 : 61)$

$30 : 30 + 10$ $4 : 4 + 72$

Бібліотека

Олеся

$71 - 34 : 34$ $17 + 20 : 20$ $11 : 11 + 9 : 9$

$7 : 7 \cdot 51$ $34 : (17 + 17)$

Буккросинг

Буккро́синг — це процес, коли людина, прочитавши книжку, залишає її в якомусь конкретному місці, аби інші теж змогли її прочитати й повторити цей процес. Подорож книжки простежується через інтернет. Буккросинг набуває популярності в усьому світі.

- Досліди, чи є у твоєму місті послуга буккросингу.

4. Буккросинг налічував 60 книжок. Ольга й Олеся взяли по 3 книжки. Скільки книжок залишилося в буккросингу?

5. У буккросингу було зареєстровано 60 книжок. Іван, Галина, Олеся та Ольга принесли по 4 книжки. Скільки книжок стало в буккросингу?

6. Під яким номером яка книжка?

- Книжка «Кобзар» Т. Шевченка лежить праворуч від збірника казок.
- Енциклопедія — не біля збірника казок, бо збірник казок посередині.
- Поезія Л. Костенко крайня.
- Енциклопедія — не біля поезії Ліни Костенко.

Де розміщені оповідання про природу?

7. Першого дня бібліотеку відвідало 9 дітей, а другого дня — у 3 рази більше. Скільки всього дітей відвідало бібліотеку за 2 дні?

8. Обчисли вирази.

$78 + 4 \cdot 2$	$8 \cdot 4 + 8 \cdot 4$	$16 \cdot 1 : 4$
$16 \cdot 1 + 4$	$24 : 4 : 2$	$8 + 24 : 4$

19 Одиниці вимірювання довжини та співвідношення між ними

Шопінг усією родиною

1. Обчисли. Вирази з результатами, більшими *50*, укажуть, куди прямує родина Демченків.

$25 : 5 + 25 : 5$

$7 \cdot 7 + 10$ $64 : 8 + 8$

$0 \cdot 50 + 0$

$6 \cdot 8 + 2$ $64 : 8 + 51$

$47 + 21 : 3$ $24 - 4 + 77$

$7 \cdot 7 - 10$ $6 \cdot 8 - 3$

Пригадай!

Співвідношення між одиницями довжини:

1 см = 10 мм	*1 дм = 10 см*	*1 м = 1000 мм*
1 м = 10 дм	*1 дм = 100 мм*	*1 м = 100 см*

2. Запиши в сантиметрах кожну довжину.

6 дм	2 дм	7 дм 4 см	60 мм	30 мм
3 дм	5 дм	9 дм 9 см	40 мм	50 мм

3. Запиши в міліметрах кожну довжину.

1 см	3 см 8 мм	9 см 6 мм	7 см 2 мм
9 см	3 см 6 мм	5 см 5 мм	4 см 1 мм
5 см	3 см 1 мм	7 см 3 мм	3 см 2 мм

4. Запиши в зошит та обчисли вирази.

- На скільки дециметрів тато вищий від мами?
- На скільки дециметрів брат вищий від сестри?
- На скільки дециметрів тато вищий від доньки?
- На скільки дециметрів син нижчий від мами?

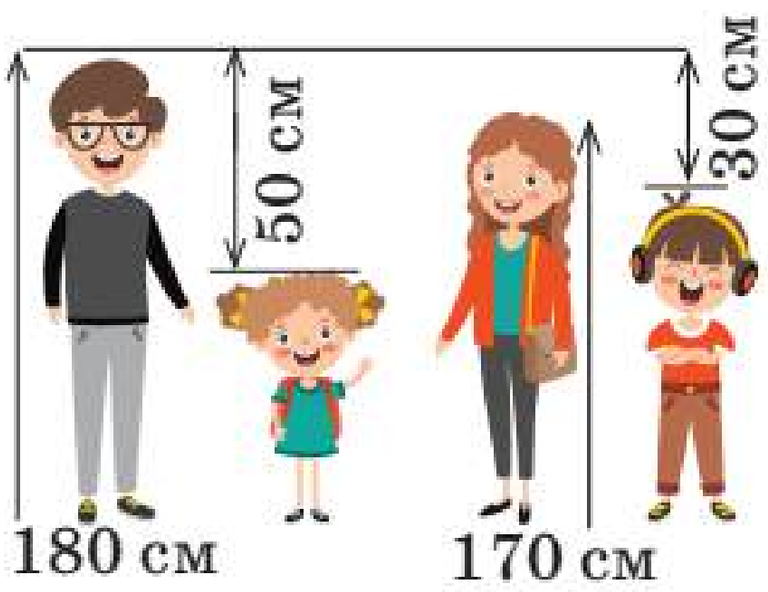

5. Довжина кроку тата — 1 м, а довжина кроку Оксани — 50 см. На скільки сантиметрів довший крок у тата, ніж в Оксани?

6. У мами було . Павлу придбали до школи одну книжку за 35 грн, другу — на 15 грн дорожчу, а на решту грошей мама купила зошити. Скільки грошей заплатила мама за зошити?

7. Від сувою тканини завдовжки 50 м продавчиня відрізала мамі та доньці на плаття 2 відрізи по 3 м. Скільки метрів тканини залишилось у сувої?

8. Мама купила Оксані 2 сині стрічки по 9 грн і 3 жовті стрічки по 8 грн. Скільки заплатила мама за всі стрічки?

9. Тато пригостив родину морозивом. Він дав продавцю і купив 4 порції по 9 грн за порцію. Скільки решти отримав тато?

10. Виміряй довжини відрізків *AB*, *CD*.

- Побудуй відрізок у зошиті, на 2 см довший від відрізка *AB*.
- На скільки сантиметрів відрізок *CD* довший від *AB*?

11. Обчисли вирази.

$10 : 5 \cdot 2$	$(55 - 5) : 10$	$4 \cdot 7 + 2$
$15 : 5 + 4$	$(63 - 3) : 60$	$5 \cdot 7 + 20$
$63 : 7 + 7 : 7$	$(88 - 8) : 80$	$7 \cdot 7 + 30$

20 Повторення вивчених випадків множення і ділення. Одиниці вимірювання маси

Шопінг усією родиною

1. У вихідний день родина пішла до продуктового супермаркету. Дорогою, щоб діти не бешкетували, тато запропонував Павлу й Оксані завдання.

   - Монети якої вартості є в Україні? Паперові купюри?
   - Чи може дитина підняти предмет, маса якого — 1 кг; 10 кг; 100 кг?
   - Чи бувають кавуни масою 1 кг; 2 кг; 5 кг; 50 кг?
   - Назви́ тварин за збільшенням їхньої маси: кіт, кит, коза, слон, миша, тигр, білка.

2. Обчисли вирази.

9 м : 3 м	6 грн : 2 грн	10 ц : 10 ц	18 дм : 2
9 м : 9	6 грн : 2	10 ц : 10	18 дм : 2 дм

3. Батьки для здорового харчування придбали крупи. Скільки важать пшоно й гречана крупа разом?

4. Мама купила 2 кг перцю по 8 грн за кілограм і 4 кг моркви по 9 грн за кілограм. На скільки більше грошей мама заплатила за моркву, ніж за перець?

5. Склади задачі. Запиши розв'язання за допомогою виразів.

   Оксана й Павло пішли у відділ канцтоварів. У дітей було по 50 грн кишенькових грошей. Що вони змогли придбати для школи?

Оксана

2 грн

10 грн

Павло

5 грн

3 грн

10 грн

40 грн

20 грн

4 грн

6. Тато й мама подарували Оксані книжку «Вірші про тварин» за 45 грн, а Павлу — «Цікаві задачі з математики» за 55 грн. Скільки решти отримав тато зі 100 грн?

7. Запиши вирази в зошит, обчисли їхні значення і розшифруй, що сказали діти батькам.

Я	У	Д	К	О	Є	М
86	15	20	85	7	1	96

$16 : 4 \cdot 5$
$90 - 36 : 9$
$70 + 3 \cdot 5$
$64 : 8 + 35 : 5$
$(43 - 33) : 10$
$95 + 100 : 100$
$24 : 24 \cdot 7$

8. Ватрушка в шкільній їдальні коштує 9 грн, а сік — утричі дорожчий. Чи вистачить тобі 50 грн, щоб купити ватрушку й сік?

9. Обчисли вирази.

$81 : 9 - 9$
$49 + 21 : 7$
$47 - 27 : 3$
$39 - 9 \cdot 4$
$(35 - 17) : 6$
$(24 + 16) : 4$
$(43 - 34) \cdot 5$
$42 : (14 : 2)$
$7 \cdot 2 + 54 : 6$

21–22 Діагностувальна робота. Повторення вивченого матеріалу в 2-му класі. Узагальнення і систематизація знань учнів / учениць

Табличне множення і ділення чисел

ТИ, МАТЕМАТИКА ТА НАВКОЛИШНІЙ СВІТ

23 Множення і ділення числа 2. Парні й непарні числа

Знову разом!

1. До класу прибув новий учень, на ім'я Данило. Його зріст — 1 м 30 см. Обчисли вирази. Результати вкажуть на цікаві факти про нього.

Його вік	$6 \cdot 2$
Дата його народження	$7 \cdot 4$
Місяць його народження	$81 : 9$
Він відвідав міст	$64 : 8$
Його розмір взуття	$17 + 19$
Члени його родини	$32 : 8$
У нього друзів	$32 - 26$
У нього братів	$(26 - 25) : 1$
У нього сестер	$(14 + 15) : 29$

2. Данило повідомив друзям, що любить грати в теніс.

- Прочитай числа, записані на ракетках.

- Запиши ці числа в порядку збільшення.
- Установи закономірність і продовж цей ряд чисел ще п'ятьма числами.
- Досліди, які числа діляться на 2.
- Запиши, які із записаних чисел діляться на 3.

Числа, які діляться на **2**, називаємо ***парними***.
Числа, які не діляться на **2**, називаємо ***непарними***.
Числа, які закінчуються цифрами ***0, 2, 4, 6, 8***, є ***парними***.
36, 80, 48, 100 — парні числа.

3. Прочитай числа. Визнач непарні числа і запиши їх.

6, 9, 16, 1, 3, 2, 0, 13, 21.

4. Випиши спочатку всі парні числа, а потім — усі непарні.

18, 27, 67, 88, 40, 77, 89, 46, 30, 55.

5. Обчисли вирази.

$24 - 16 : 2$	$(35 - 29) : 2$	$2 \cdot (40 - 35)$
$(24 - 16) : 2$	$(35 - 29) \cdot 2$	$(40 - 35) \cdot 2$

6. Розв'яжи задачу за умовою та коротким записом.

Данило повідомив, що в секції з бадмінтону займаються 12 його друзів. У секції із шахів — у 2 рази менше, ніж у секції з бадмінтону, а у футбольній секції — на 15 дітей більше, ніж у секції із шахів. Скільки всього дітей займаються в секціях із шахів і футболу?

Б. — 12 д.
Ш. — ?, у 2 р. <
Ф. — ?, на 15 д. >
} ?

7. Максим улітку прочитав 5 пригодницьких книжок, оповідань про тварин — у 2 рази більше, а казок — на 3 менше, ніж оповідань про тварин. Скільки всього книжок прочитав Максим за літо?

8. Порівняй вирази. Постав знаки (>, <, =).

$0 : 2 \square 0 \cdot 2$ $\quad 9 \cdot 2 \square 9 + 2$ $\quad 2 + 2 \square 2 \cdot 2$

9. Іван приніс у школу колекцію магнітів. Із зображенням міста Дніпра було 4 магніти, із Харковом — 2 магніти, а з містом Києвом — у 2 рази більше, ніж із Харковом і Дніпром разом. Скільки магнітів із зображенням міста Києва було в Івана?

24 Ціле. Половина, або одна друга ($\frac{1}{2}$). Задачі на знаходження частини від числа

Знову всі разом!

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Настрій людині може поліпшити

$2 \cdot 8 + 24$	зустріч із друзями.
$92 - (36 : 4)$	нова комп'ютерна гра.
$(15 + 27) : 6$	смачні цукерки.
$(6 \cdot 6) + 6$	відвідування кафе.
$(24 : 3 + 10) \cdot 2$	похвала вчителя.

2. Розгляньте малюнок. Розкажіть, що відбулося.

У математиці ***половину*** позначаємо так: $\frac{1}{2}$.
Читаємо: ***одна друга***.

3. Прочитайте пояснення.

Щоб знайти половину числа, потрібно поділити його на **2**.

$\frac{1}{2}$ від 10 — це $10 : 2 = 5$

$\frac{1}{2}$ від 18 — це $18 : 2 = 9$

4. У вазі було 5 груш і 9 яблук. Половину фруктів узяли для приготування фруктового салату. Скільки фруктів залишилося?

5. Знайди $\frac{1}{2}$ чисел *2, 6, 16, 8*.

6. **Дмитро й Данило замовили піцу. Вони з'їли половину. Яка частина піци залишилася?**

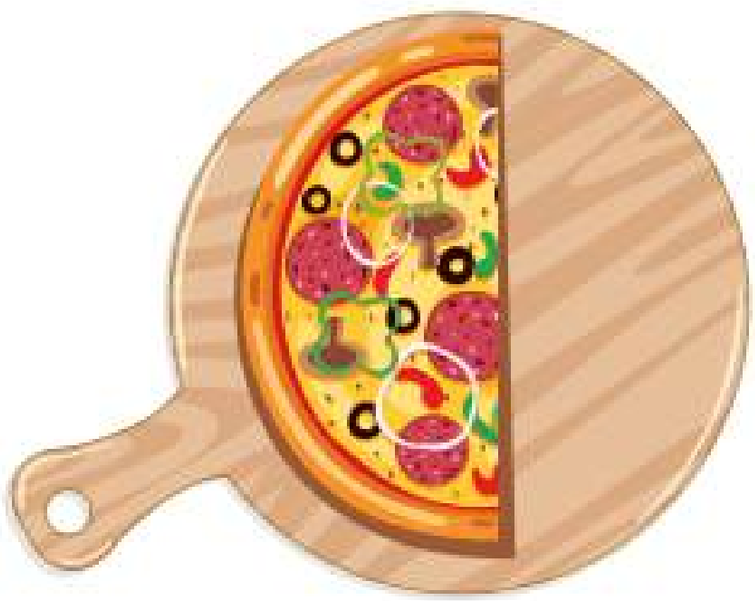

7. **У Данила було 12 прочитаних книжок, а в Макара — удвічі менше. Половину книжок вони віднесли до буккросингу. Скільки книжок залишилося в хлопчиків?**

8. Виміряй довжину кожної паперової смужки.

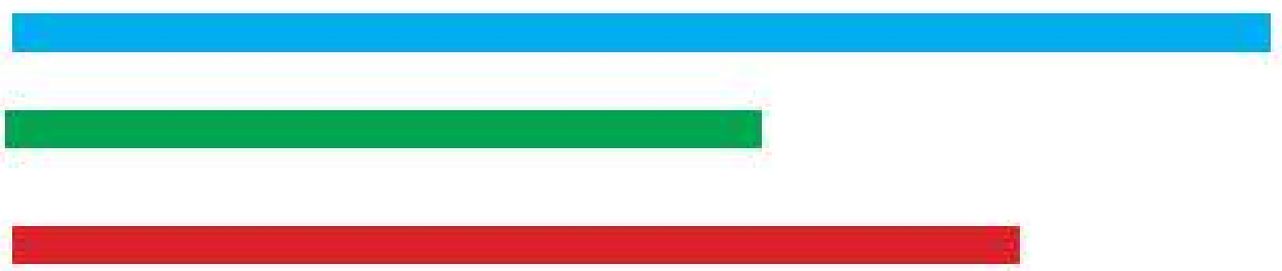

- Скільки становить $\frac{1}{2}$ кожної паперової смужки? Накресли відповідні відрізки.

9. Яка частина круга зафарбована?

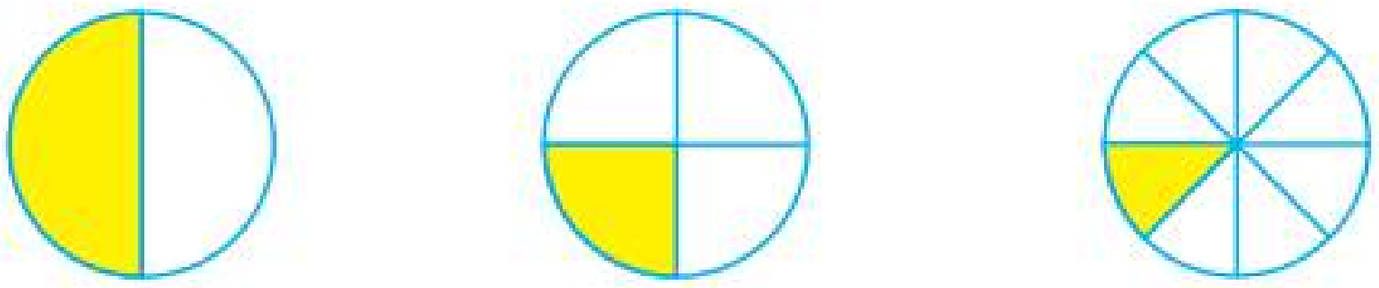

10. Знайди $\frac{1}{2}$ чисел *4, 12, 14, 10, 20*.

11. **До парку прийшло 16 дітей. Половина з них збирала каштани, а решта — листя для осіннього гербарію. Скільки дітей збирало листя для осіннього гербарію?**

25 Множення і ділення числа 3. Третина числа

Ти та твої друзі

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Ти зможеш допомогти однокласникам / однокласницям, якщо

$18 : 3 + 24 : 3$	виконаєш їхнє домашнє завдання.
$27 : 3 \cdot 2$	вигуляєш його / її собаку.
$24 : 3 + 5$	принесеш продукти із супермаркету.
$(60 - 48) : 6$	запропонуєш цікаву книжку.
$(14 + 21) : 7$	поділишся смаколиками.

2. Прочитай числа, записані на осінніх листках. Запиши ті, які є результатом множення числа *3*.

3. Обчисли вирази.

$3 \cdot 7$ $\quad$ $18 : 3$ $\quad$ $15 : (6 : 2)$ $\quad$ $91 + 3 \cdot 3$

$4 \cdot 3$ $\quad$ $27 : 3$ $\quad$ $12 : (9 : 3)$ $\quad$ $91 - 3 : 3$

4. Добери пропущені доданки.

$3 + 3 + 3 + 3 + \square = 15$ $\quad$ $3 + 3 + 3 + 3 + \square = 21$

5. Смужку поділили на три рівні частини й розфарбували олівцями різних кольорів.

- Яка частина смужки зафарбована олівцем зеленого кольору?

- Яка частина смужки зафарбована олівцем блакитного кольору?
- Яка довжина всієї смужки?
- Яка довжина червоної частини смужки?

Третина, або $\frac{1}{3}$.

6. Знайди $\frac{1}{3}$ чисел *12, 24, 15, 9, 18.*

7. У Максима було 15 цукерок. Він третину віддав другу. Скільки цукерок залишилося в Максима?

8. У книжці було 30 сторінок. Варвара прочитала третину книжки. Скільки залишилося непрочитаних сторінок?

9. На уроці математики Петро заговорив до Марини 7 разів, а Марина до Петра — удвічі більше. Учителька щоразу переривала пояснення і 1 хв просила друзів не розмовляти. Решту уроку вона пояснювала таблицю множення. Скільки часу «вкрали» двоє базік в однокласників?

10. Знайди значення виразу $12 : b + b$, якщо: $b = 3$; $b = 4$; $b = 6$.

11. Запиши вирази й обчисли значення.

- Частку чисел *24* і *3* зменш удвічі.
- Добуток чисел *6* і *2* зменш утричі.
- Різницю чисел *100* і *95* збільш на *18*.
- Різницю чисел *24* і *18* збільш удвічі.

12. У Софії було 15 аркушів кольорового паперу. Вона використала на вітальні листівки друзям $\frac{1}{3}$ всього паперу. Скільки аркушів паперу залишилося в Софії?

26 Множення і ділення числа *4*

Ти та твої друзі

1. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Бути успішними тобі та твоїм однокласникам / однокласницям допоможе така якість, як

$7 \cdot 8 + 24 : 3$	наполегливість.
$24 : 4 : 2$	старанність.
$36 : 4 + 28 : 4$	працьовитість.
$92 - 42 : 7$	бажання багато читати.
$50 - 25 : 5$	упевненість.
$(30 + 12) : 7$	байдужість.

2. Розглянь діаграму. Визнач, хто з дітей де був улітку.

- На скільки менше дітей відпочивало на морі, ніж у селі?
- Скільки дітей відпочивало за кордоном і на морі разом?
- Скільки дітей не виїжджало з міста?
- Придумай свої запитання.

3. Заміни додавання множенням та обчисли значення виразів.

$3 + 3 + 3 + 3 + 3$ $\qquad$ $4 + 4 + 4 + 4 + 4$

$3 + 3 + 3 + 3$ $\qquad$ $4 + 4 + 4$

4. Запиши в зошиті з пам'яті табличку множення або ділення на *4*.

5. Прочитай числа. Випиши ті, які є результатом множення числа *4*.

$4, 11, 12, 8, 15, 21, 24, 28, 32, 33, 36, 37, 39, 40.$

6. Визнач, яка маса кожного з хлопців.

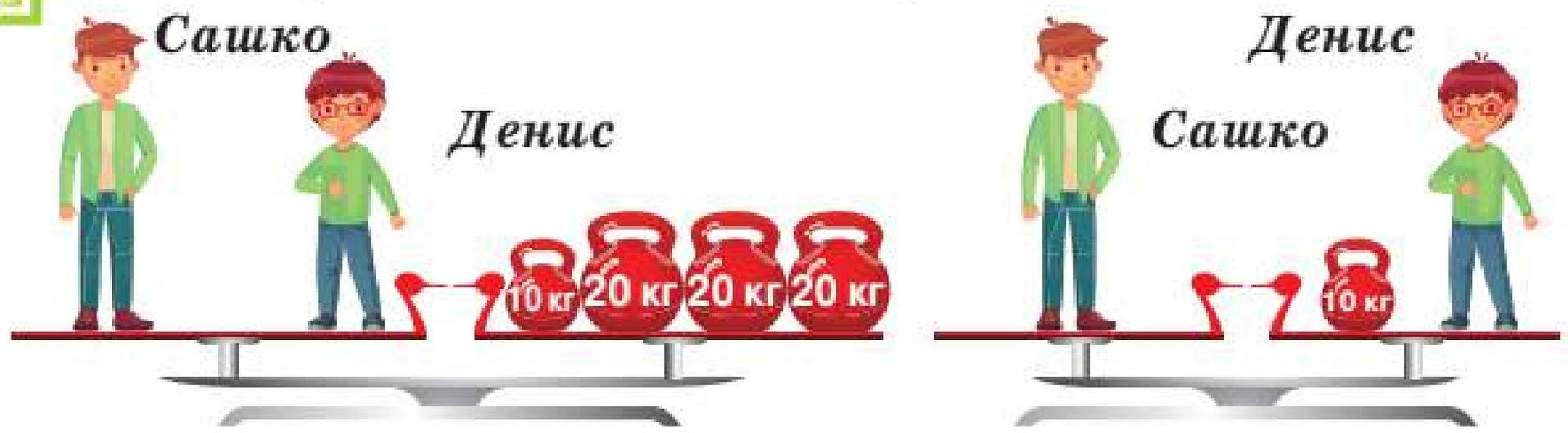

7. Обчисли вирази.

$4 \cdot 9$	$4 \cdot 6 + 45$	$36 : 4 : 3$
$7 \cdot 4$	$32 - 32 : 4$	$16 : 4 \cdot 5$
$8 \cdot 4$	$7 \cdot 4 + 15$	$40 : 4 : 2$

8. Андрій за 1 хв читає 70 слів, Петро — на 5 слів менше, ніж Андрій, а Соломія — на 20 слів більше, ніж Петро. Скільки слів за 1 хв читає Соломія?

9. Аліна обчислила 36 виразів із математики, Остап — у 4 рази менше, ніж Аліна, а Дмитро — на 10 виразів менше, ніж Остап та Аліна разом. Скільки виразів обчислив Дмитро?

10. Заняття шкільного хору відвідує 15 дітей, заняття танцювального гуртка — 21 дитина, а тенісу — у 4 рази менше, ніж хору й танцювального гуртка разом. Скільки дітей відвідує теніс?

11. Обчисли значення виразу $8 : b + 8 \cdot b$, якщо: $b = 4$; $b = 2$.

12. 18 хлопців і 14 дівчат розділили на 4 команди. Скільки дітей в одній команді?

27 Застосування вивчених випадків множення. Час. Визначення часу за годинником

У ногу із часом

Усе життя людини тісно пов'язане із часом, з умінням вимірювати, розподіляти, цінувати час. Він збігає безперервно, його не можна ні спинити, ні повернути.

1. Який час покаже годинник через 15 хв? Через 50 хв? Через 1 год 10 хв?

2. Обчисли вирази в рядках, де події ніколи не повторяться.

$12 : 4 \cdot 6$	Щоосені птахи відлітають у вирій.
$61 - 6 + 8 \cdot 5$	Ти святкуєш своє шестиріччя.
$38 + 4 \cdot 4$	Ти йдеш у 1-й клас.
$81 : (18 : 2)$	День змінює ніч.
$17 + 16 : 4$	Прийде вчорашній день.

3. У день літнього сонцестояння сонце зійшло о 4 год 30 хв, а зайшло за обрій о 21-й годині. Скільки часу тривав світловий день?

4. Обчисли вирази. Запиши рівності.

2 роки 6 міс. + 4 роки	7 років 8 міс. − 4 міс.
2 роки 6 міс. − 4 міс.	7 років 8 міс. + 4 міс.
2 год 30 хв + 15 хв	1 доба + 6 год
2 год 30 хв + 15 год	1 доба − 4 год

5. Якщо для вчора післязавтра буде п'ятниця, тоді який день для вчора був позавчора?

6. Якщо дев'ятнадцятий день місяця — неділя, то який тоді перший день цього місяця?

7. Продовж ряди чисел ще чотирма числами. Запиши.

$2, 4, 6, 8, \ldots .$ $3, 6, 9, \ldots .$ $4, 8, 12, \ldots .$

8. Кирило пробіг на стадіоні 4 кола. У табличці наведено старт кожного кола.

- Яке коло Кирило пробіг найшвидше?
- Яке коло Кирило пробіг найповільніше?
- За скільки часу Кирило пробіг 4 кола?

Старт	Час
1-ше коло	9.55
2-ге коло	9.59
3-тє коло	10.04
4-те коло	10.10
фініш	10.17

9. Спрости вирази й обчисли їхні значення.

$7 + 7 + 7 + 7 + 49$
$9 + 9 + 9 + 9 + 39$
$5 + 5 + 5 + 5 + 45$

10. Добери числа. Запиши рівності.

$5 \cdot \square = 20$ $28 : \square = 7$ $14 : \square = 7$ $21 : \square = 7$

11. У квітковій крамниці 24 вазони з фіалками та 12 — з орхідеями розмістили на 4 полицях. Скільки вазонів поставили на 1 полицю?

12. Обчисли вирази.

$68 + 4 \cdot 8$ $0 \cdot (56 + 33) : 4$
$100 - 7 \cdot 4$ $36 : (2 \cdot 2) : 3$

13. Конверт коштує 5 грн, а марка — у 4 рази дорожче. Скільки коштують конверт із маркою разом?

28 Застосування таблиці множення. Четвертина, або чверть. Час. Квартал

У ногу із часом

1. До фіолетового додай жовтий пазл, щоб утворилися рівності. Запиши вирази в зошит.

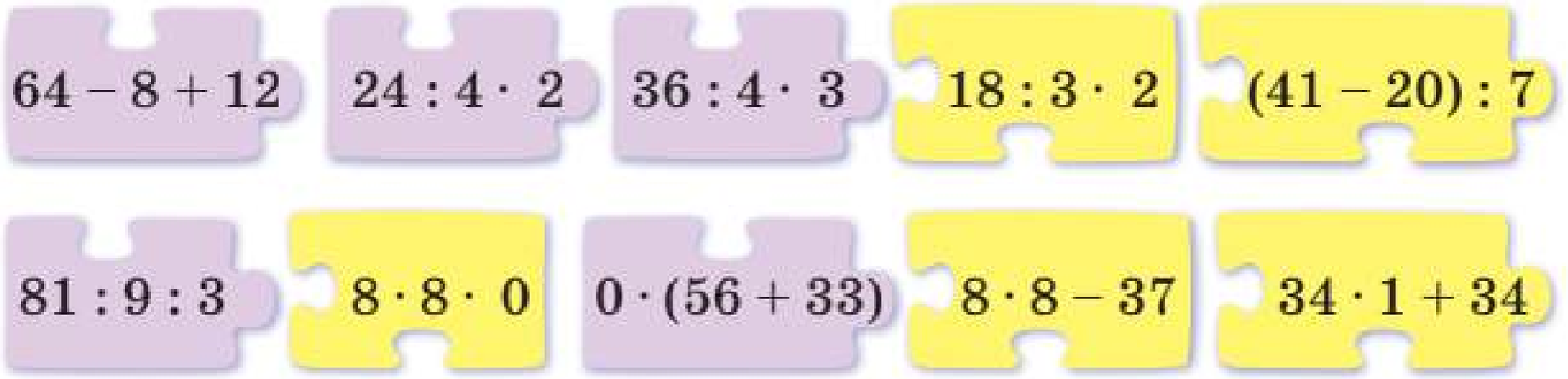

2. Яка частина кожного круга не зафарбована?

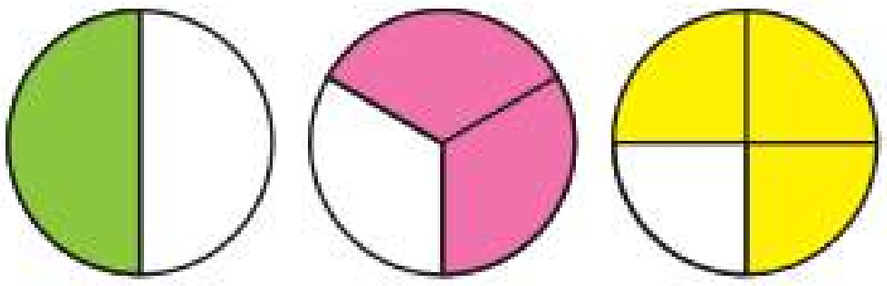

$\frac{1}{4}$ — це ***четвертина***, або ***чверть***.

3. Знайди $\frac{1}{4}$ чисел *36, 8, 24, 28*.

4. Довжина класної кімнати — 12 м. Знайди ширину та висоту кімнати, якщо ширина становить $\frac{1}{2}$ довжини, а висота — $\frac{1}{4}$ довжини.

5. Поміркуй і скажи, чому у висловлюваннях про час уживаємо слова *половина, чверть*.

6. Визнач час, який показує кожний годинник.

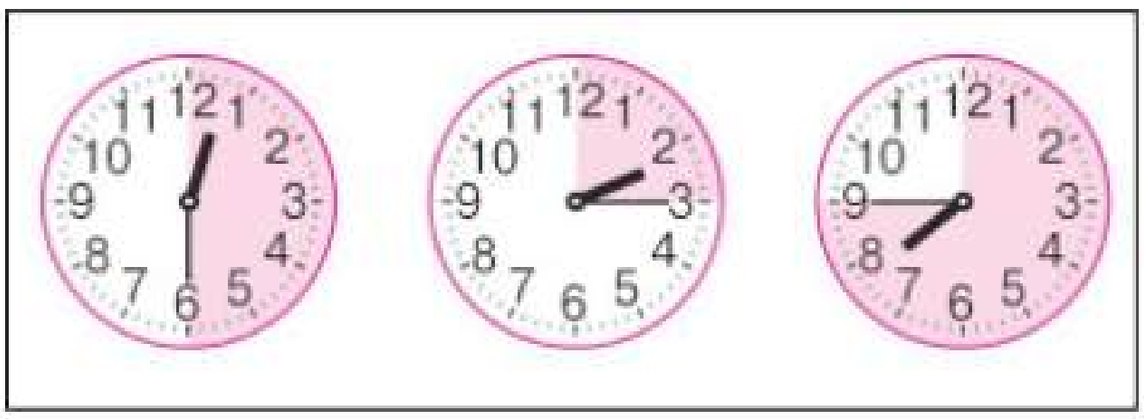

По-іншому це можна сказати так:
12 год 30 хв — пів на першу;
2 год 15 хв — чверть на третю;
7 год 45 хв — за чверть восьма.

Зверни увагу на те, як правильно вживають у мовленні частини одиниць часу.

7. Запиши час у годинах і хвилинах.

О пів на сьому, за чверть десята, пів на дванадцяту, чверть на п'яту, пів на другу.

8. Визнач, скільки місяців у четвертій частині року.

Четверта частина року (три місяці) — це ***квартал***. Рік містить 4 квартали.

9. У першому кварталі школа закупила 20 футбольних м'ячів, а в другому — удвічі менше. Скільки м'ячів закупила школа за 2 квартали?

10. Скільки годин в $\frac{1}{3}$ доби, $\frac{1}{4}$ доби?

11. Бабуся спекла 24 медові коржі. На сніданок з'їли половину коржів, а на обід $\frac{1}{2}$ від того, що залишилося. Скільки коржів з'їли на обід?

12. Знайди.

$\frac{1}{2}$ від 12 хв; $\frac{1}{5}$ від 50 хв; $\frac{1}{6}$ від 1 год; $\frac{1}{10}$ від 1 хв.

13. У коробці було 3 ряди цукерок по 8 штук. Переглядаючи серіал, мама з'їла $\frac{1}{4}$ від усієї кількості. Скільки цукерок залишилося в коробці?

14. Знайди.

$\frac{1}{2}$ від 12, 18, 16, 8; $\frac{1}{3}$ від 12, 15, 18, 21;

$\frac{1}{4}$ від 12, 16, 20, 32.

29 Задачі на визначення тривалості подій

У ногу із часом

1. Порівняй час, який показують різні годинники. Як назвати післяобідній час, який показує годинник зі стрілками?

2. Зараз — друга половина доби.

- Котру годину показує годинник?
- Котра година була 3 години тому? 8 годин тому? 10 годин тому?
- Котра година буде через 4 години? Через 2 години? А через 12 годин?

3. Назви́ час кількома різними способами *(за зразком)*.

13 год 15 хв, чверть на чотирнадцяту, чверть на другу, тринадцята година п'ятнадцять хвилин.

13 год 15 хв
10 год 30 хв
11 год 45 хв

15 год 30 хв
12 год 15 хв
14 год 45 хв

4. У третьокласника Антона уроки розпочалися о 9-й годині й тривали 5 годин. О котрій годині закінчилися уроки в Антона?

5. Сергій поїхав до бабусі в неділю, а повернувся додому через тиждень і 4 дні. У який день тижня Сергій повернувся додому?

6. Мама з татом пішли на шопінг о 10-й годині, а повернулися о 16-й годині. Скільки часу вони були на шопінгу?

7. Сеанс у кінотеатрі розпочався о 17 год 30 хв і тривав 1 год 45 хв. О котрій годині закінчився сеанс у кінотеатрі?

8. В осінній день Світлана пішла кататися на сеґвеї о пів на дванадцяту. Додому дівчинка повернулася о 15:00. Скільки часу Світлана їздила на сеґвеї?

Катаючись на сеґвеї, роликах чи велосипеді, не забувай надівати шолом.

9. Родина пішла в театр на виставу, що розпочиналася о 15-й годині, а закінчилася о 17 год 30 хв. Скільки тривала вистава?

10. Як довго тривало шкільне свято, якщо годинники, зображені на малюнку, показують початок і кінець свята?

11. Обчисли вирази.

$7 \cdot 5 - 21$	$12 : 3 + 21 : 3$	$20 : 4 + 4 \cdot 3$
$8 \cdot 4 + 4 \cdot 3$	$16 : 2 + 8 \cdot 2$	$18 : 3 \cdot 5$

12. Магазин розпочинає роботу о 8-й годині, а закінчує о 22-й годині. Скільки годин працює магазин?

13. Знайди значення виразу $40 - 8 \cdot c$, якщо: $c = 4$; $c = 1$; $c = 2$; $c = 0$; $c = 5$.

14. Обчисли вирази.

22 год − 6 год	6 год + 5 год 30 хв
14 год − 9 год	17 год 20 хв + 5 год 10 хв

30 Множення і ділення числа 5. Знаходження частини від числа

Осінь усьому рахунок веде

1. Випиши числа з казкового вбрання осені, які є результатом множення числа **5**.

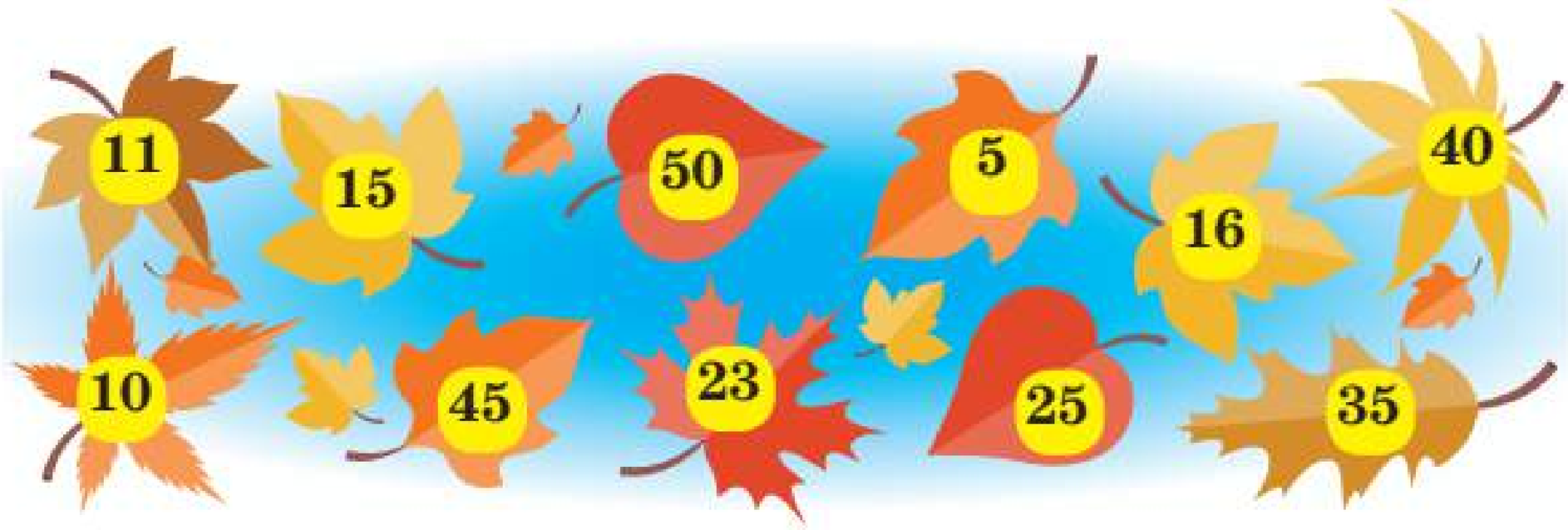

2. Обчисли добутки. Склади рівності *(за зразком)*.

$1 \cdot 5$
$1 \cdot 5 = 5$
$5 : 5 = 1$
$5 : 1 = 5$

$7 \cdot 5$ $\quad$ $8 \cdot 5$ $\quad$ $6 \cdot 5$
$2 \cdot 5$ $\quad$ $4 \cdot 5$ $\quad$ $9 \cdot 5$

3. Збільш у 5 разів кожне число: *5, 9, 2, 6, 8, 3*. Знайди $\frac{1}{5}$ від кожного числа: *45, 40, 50, 30, 25*.

4. Прочитай частини.

$\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{9}$.

- Що означає п'ята частина від числа?
- Що означає дев'ята частина від числа?

5. Мама з першої грядки зібрала 32 кг капусти, а з другої — 18 кг. П'яту частину капусти вона засолила, а решту залишила на зберігання. Скільки кілограмів капусти залишено на зберігання?

6. Фермер із першого поля зібрав 30 мішків картоплі, а з другого поля — на 15 мішків більше, ніж із першого, а з третього — у 5 разів менше, ніж із другого. Скільки мішків картоплі зібрав фермер із третього поля?

7. На дачній ділянці росте 6 кущів лохини. З одного куща за сезон збирають по 4 кг ягід. Продали $\frac{1}{3}$ від усього зібраного урожаю. Скільки кілограмів ягід лохини залишилося?

8. Родина Данила вирощує екоовочі на органічних добривах. Хлопець зобразив грядку за допомогою піктограм. Обчисли, у скільки разів менше зібрали огірків, ніж баклажанів.

- Чого зібрали більше: баклажанів чи помідорів? На скільки більше?
- Скільки кілограмів екоовочів виростила Данилова родина?

9. Обчисли вирази.

25 см : 5	15 грн : 5	40 л : 5
25 см : 5 см	15 грн : 5 грн	40 л : 5 л

10. Кругами, розділеними на рівні частини, позначено масу різних овочів, зібраних із городу. Яку масу овочів позначає зафарбована частина круга?

картопля	огірки	помідори	морква
24 кг	12 кг	16 кг	18 кг

11. В одному ящику було 15 кг яблук, а в другому — 30 кг яблук. З п'ятої частини яблук зварили джем, а решту яблук висушили. Скільки кілограмів яблук висушили?

12. Порівняй вирази. Постав знаки (>, <, =).

5 : 5 ☐ 20 : 5	35 : 5 ☐ 40 : 5	24 : 4 ☐ 24 : 3
5 : 1 ☐ 5 · 1	5 · 6 ☐ 6 · 4	3 · 8 ☐ 4 · 6

31 Множення і ділення на число 5. Задачі на визначення тривалості подій

Осінь усьому рахунок веде

1. Щоб оглянути свої землі, овочі брали в оренду велосипед у господаря. Визначте, хто скільки часу користувався велосипедом.

- Диня взяла його в четвер о 10-й ранку й повернула о 18:00.
- Одразу взяв велосипед Перець і повернув наступного дня о 17-й годині.
- Буряк оглядав свої плантації цілу добу, починаючи із 6-ї години в суботу.
- Капуста забрала велосипед одразу, як повернув його Буряк, і їздила 12 годин.
- Потім за кермо сів Кабачок та оглядав плантацію 10 годин.
- Коли Кабачок повернув велосипед господарю?

2. Кавуни з якими числами не є результатом множення числа **5**?

На *5* діляться числа, які закінчуються цифрою *5* або цифрою *0*.

3. Запиши, які з поданих чисел діляться на 5.

$5, 30, 35, 14, 18, 90, 20, 40, 12, 15, 25, 8, 43, 45.$

4. Обчисли вирази.

$5 \cdot 9$	$0 \cdot 5$	$45 : 5$	$45 - 45 : 5$	$8 \cdot 5 - 8 \cdot 4$
$9 \cdot 5$	$5 \cdot 1$	$30 : 5$	$(45 - 45) : 5$	$8 \cdot 4 + 8 : 4$

5. Марко попросив у тата 50 грн на благодійність. Тато порадив ще продати вироби з природного матеріалу. Марко продав 9 виробів по 5 грн. Скільки грошей перерахував Марко на благодійність?

6. Олег із друзями організували благодійний ярмарок виробів із природного матеріалу. Продані були ті вироби, під якими вирази з результатами, більшими *50*. Які вироби були продані? Запиши їх.

$5 \cdot 7 + 20$

$54 : 6 + 61$

$36 : 6 + 15$

$71 - 25 : 5$

$40 : 5 \cdot 9$

$5 \cdot 6 + 32$

$50 : 5 \cdot 8$

$63 - 20 : 4$

7. У шкільну їдальню завезли 5 ящиків помідорів по 6 кг. 20 кг помідорів витратили на приготування салатів. Скільки кілограмів помідорів залишилося?

8. Обчисли вираз $a \cdot 5$, якщо: $a = 6$; $a = 7$; $a = 8$.

9. У шкільну їдальню завезли картоплю, зібрану з ділянки. Після того як 5 днів витрачали по 8 кг картоплі, залишилося 20 кг. Скільки кілограмів картоплі завезли в шкільну їдальню?

10. Обчисли вирази.

$67 - 28 : 4$	$5 \cdot 5 + 4 \cdot 7$	$25 : 5 + 6 \cdot 7$
$32 : 4 + 40 : 5$	$90 - 7 \cdot 5$	$80 : 8 + 5 \cdot 6$
$56 : 8 + 42 : 7$	$34 + 16 : 2$	$90 - 20 : 5$

32 Рівності й нерівності. Рівняння

У математику з казкою

1. На день народження Білосніжки гноми принесли смачний торт. На скільки частин потрібно розрізати торт, щоб усім вистачило по 2 шматки, якщо на свято прийдуть 7 гномів?

2. Прочитай записи.

$53 + 15 = 68$	$(72 - 60) : 3$	$29 > 15$
$8 + в = 10$	$64 + c$	$a \cdot в = в \cdot a$
$36 : 4 > 3$	$16 : 4$	$c < 6 \cdot 8$

- Запиши в перший стовпчик вирази, у другий — рівності, у третій — нерівності.

Рівність, яка містить невідоме число, позначене буквою, називаємо *рівнянням*.

3. Поясни, чим відрізняються записи.

$34 + 17 = 51$ і $34 + a = 51$

Розв'язання рівняння записуємо в стовпчик.

4. Розгляньте записи та прочитайте пояснення.

$34 + a = 51$
$a = 51 - 34$
$a = 17$
$34 + 17 = 51$
$51 = 51$

Щоб розв'язати рівняння, треба знайти таке значення невідомого, за якого рівність буде істинною. Знайдене число називаємо *розв'язанням рівняння*.

Міркуйте так: у цьому рівнянні невідомий другий доданок, позначений буквою a. Щоб знайти невідомий доданок, треба від суми відняти відомий доданок. Записуємо в другому рядку: $a = 51 - 34$. Обчислюємо цю різницю і в третьому рядку записуємо результат: $a = 17$. Це *розв'язання рівняння*. Його можна підкреслити. Робимо перевірку й записуємо в наступних рядках: $34 + 17 = 51$, $51 = 51$. Рівняння розв'язане правильно.

5. Поясніть однокласникам / однокласницям, як розв'язували кожне рівняння гноми.

$2 \cdot x = 12$
$x = 12 : 2$
$x = 6$

$2 \cdot 6 = 12$
$12 = 12$

$2 + c = 10$
$c = 10 - 2$
$c = 8$

$2 + 8 = 10$
$10 = 10$

$b - 5 = 5$
$b = 5 + 5$
$b = 10$

$10 - 5 = 5$
$5 = 5$

6. Допоможи розв'язати рівняння, запропоновані тітонькою Совою.

$x \cdot 5 = 40$ $\quad$ $c \cdot 3 = 15$ $\quad$ $b - 40 = 50$

7. У звіринці Розбійниці з казки «Снігова Королева» Г. К. Андерсена жило 95 тварин. Після того як вона x тварин випустила, залишився 1 олень. Скільки тварин випустила Розбійниця?

8. Попелюшка пів години прибирала кімнату, чверть години перебирала пшоно. Скільки всього часу працювала Попелюшка?

9. Накресли прямокутник і квадрат із периметром 16 см.

10. Розв'яжи задачу.

В Елізи з казки «Дикі лебеді» Г. К. Андерсена було 50 стеблин кропиви. Вона витратила їх на плетіння панцирів по 5 стеблин на кожний. На скільки панцирів вистачило кропиви?

11. Виконай дії з іменованими числами.

24 год − 10 год	3 л · 7	10 л : 2	15 ц : 3
25 хв + 25 хв	7 см · 5	30 л : 5 л	20 кг : 4 кг
30 хв + 8 хв	20 см : 4	3 дм : 5	2 дм : 4

33 Множення і ділення на число 6. Задачі на кратне порівняння чисел

У математику з казкою

1. Обчисли й запиши числа, які є результатом множення числа 6.

2. Простеж перетворення персонажів казки «Попелюшка» Ш. Перро. Утвори рівності *(за зразком)*.

$6 \cdot 8 + 4 = 97 - 6 \cdot 5$

$6 \cdot 8 + 4$

$6 \cdot 9 + 11$

$9 \cdot 3 + 40$

$80 - (35 + 33)$

$36 : 6 \cdot 2$

$6 \cdot 5 + 35$

$97 - 6 \cdot 5$

$6 \cdot 7 + 10$

3. Розв'яжи рівняння, які придумала мудра тітонька Сова.

$x : 6 = 4$	$48 : x = 6$	$6 \cdot a = 54$
$a : 7 = 6$	$36 : a = 6$	$6 \cdot x = 30$

4. Вінні-Пух приніс 18 глечиків меду, а П'ятачок — 6 глечиків меду. У скільки разів більше приніс глечиків меду Вінні-Пух, ніж П'ятачок?

Пригадай!

Щоб дізнатися в скільки разів одне число більше або менше від іншого, треба більше число поділити на менше.

5. Батько Ярослава часто майструє іграшки з дерева. Йому достатньо 3 хв, щоб розпиляти колоду на 2 частини. За скільки хвилин він розпиляє цю колоду на 4 частини?

6. У казці «Стійкий олов'яний солдатик» Г. К. Андерсена всі солдатики жили в коробці. Там вони лежали в 5 рядах по 5 солдатиків у кожному. Скільки було чобіт у солдатиків, якщо в одного солдатика на одну ногу олова не вистачило?

7. Обчисли вирази біля годинника, який надає можливість Попелюшці потанцювати, або біля того, який показує, що потрібно залишити бал.

$3 + 4 \cdot 6$

$42 : 6 - 4$

$24 : 3 \cdot 5$

$18 : 6 \cdot 4$

$54 : 6 \cdot 9$

$(19 - 10) : 3$

$(98 - 8) : 10$

$0 \cdot (43 - 18)$

8. Добери числа. Запиши рівності.

$7 \cdot \square = 42$ $\quad$ $54 : \square = 9$ $\quad$ $48 : \square = 6$

$\square \cdot 4 = 36$ $\quad$ $8 \cdot \square = 72$ $\quad$ $\square : 6 = 7$

9. У Карлсона було 90 банок варення. Він кожного дня з'їдав по 6 банок варення. Скільки банок варення залишилося в Карлсона через тиждень?

10. Розв'яжи рівняння.

$12 : x = 6$ $\quad$ $6 \cdot a = 0$ $\quad$ $6 \cdot c = 54$

34 Рівняння. Закріплення множення на число 6. Задачі. Блок-схеми

У математику з казкою

1. Допоможи Дюймовочці втекти від Жаби. Для цього випиши з купин числа, які є результатом множення числа 6.

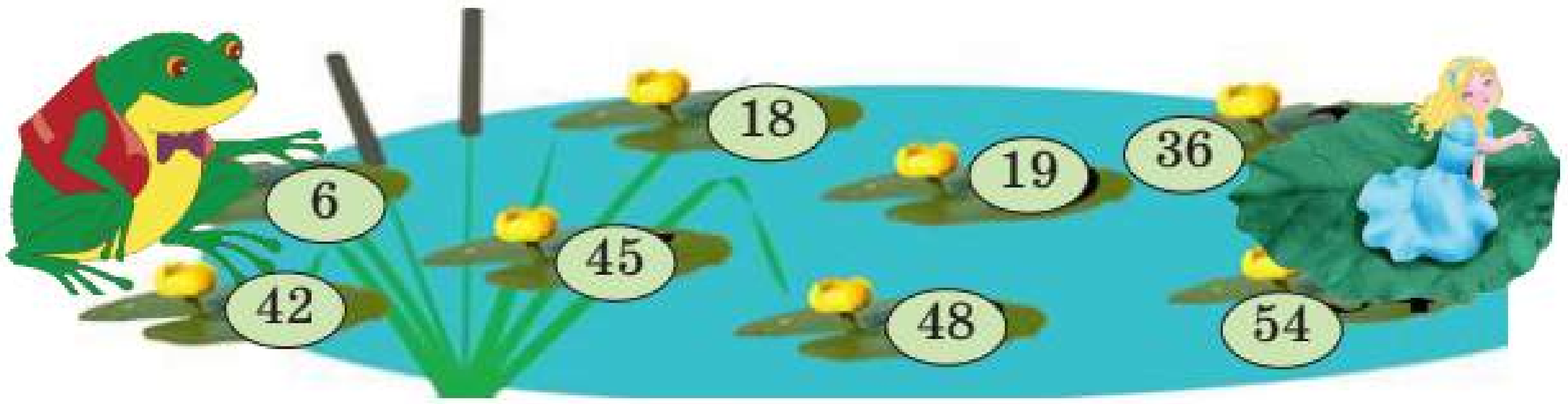

2. Коли Кріт запитав у Дюймовочки, скільки вона важить, то та відповіла: 40 г і ще $\frac{1}{4}$ від цього. Яка маса Дюймовочки?

3. Склади три задачі за поданою умовою і різними запитаннями.

Червона Шапочка несла бабусі пиріжки. З капустою було 3 пакети по 8 пиріжків і з грибами 2 пакети по 4 пиріжки.

- Скільки всього пиріжків несла Червона Шапочка бабусі?
- Яких пиріжків було більше й на скільки?
- У скільки разів більше пиріжків із капустою, ніж із грибами?

4. Склади й розв'яжи задачу за одним із варіантів.

1) $(\square \cdot \square) + (\square \cdot \square)$

2) $(\square \cdot \square) : (\square \cdot \square)$

5. Прочитай вирази. Яку дію виконують останньою в кожному виразі?

$36 - 18 : 2$	$5 \cdot 6 + 40$	$68 - 6 \cdot 8$
$(36 - 18) : 2$	$3 \cdot 4 + 5 \cdot 6$	$94 - 6 \cdot 9$

- Обчисли будь-які два вирази з поданих.

Вирази можна записувати схематично за допомогою блок-схем. *Блок-схеми* — це графічні моделі, на яких зображено етапи певного процесу.

6. Розглянь кожний вираз і блок-схему, що йому відповідає. Дай відповіді на запитання.

$25 - 6 \cdot 4$

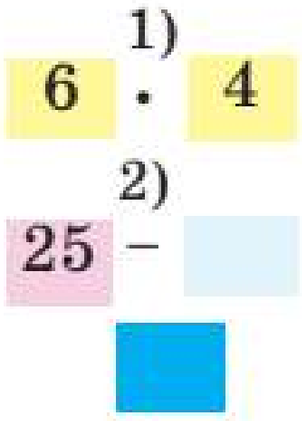

$6 \cdot 8 + 52$

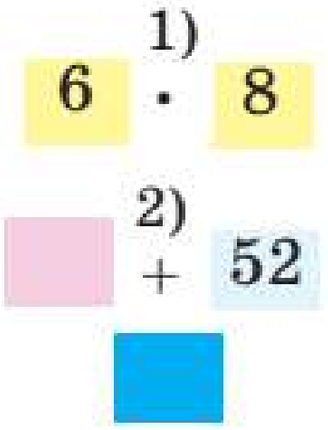

- Яка перша дія в кожному виразі?
- Яка друга дія в кожному виразі?
- Яке число треба записати в блакитний квадрат у першій блок-схемі?
- Яке число треба записати в рожевий квадрат у другій блок-схемі?
- Яке число треба записати в синій квадрат у першій блок-схемі?
- Яке число треба записати в синій квадрат у другій блок-схемі?

7. Котигорошко приготував мотузку завдовжки 15 м. Йому потрібно розрізати її на частини завдовжки по 5 м кожна. Скільки разів потрібно розрізати мотузку?

8. На балу в королівському палаці було 20 принців, а принцес — $\frac{1}{2}$ від кількості принців. Скільки всього принців і принцес було на балу в королівському палаці?

9. Кіт у чоботях приніс маркізу Карабасу 2 мішки дичини по 5 кг у кожному та мішок борошна масою 60 кг. Маса чого більша — борошна чи дичини? У скільки разів більша?

10. Розв'яжи рівняння.

$32 : c = 4$ $\quad$ $42 : x = 7$ $\quad$ $6 \cdot x = 24$

35 Дія з іменованими числами. Блок-схеми

1. Запиши, яка частина кожної піци була з'їдена.

1 2 3 4 5

2. Запиши в зошиті довжини відрізків двома способами (*за зразком*).

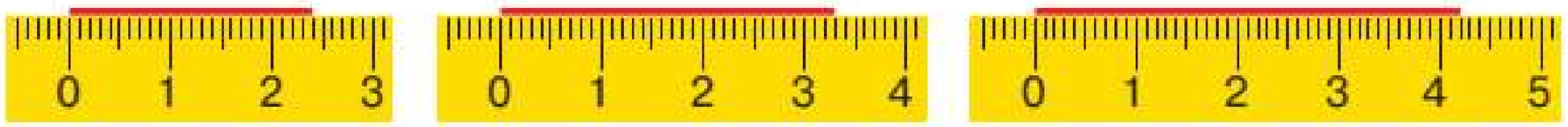

2 см 4 мм
24 мм

□ см □ мм
□ мм

□ см □ мм
□ мм

3. Порівняй вирази. Постав знаки (>, <, =).

25 мм □ 2 см 7 мм
17 мм □ 1 см 8 мм
10 см 9 мм □ 49 м
1 дм □ 9 см

4. Заміни іменовані числа іншими одиницями вимірювання. Запиши.

1 год = □ хв
5 дм 2 см = □ см
47 см = □ дм □ см
1 год 2 хв = □ хв

5. Виконай дії.

24 кг − 6 кг	24 кг : 6 кг	30 см : 6 см
24 кг + 6 кг	24 кг : 6	30 см : 6

6. Знайди $\frac{1}{6}$ від кожного іменованого числа.

30 грн 18 м 42 ц 30 хв 12 л 54 кг

7. Мама важила 60 кг. Після занять у спортзалі вона схудла на $\frac{1}{10}$ від своєї ваги. На скільки кілограмів схудла мама?

8. Обчисли вирази в порядку збільшення часу на годиннику.

$(52-4):6$ $(54-26):7$ $(81-60):3$ $(25+15):5$ $18:6\cdot4$

9. Горобець знайшов 6 пшеничних зернят, а курка — у 3 рази більше. Скільки зернят знайшли горобець і курка разом?

10. Знайди значення виразу $90 - a$, якщо: $a = 12$; $a = 48$; $a = 36$; $a = 54$.

11. Прочитай вирази. Яку дію виконують останньою в кожному виразі? Як називаємо кожний вираз?

$27:(3\cdot3)$ $6\cdot8+4\cdot7$ $42:6\cdot7$

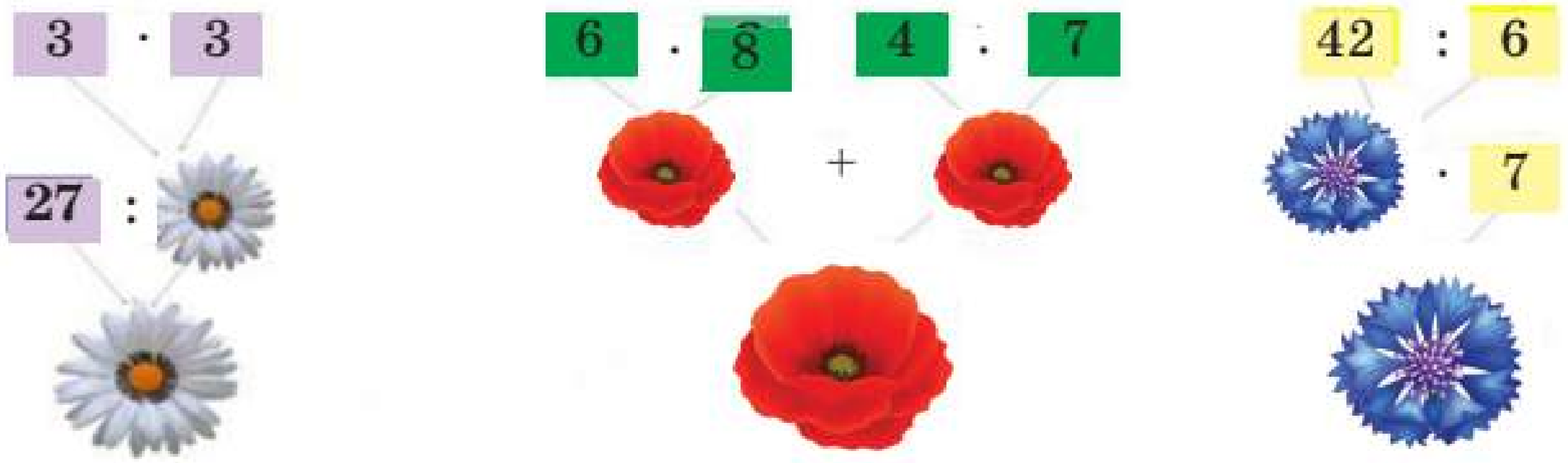

12. Маса курки — 2 кг, а гуски — 7 кг. Яка загальна маса 6 гусок і 3 курок?

13. Розв'яжи рівняння.

$x\cdot6=42$ $c+24=50$ $a:4=8$

36 Ціна. Кількість. Вартість. Складання і розв'язання задач

Математика в супермаркеті

1. Скільки грошей у кожної дитини? Запиши.

- Що можна купити, якщо скласти всі гроші дітей?

- Який предмет коштує найдешевше?
- Який предмет коштує найдорожче?

Щоб знайти вартість, треба ціну товару помножити на кількість. Щоб знайти кількість, треба вартість поділити на ціну товару.

Ціна — це гроші за один предмет.
Вартість — це гроші за всю покупку.

2. У покупця було 80 грн. Він купив кефір за 20 грн, а на решту — булочки по 6 грн. Яку кількість булочок купив покупець?

3. Покупець за 6 пачок халви заплатив 48 грн. Яка ціна однієї пачки халви?

4. Дівчинка купила 2 пензлі за ціною 7 грн і фарби. За все вона заплатила 60 грн. Скільки коштували фарби?

5. Склади та розв'яжи задачі за даними таблиці.

Назва товару	Ціна	Кількість	Вартість
Гумка	3 грн	2	?
Блокнот	6 грн	?	30 грн
Зошит	?	5	20 грн
Олівець	?	8	24 грн

6. Мама купила 2 сітки бананів по 3 кг і 4 сітки мандаринів по 4 кг. Скільки всього кілограмів фруктів купила мама?

7. Знайди значення виразів $a \cdot 7 - 6$; $6 \cdot a + 23$; $в \cdot 9 + в \cdot 4$, якщо: $a = 7$; $a = 8$; $в = 4$.

8. Запиши вирази. Розстав *(де потрібно)* дужки так, щоб рівності були правильними.

$12 - 4 \cdot 2 = 16$ $\quad$ $7 \cdot 3 + 2 = 35$

$24 - 8 : 2 = 8$ $\quad$ $8 \cdot 4 + 3 = 35$

9. Оксана купила 2 порції морозива по 9 грн і пакет молока по 25 грн. Яка вартість усієї покупки?

10. Розв'яжи рівняння.

$78 - x = 49$ $\quad$ $x + 27 = 60$ $\quad$ $a \cdot 6 = 48$

37 Розв'язання задач на вивчені випадки множення і ділення чисел

Математика в супермаркеті

1. Обчисли вирази та дай відповіді на запитання.

- Як змінювалася кількість грошей в Олени?

  В Олени було .

- Скільки грошей було в Олени?
- Вона купила булочку за 12 грн. Скільки грошей залишилося в Олени?
- Після купівлі булочки мама дала Олені .

  Скільки грошей стало в дівчинки?
- Олена купила собі й братові морозиво по 10 грн за порцію. Скільки грошей залишилося в дівчинки?
- Тато дав Олені .

  Скільки грошей стало в Олени?
- Олена купила шоколадку за 40 грн і сік за 19 грн. Скільки грошей залишилося в Олени?
- Бабуся дала Олені .

  Скільки грошей стало в Олени?
- Олена купила квиток на атракціон за 30 грн. Скільки грошей залишилося в Олени?

2. У квітковій крамниці 30 горщиків із фіалками та 15 горщиків із кактусами розмістили по 5 штук на кожній полиці. Скільки полиць використали?

3. Обчисли вирази під зображеннями предметів, які купувала Марина.

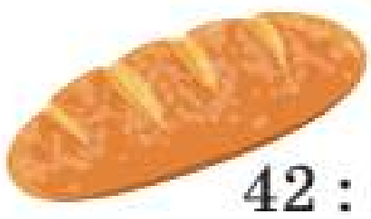

$42 : 6 \cdot 2$

$60 : 6 + 5 : 5$

$30 : 6 + 4$

$8 \cdot 4 : 1$

$(17 - 10) - 3$

$5 \cdot 5 + 15$

4. Склади задачі на знаходження ціни, кількості та вартості. Запиши розв'язання в зошит.

5. Склади та розв'яжи задачу за скороченим записом.

— 5 грн

— ?, у 3 р. >

на ? >

6. Мама й донька купили парасольки різного розміру, але однакового забарвлення. Обчисли вирази під парасольками, які придбали мама й донька.

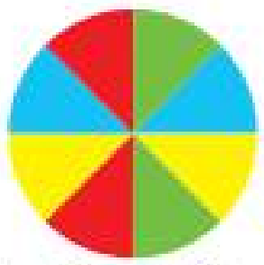

$54 : 6 + 9 \cdot 5$

$30 - 24 : 6$

$(63 - 9) : 6$

$100 - 35 : 7$

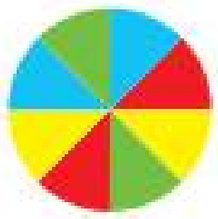

$24 : 4 : 2$

$58 - 12 : 6$

$64 - 20 : 4$

$72 - 16 : 2$

7. У магазин привезли 95 кг вишень. Першого дня продали вишні 9 покупцям по 6 кг, а другого дня — 8 покупцям по 5 кг. Скільки кілограмів вишень залишилося в магазині?

8. Розв'яжи рівняння.

$x + 19 = 60$ $\quad 80 - x = 40$ $\quad x - 50 = 32$

38 Числовий відрізок. Множення і ділення числа 7

Твоє здоров'я і безпека

1. На числовому відрізку записано числа. Вибери серед них ті, що діляться на 7. Доведи свій вибір за допомогою дії множення *(за зразком)*.

$12 = 6 \cdot 2$

2. Обчисли вирази біля ознак здорової людини.

$7 \cdot 8 - 13 + 15$	хороший апетит
$6 \cdot 7 - 10 : 2$	висока працездатність
$2 \cdot 2 \cdot 2 + 1$	кашель
$49 : 7 : 7$	висока температура тіла
$(76 - 40) : 4 + 10$	здорові зуби
$45 \cdot 0 + 19 \cdot 1$	рум'яні щоки

3. Один кілограм обліпихи задовольняє потребу людини в усіх вітамінах на 10 днів. Мама заготовила 3 кг обліпихи. На скільки днів вистачить вітамінів?

4. Склади рецепт обліпихового чаю для однієї особи, використавши поданий рецепт чаю з обліпихи для чотирьох осіб.

1 л води
1 апельсин
4 ложки меду або цукру
1 склянка ягід обліпихи (можна додати корицю, м'яту, мелісу за смаком)
Обліпиху помити, розім'яти в пюре, вичавити сік апельсина й додати решту інгредієнтів. Залити все окропом і дати настоятися 15 хв. Смачного!

5. Обчисли. Вирази з результатами, більшими *50*, укажуть, які рослини зібрала Максимова бабуся для вітамінного чаю. Назви́ їх.

ожина
$7 \cdot 6 + 81 : 9$

бузина
$7 \cdot 7 + 24 : 3$

глід
$66 - 7 - 2$

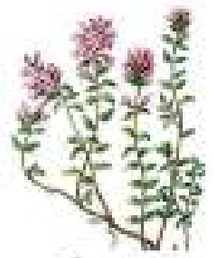

чебрець
$81 - 63 : 7$

звіробій
$7 \cdot 8 - 4$

хризантема
$7 \cdot 9 - 41$

липа
$7 \cdot 8 + 26$

чорниця
$7 \cdot 4 + 6 \cdot 4$

6. У сховищі було 40 ц яблук. $\frac{1}{5}$ від усіх яблук відправили на виготовлення вітамінного соку. Скільки центнерів яблук залишилось у сховищі?

7. Педіатр призначив Наталці вітаміни в таблетках. Під наглядом дорослого дівчинка має приймати одну таблетку через кожні 8 годин.

- О котрій годині дівчинка має прийняти наступну таблетку, якщо першу вона прийняла о 7-й годині?
- Скільки діб прийматиме вітаміни Наталка, якщо в пластині 24 таблетки?

8. Довжина грядки з овочами — 14 м, а ширина — $\frac{1}{2}$ від її довжини. Обчисли периметр ділянки.

9. У сховищі було 15 ц моркви і 13 ц буряків. $\frac{1}{4}$ від цих овочів купив підприємець. Скільки центнерів овочів залишилось у сховищі?

10. Розв'яжи рівняння.

$x - 16 = 45$ $x - 7 = 56$ $24 - x = 17$

39 Обчислення виразів

Твоє здоров'я і безпека

1. Розгляньте таблицю. Дайте відповіді на запитання.

	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	14	21	28	35	42	49	56	63

- Скільки в таблиці є добутків, значення яких дорівнює *24*?
- Скільки в таблиці є добутків, значення яких дорівнює *36*?

2. Обчисли вирази під піктограмами на тему «Твоє здоров'я і безпека».

24 : 6 + 12 48 : 6 • 3 56 : 7 • 4 42 : 6 • 5 49 : 7 • 4

3. Бабка степова спала 10 год на добу, співала у 2 рази менше, ніж спала, а танцювала на 4 год більше, ніж співала. Скільки годин на добу бабка працювала?

- Поміркуйте, чи правильний спосіб життя вела бабка.

4. Обчисли. Вирази з результатами, більшими *50*, укажуть, куди поспішають діти.

$5 \cdot 5 + 30$ $81 : 9 + 50$ $18 : 2 + 4$

$(60 - 11) : 7$ $(13 + 12) : 5$ $7 \cdot 9 - 3$

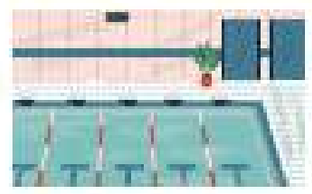

5. Розв'яжи рівняння під зображеннями дітей із правильною поставою.

$x + 9 = 21$

$x : 2 = 8$

$x - 43 = 21$

$90 - x = 26$

Постáва — це те, як ти ходиш, стоїш, сидиш.

- Уяви себе принцом / принцесою, пройдися так, ніби в тебе на голові корона.

6. Гантелі коштують 25 грн, м'яч на 35 грн дорожчий, а скакалка — у 6 разів дешевша, ніж м'яч. Скільки коштує скакалка?

7. Порівняй вирази й числа під малюнками, на яких дітей чекає небезпека.

$42 \square 6 \cdot 7$

$7 \cdot 5 \square 75$

$3 \cdot 7 \square 7 \cdot 3$

$8 \cdot 4 \square 84$

Будьте обережні! Ваша безпека залежить від вас!

8. У 2 бідонах уміщається 10 л води. Скільки літрів води буде в 4 бідонах?

9. Обчисли вирази.

$67 - 7 \cdot 8$ $34 + 6 \cdot 8$ $24 : (6 : 2)$ $48 : 6 - 35 : 7$

40 Рівняння. Розв'язання задач. Обчислення виразів

Твоя інформаційна безпека

1. У поданій таблиці вказано кількість годин, яку учні витратили на перегляд телепередач у вихідні дні. Символом 👤 позначено одну дитину. Розгляньте таблицю і дайте відповіді на запитання.

6 год	👤 👤
5 год	👤 👤 👤
4 год	👤 👤 👤 👤
3 год	👤 👤 👤 👤 👤
2 год	👤 👤 👤
1 год	👤 👤 👤 👤

- Скільки дітей дивилося телевізор 4 год?
- Скільки дітей дивилося телевізор менше 5 год?
- Яку найбільшу кількість годин витратили діти на перегляд телепередач?
- Скільки дітей узяло участь у дослідженні?

2. Розкажіть, чому не можна довго дивитися телевізор і користуватися гаджетами.

3. Андрій та Оксана загадували одне одному математичні задачі. Андрій задумав число, додав до нього 10 та отримав число 60. Яке число задумав Андрій?

- Оксана склала та записала рівняння: $x + 10 = 60$. Чи правильно вона міркувала? Розв'яжи це рівняння.
- Оксана задумала число, зменшила його вдвічі й отримала число 8. Яке число задумала Оксана? Допоможи Андрію скласти рівняння і розв'язати його.

4. Придумайте свої аналогічні задачі та запропонуйте друзям.

5. У понеділок Ілля завантажив 6 файлів по 4 мегабайти кожний, а у вівторок — 4 файли по 2 мегабайти. У скільки разів більше мегабайтів файлів Ілля завантажив у понеділок, ніж у вівторок?

6. Обчисли вирази під тією інформацією, якою не можна ні з ким ділитися.

адреса електронної пошти $(65 - 20) : 5$	номер банківської карти $3 \cdot 9 - 27$	домашня адреса $0 : (28 + 35)$
номер школи $63 - 6 \cdot 7$	паролі $7 \cdot 9 - 4 \cdot 8$	пін-код $63 : 9 + 29$
смайлики $64 : 8 + 9 \cdot 6$	уподобання $32 : 8 + 9 \cdot 6$	номер телефону $49 : 7 + 34$

7. Обчисли вирази біля тих повідомлень, які, на твою думку, є фейкові.

$63 : 9 + 27$	Якщо перерахуєш гроші на вказаний номер, то збудуться всі твої мрії.
$42 : 7 \cdot 5$	Під час літніх канікул діти зліпили сніговика. Якщо хочеш його побачити, натисни тут.
$36 : 6 \cdot 8$	**Увага!** У зоопарку Києва з'явився динозавр, схожий на страуса, а дзьоб як у курки. Його паща як у крокодила, і має 100 зубів. Вхід вільний. Для цього введіть свою адресу.

- Чим небезпечні такі повідомлення?

8. Прочитай математичні загадки. Склади рівняння та розв'яжи їх.

- Невідоме число збільшили в *7* разів та отримали *42*. Знайди невідоме число.
- *30* поділили на невідоме число й отримали *5*. Знайди невідоме число.
- *67* збільшили на невідоме число й отримали *100*. Знайди невідоме число.

41–42 Діагностувальна робота. Узагальнення і систематизація знань

43 Задачі на зведення до одиниці

Математика й ощадливість

1. Доки мама була на роботі, Олесь вирішив зварити борщ. Застосунок у його мобільному видав таблицю пропозицій від крамниць, що поблизу будинку Олеся. Проаналізуйте її за основним критерієм — ціна продукту. У якій крамниці ви порадили б Олесеві зробити закупи? Обговоріть.

Продукти / Ціна в магазинах (грн)							
«Околиця»	75	9	6	15	12	18	21
«До столу»	85	9	8	14	12	20	19
«Мій маркет»	90	12	10	18	12	17	25

2. Розв'яжи задачі (*усно*). Поясни, що знаходили в кожній задачі.

- На заощаджені кошти Олесь купив мамі 4 цукерки вартістю 36 грн. Яка ціна однієї цукерки?
- Одне яблуко коштує 7 грн. Скільки коштує 5 яблук?

3. Прочитай задачу. Розглянь малюнок. Що відомо й що не відомо в цій задачі?

У 6 однакових сітках міститься 54 кг картоплі, порівну в кожній. Скільки кілограмів картоплі міститься в чотирьох таких сітках?

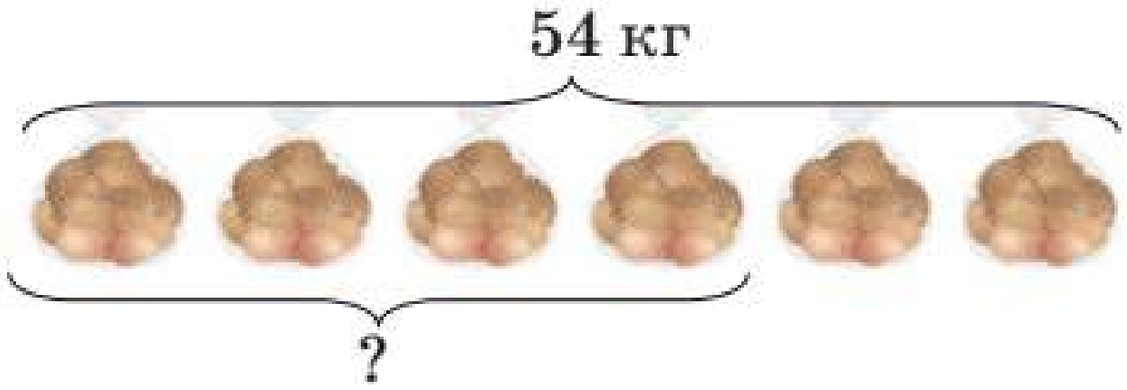

- Розглянь короткий запис задачі. Розв'яжи її за поданим планом.

План розв'язання

1) Скільки кілограмів картоплі в 1 сітці?
2) Скільки кілограмів картоплі в 4 сітках?

6 с. — 54 кг
4 с. — ?

- Поясни, чому задача має таку назву.

Це задача на зведення до одиниці.

4. Розв'яжи задачу за коротким записом.

За 3 кг капусти заплатили 18 грн. Скільки коштує 7 кг капусти?
3 кг — 18 грн
7 кг — ?

5. У магазині «Околиця» за 5 кг яблук заплатили 40 грн, а в магазині «До столу» за 7 кг яблук заплатили 49 грн. Де вигідніше купувати яблука й чому?

6. Степан, Микола та Василина прочитали оголошення. Діти орендували моноколеса з 11:00 і повернули їх через 2 год. Скільки грошей їм удалося заощадити?

Оголошення
Вартість оренди моноколеса — 15 грн за годину. Спеціальна пропозиція: щодня з 10.00 до 13.00 вартість оренди — 10 грн за годину.

7. Розв'яжи задачу за поданим планом.

За 2 круасани заплатили 20 грн. Скільки заплатять за 4 круасани?

План розв'язання

1) Яка ціна 1 круасана?
2) Скільки заплатять за 4 круасани?

8. Розв'яжи рівняння.

$x + 18 = 45$ $6 \cdot x = 30$ $25 + x = 80$

44 Множення і ділення числа 8. Розв'язання задач і рівнянь

Математика й ощадливість

1. Кожне непарне число збільш у 7 разів. Кожне парне зменш удвічі.

   6, 9, 10, 7, 16, 1, 3, 18, 12, 4, 2, 5, 8.

2. Склади й запиши добутки з множником *8* і частки з дільником *8*.

3. За іграшкового ведмедя в магазині тато заплатив 8 купюр по 5 грн і 10 монет по 2 грн, а мама в кіоску бачила такого ведмедя за 55 грн. На скільки дорожчий ведмідь у магазині, ніж у кіоску?

4. Віра, скориставшись рекламним буклетом супермаркету, придбала акційні товари. Скільки грошей заплатила Віра за кожний товар?

Назва	Кількість	Сума
Йогурт	2 шт.	27
Круасан	2 шт.	
Зефір	2 шт.	
Печиво	2 шт.	
Морозиво	2 шт.	
Шоколад	2 шт.	

Дякуємо за покупку!

Акція!!!
Кожна друга одиниця товару — за пів ціни!

- Скільки грошей заплатила Віра за 2 йогурти та 2 круасани?
- Скільки коштують 2 коробки зефіру й 2 пачки печива?
- Скільки коштують морозиво та шоколад разом?
- Склади свої подібні задачі.

5. У кіоску на вулиці Цукровій Вінні-Пух купив 5 банок меду за 45 грн. Скільки грошей заплатив Вінні-Пух за 7 банок меду в кіоску на вулиці Фруктовій, якщо там мед на 1 грн дешевший?

6. У магазині «Світлячок», що біля будинку Івана, 1 кг яблук продають по 9 грн, а в магазині «Вербиченька» — по 6 грн. Однак дорога до цього магазину (туди й назад) обійдеться Івану в 10 грн. Де йому вигідніше купити 1 кг яблук? 5 кг яблук? 10 кг яблук?

7. Випиши правильні рівності. Розв'яжи.

$48 + 8 = 60 - 4$ $\quad$ $95 - 6 = 27 + 54$

$7 \cdot 8 + 4 = 8 \cdot 8 - 4$ $\quad$ $9 \cdot 9 + 3 = 100 - 6$

$27 : 3 + 6 = 32 : 4 + 7$ $\quad$ $36 : 4 - 5 = 28 : 7 + 5$

8. Обчисли вирази під зображеннями предметів, які для тебе є необхідними або бажаними.

$7 \cdot 6 + 20$

$80 - 4 \cdot 3$

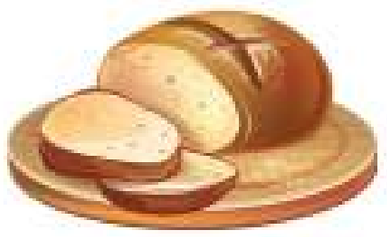

$56 + 56 : 7$

$32 : 4 + 14 : 2$

$3 \cdot 7 + 4 \cdot 8$

$5 \cdot 5 + 16$

$42 : 6 \cdot 9$

$(55 - 5) : 10$

9. 4 банки абрикосового джему коштують 36 грн. Скільки коштують 8 банок такого джему?

10. Розв'яжи рівняння.

$x - 24 = 36$ $\quad$ $x : 8 = 5$ $\quad$ $x + 42 = 70$

45 Множення і ділення числа 8. Творчі задачі

Бережи воду — це найбільше багатство планети

1. Випиши з краплинок води числа, які є результатом множення числа **8**.

2. Якщо з несправного водопровідного крана крапає вода, то щогодини втрачається 1 л води. Скільки літрів води буде втрачено за добу?

3. Скільки грошей потрібно заплатити за марно витрачену воду впродовж двох діб, якщо ціна 1 л води в автоматі 2 грн.

4. Прочитай задачі. Розглянь короткі записи. Чим вони відрізняються?

1) 2 кулери містять 10 л води. Скільки літрів води в 5 таких кулерах?
2 к. — 10 л
5 к. — ?

2) 3 кулери містять 15 л води. Скільки кулерів потрібно для 50 л води?
3 к. — 15 л
? — 50 л

5. Із звичайного водопровідного крана за 1 хв витікає 10 л води, а з крана зі спеціальною насадкою — у 2 рази менше. Скільки літрів води можна зекономити за 8 хвилин, використавши спеціальну насадку?

6. Обговоріть з однокласниками й однокласницями зміст прислів'їв.

Пролиту воду назад не збереш. Чиста вода — мікробам біда.

7. Галина та Петро вирішили з'ясувати, коли заощаджується вода під час миття посуду — під проточним струменем чи в посудомийній машині. Галина помила посуд уручну, а Петро згодом стільки ж посуду помив у машині. Розглянь показники лічильників і з'ясуй, хто витратив меншу кількість води. На скільки літрів менше?

8. Обчисли вирази біля правильних, на твою думку, тверджень.

Щодня перед сном потрібно

$8 \cdot 8 + 12$	переглядати телепередачі.
$8 \cdot 7 + 15$	погодувати кота.
$8 \cdot 6 + 20$	прийняти душ.

Перед уживанням овочі та фрукти потрібно

$32 : 8 + 15$	покласти в холодильник.
$16 : 8 + 10$	промити під проточною водою.
$40 : 8 + 20$	витерти сухою серветкою.

Мікроби найбільше бояться

$64 : 8 + 4 \cdot 8$	фільмів про монстрів.
$32 : 8 + 6 \cdot 8$	Баби Яги.
$56 : 8 + 7 \cdot 2$	води й мила.

9. В одному бутлі міститься 12 л соку. Скільки соку буде в 6 бутлях?

10. У 5 банках — 10 л соку. Скільки потрібно банок, щоб розлити 18 л соку?

46 Множення і ділення числа 9. Розв'язання задач

Де повітря — там життя

1. Випиши з хмаринок числа, які є результатом множення числа 9.

72 63 75 81 18 27

2. Досліди, як за допомогою пальців можна вивчити таблицю множення на 9.

3. Запиши в стовпчик добутки з множником 9 і частки з дільником 9.

4. Обчисли вирази під тими кульками, на яких написані правильні властивості повітря.

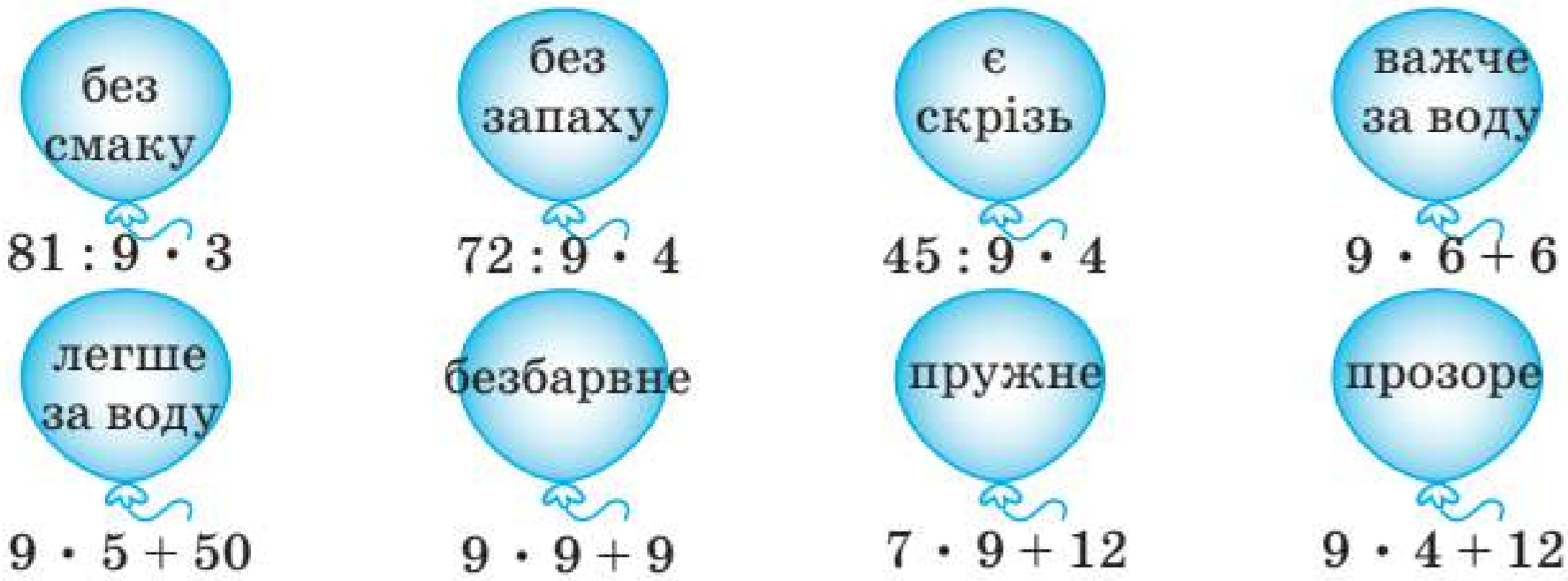

5. Перерва в школі триває з 9 год 40 хв до 10.00. Упродовж перерви в класі влаштували провітрювання. Скільки хвилин провітрювали клас?

6. За день 4 дерева виділяють кисень для 16 людей. Скільки треба посадити дерев, щоб забезпечити киснем 32 людей?

7. Тополя поглинає щомісяця 9 л вуглекислого газу. У дворі росте 5 тополь. Скільки ще тополь потрібно посадити, щоб вони щомісяця поглинали 72 л вуглекислого газу?

8. Порівняй вирази й числа під зображеннями об'єктів, які забруднюють повітря. Постав знаки (>, <, =).

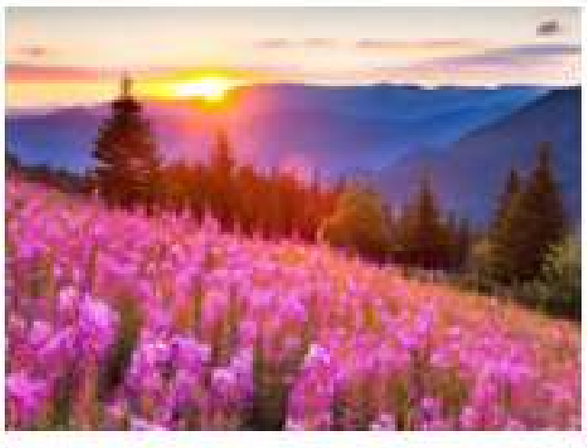

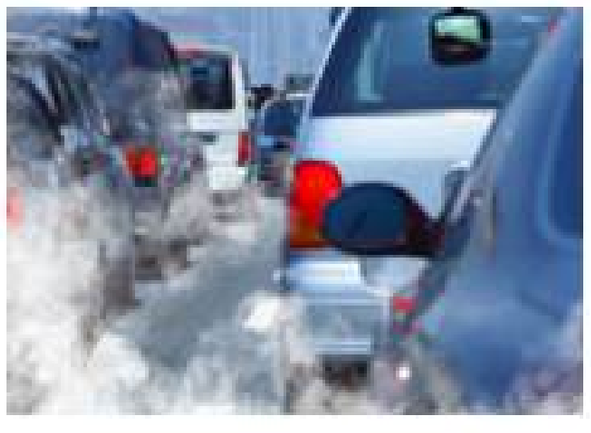

$81 \square 64 : 8 + 70$ $65 \square 34 + 24 : 6$ $54 : 9 \cdot 5 \square 45$

9. Розв'яжи рівняння біля правильних, на твою думку, тверджень.

Щоб повітря стало чистішим, потрібно

$x : 4 = 9$	посадити дерево.
$42 : x = 7$	не спалювати листя і сміття.
$x \cdot 8 = 64$	не курити.
$x + 41 = 80$	їздити велосипедом.

10. Ділянку з деревами завдовжки 30 м і завширшки 20 м обгородили парканом. Скільки метрів паркану потрібно для обгородження ділянки?

11. Прямокутник завдовжки 7 см має периметр 22 см. Обчисли ширину прямокутника.

12. Для затримування снігу на полях фермер посадив лісосмугу. 4 дні він садив по 10 дерев і 5 днів — по 9 дерев. Скільки всього дерев посадив фермер у лісосмузі?

13. Обчисли вирази.

$6 \cdot (24 - 16)$	$6 \cdot 7 + 5 \cdot 4$	$18 : 9 \cdot 4$
$6 \cdot (42 : 7)$	$7 \cdot 7 - 2 \cdot 5$	$27 : 9 \cdot 5$
$8 \cdot (32 : 4)$	$7 \cdot 9 + 5 \cdot 6$	$45 : 9 \cdot 6$

47 Таблиці множення і ділення. Розв'язання задач. Обчислення виразів із буквеними даними. Діаграми

Віють вітри

1. Знайди $\frac{1}{6}$ від 60; $\frac{1}{5}$ від 20; $\frac{1}{2}$ від 10; $\frac{1}{4}$ від 36; $\frac{1}{6}$ від 54.

2. Обчисли вирази під зображеннями доказу того, що дме вітер.

$90 - 36 : 9$

$(90 - 36) : 9$

$9 \cdot 8 - 7 \cdot 7$

$45 : 5 - 9$

$(12 - 3) \cdot 3$

$64 : 8 + 54 : 9$

3. У Каміли повітряний змій піднявся на 20 м, потім опустився на 7 м і знову піднявся на 9 м. На якій висоті опинився повітряний змій?

4. Працюючи на повну потужність, найбільша у світі вітрова турбіна може забезпечити добову потребу світла 8 багатоповерхових будинків за 16 хв. Скільки будинків забезпечить світлом вітрова турбіна за 20 хвилин?

5. Обчисли значення буквеного виразу за даними таблиці.

a	37	18	38	56	45	28	18	12
b	17	0	25	16	36	17	18	15
$(a + b) : 9$								

- Досліди, чи можна використовувати подані в таблиці пари чисел a і b для знаходження значення виразу $(a - b) : 9$.

6. Обчисли рівняння під зображенням вітроелектростанції.

$x : 4 = 9$
$x - 16 = 24$

$36 : x = 4$
$x - 45 = 20$

$15 + x = 60$
$34 - x = 15$

7. Розглянь діаграму. Дай відповіді на запитання.

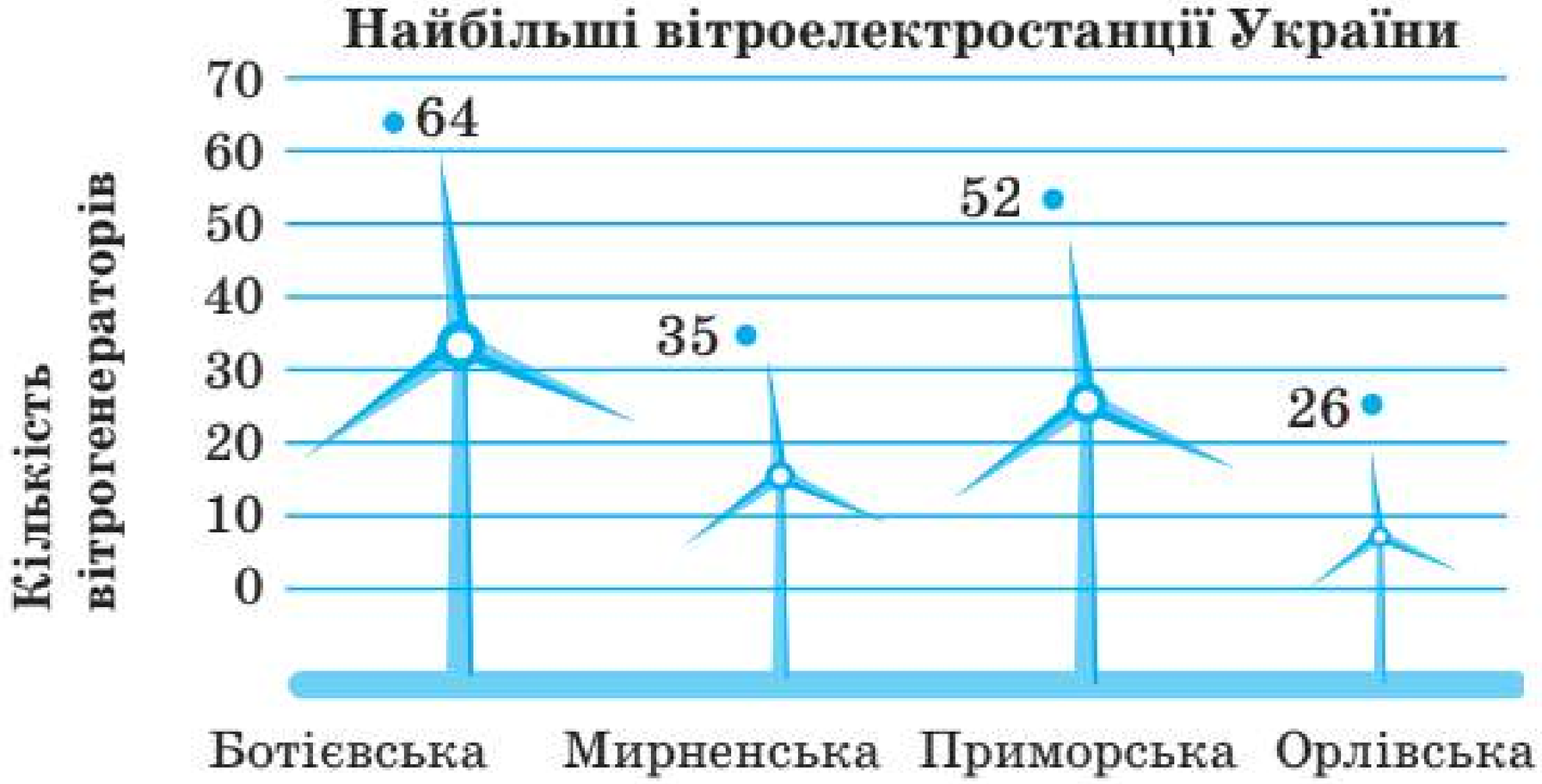

- На якій станції найбільша кількість вітрогенераторів?
- На скільки вітрогенераторів менше на Мирненській ВЕС, ніж на Приморській?
- На якій ВЕС найменше вітрогенераторів?

8. Обчисли вирази.

$36 - 25 : 5$ $\quad 8 \cdot 8 - 5 \cdot 5$ $\quad 8 \cdot (14 - 9) - 40$
$3 \cdot 5 - 10 : 2$ $\quad 3 \cdot 4 : 6 + 4$ $\quad (8 \cdot 3) + 72 : 8$

9. Мірошник за 2 дні змолов 18 ц зерна. Скільки центнерів зерна змеле мірошник за тиждень?

10. Розв'яжи рівняння.

$x : 7 = 9$ $\quad 72 : x = 8$ $\quad x \cdot 7 = 35$

48 Числовий відрізок. Задачі з буквеними даними

Віють вітри

1. На числовому відрізку записано числа. Вибери серед них ті, що діляться на ***9***. Обґрунтуй свій вибір за допомогою дії множення.

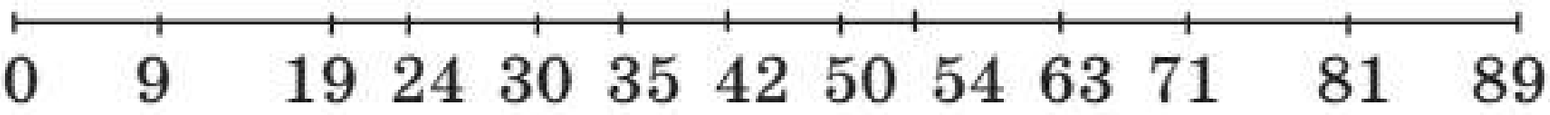

2. Обчисли. Вирази з результатами, більшими *50*, укажуть безпечний шлях вітрильнику.

3. Під час змагання з парусного спорту за команду «Вітрило» вболівало ***a*** осіб, а за команду «Регата» — ***c*** осіб. Запиши відповіді на запитання за допомогою виразів.

- Скільки всього було вболівальників?
- На скільки більше осіб уболівало за команду «Вітрило», ніж за команду «Регата»?
- У скільки разів менше осіб уболівало за «Регату», ніж за «Вітрило»?

4. Обчисли вирази під зображеннями приладів для визначення напрямку вітру.

54 : 9 · 3

24 : (8 : 2)

12 : 2 + 4

5. Прочитай задачу з буквеними даними. Розглянь розв'язання.

Магазин першого дня продав 30 повітряних кульок, а другого дня — на a кульок більше. Скільки кульок продав магазин за 2 дні?

$30 + a$ — продали повітряних кульок другого дня.

$30 + (30 + a)$ — продали повітряних кульок за 2 дні.

Якщо умова задачі містить буквені дані, то відповідь записуємо за допомогою виразу.

6. В одній кабіні повітряної кулі піднялося c осіб, а в другій — на 4 особи більше. Скільки всього осіб піднялося на повітряних кулях?

7. Мельник змолов 3 ц пшеничного борошна, а житнього — у b разів більше. Скільки всього центнерів борошна змолов мельник?

8. Вітер, окрім користі, може завдати шкоди. Обчисли вирази під зображеннями, де вітер несе небезпеку.

ураган

$92 - 9 \cdot 2$

смерч

$55 + 9 \cdot 5$

суховій

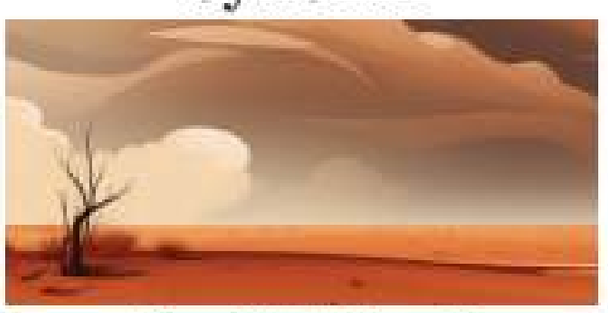

$9 \cdot 3 + 9 : 3$

9. Розкажіть однокласникам / однокласницям, що вам відомо про такі вітри, як бурелом і шторм. Чи знаєте ви, як треба діяти в ситуаціях, коли вітер загрожує вашій безпеці?

10. Андрій для гуманної боротьби з кротами на своєму городі розставив c саморобних вітряків, а Петро — a вітряків. Скільки вітряків вони розставили разом?

11. Розв'яжи рівняння.

$42 : c = 6$ $100 - b = 29$ $34 + m = 60$

49 Знаходження частини від числа. Множення і ділення на число *10*

Бережи довкілля

1. Обчисли вирази під зображеннями дітей, які дбають про природу.

$36 : 4 \cdot 8$

$(52 - 3) : 7$

$45 : 5 \cdot 4$

2. Знайди частини від числа *20*: $\frac{1}{2}$; $\frac{1}{4}$; $\frac{1}{5}$; $\frac{1}{10}$.

Пригадай!

Щоб помножити число на *10*, достатньо до нього справа дописати *0*.

3. Обчисли добутки. Знайди частки *(за зразком)*.

$2 \cdot 10 = 20 \qquad 20 : 10 = 2$

$2 \cdot 10 \qquad 4 \cdot 10 \qquad 6 \cdot 10 \qquad 8 \cdot 10 \qquad 5 \cdot 10 \qquad 9 \cdot 10$

4. Обчисли вирази.

$42 : 7 \cdot 10 \qquad (25 + 25) : 10 \qquad 5 \cdot 6 : 10$

$10 \cdot 2 : 4 \qquad 100 - 70 : 10 \qquad (10 + 4 \cdot 5) : 10$

На *10* діляться числа, які закінчуються на *0*.

5. Які із чисел можна поділити на *10*?

$50, \quad 55, \quad 30, \quad 40, \quad 42, \quad 27, \quad 0, \quad 90, \quad 11.$

6. Обчисли вирази під синонімами до слова *довкілля*.

навколишнє середовище	учнівський колектив	вода, ліси гори
$30 : 10 \cdot 6$	$(14 + 16) : 10$	$40 : (14 - 4)$

7. Сильний вітер перевернув контейнери для сміття, тому деякі предмети потрапили в «чужий» контейнер. Обчисли вирази під зображеннями сміття, яке знаходиться у своєму контейнері.

Харчові відходи

Паперові відходи

8. Поділіться з однокласниками й однокласницями міркуваннями, чому важливо сортувати сміття.

9. Першого дня відсортували 40 кг сміття, а другого дня — на a кг більше. Скільки кілограмів сміття відсортували другого дня?

10. Учні здали 2 кг макулатури на 10 грн. Скільки грошей діти отримають, якщо здадуть 10 кілограмів макулатури?

11. У понеділок діти посадили 10 дерев. Скільки дерев діти посадять за тиждень, якщо працюватимуть із такою ж продуктивністю?

12. Обчисли кругові вирази.

$40 : 10 \cdot 6$	$24 : 3 \cdot 10$	$80 : 10 : 2$
$4 \cdot 6 + 25$	$49 : 7 \cdot 5$	$35 + 5 \cdot 1$

13. Розв'яжи рівняння.

$c : 10 = 8$ $\quad 40 : x = 10$ $\quad 10 : a = 1$

50 Основні закони множення і ділення. Задачі з буквеними виразами. Задачі на знаходження частини від числа

Бережи довкілля

1. Обчисли вирази під зображеннями негативного впливу людини на довкілля.

$40 : 4 \cdot 5$

$5 \cdot 4 \cdot 2$

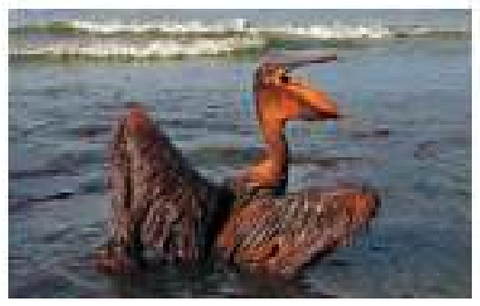

$27 : 3 \cdot 2$

2. Порівняй множники й добутки. Що в них спільного, а що відмінного?

$2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$ $2 \cdot 4 \cdot 3 = 24$

Множити числа можна в будь-якому порядку. Результат множення від порядку множників не зміниться.

3. Обчисли добутки, скориставшись переставною властивістю множення.

$2 \cdot 8 \cdot 3$ $7 \cdot 4 \cdot 2$ $3 \cdot 9 \cdot 2$ $5 \cdot 5 \cdot 2$ $4 \cdot 6 \cdot 2$

4. Обчисли. Як змінюються добутки залежно від зміни множників?

$2 \cdot 5$ $2 \cdot 10$ $8 \cdot 5$ $4 \cdot 5$

Пригадай!

Якщо множник збільшити або зменшити в кілька разів, то й добуток збільшиться або зменшиться в стільки ж разів.

5. Обчисли. Як змінюється частка залежно від зміни діленого?

$20 : 2$ $10 : 2$ $8 : 2$ $16 : 2$

Пригадай!

Якщо ділене збільшити або зменшити в кілька разів, то й частка відповідно збільшиться або зменшиться в кілька разів.

6. Обчисли. Як зміниться частка залежно від зміни дільника?

$20 : 2 = 10$ $20 : 4 = 5$ $16 : 2 = 8$ $16 : 4 = 4$

Пригадай!

Якщо дільник збільшити в кілька разів, то частка зменшиться в стільки ж разів.

Якщо дільник зменшити в кілька разів, то частка збільшиться в стільки ж разів.

7. Лісник висаджував ялинки на однаковій відстані одну від одної. Яка відстань між першою і сьомою ялинками, якщо між сусідніми деревами відстань — 9 м?

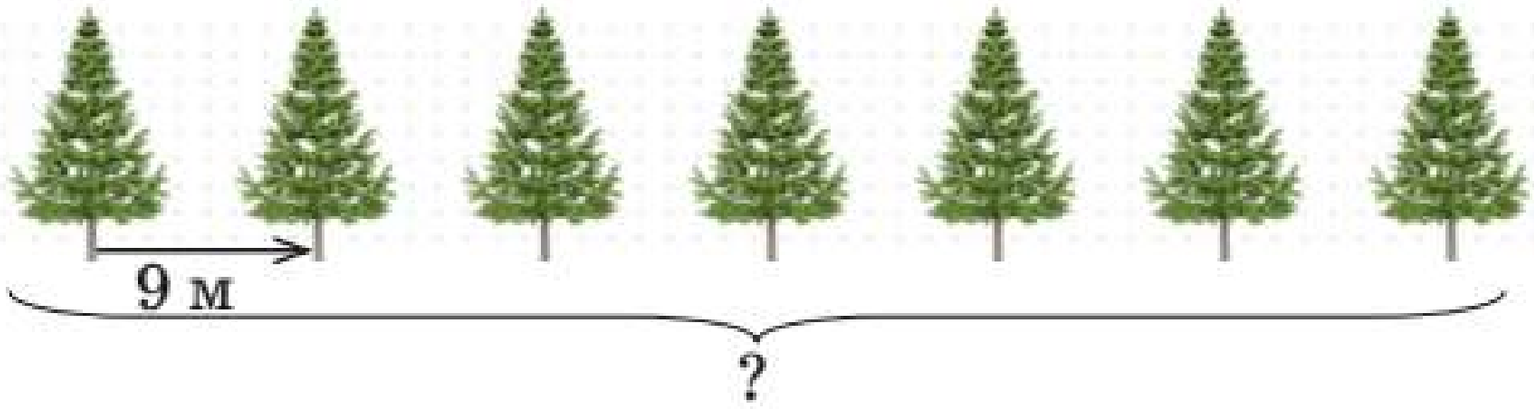

8. Обчисли вирази під плакатами, які закликають берегти природу.

$20 : 10 \cdot 4$

$10 \cdot (60 : 10)$

$(65 + 25) : 10$

$48 : 8 \cdot 10$

$(34 + 16) : 10$

$(92 - 22) : 10$

9. Знайди значення виразу $a : 10 + a$, якщо: $a = 50$; $a = 10$; $a = 0$.

10. Обчисли вирази.

$(50 - 10) : 8$ $4 \cdot 6 : 8$ $(100 - 50) : 10$

$4 \cdot 4 : 8$ $(60 + 12) : 9$ $8 \cdot 5 : 10$

51 Геометричні фігури: площинні, об'ємні. Периметр трикутника. Розв'язання рівнянь

1. Назви́, якими номерами позначені площинні фігури або об'ємні фігури.

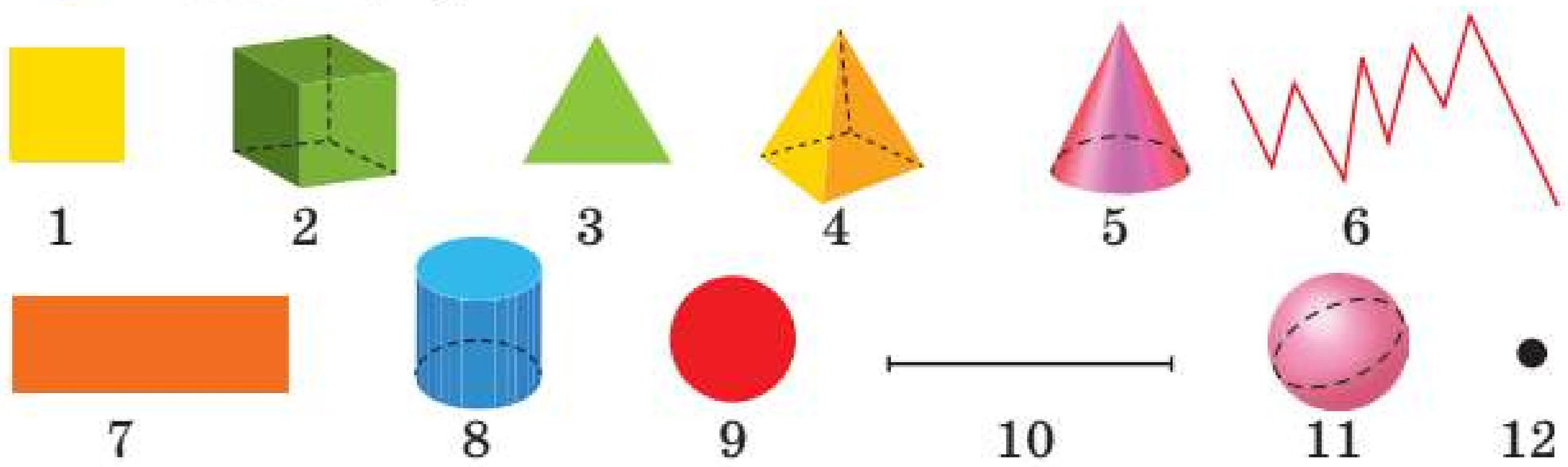

2. Обчисли вирази, і ти зможеш розшифрувати слово.

$9 \cdot 7 - 13$	**М**	$8 \cdot 8 - 50$	**И**
$6 \cdot (30 - 24)$	**П**	$(26 + 14) : 5$	**Е**
$72 : 8 \cdot 3$	**Р**	$90 - (56 - 24)$	**Т**

36	8	27	14	50	8	58	27

3. Обчисли периметр прямокутника: довжина однієї сторони 6 см, а іншої — 4 см.

4. Обчисли периметр квадрата з довжинами сторін 3 см.

5. На земельній ділянці прямокутної форми збудували теплицю завширшки 3 м, завдовжки — на 4 м більше. Обчисли периметр теплиці зручним способом.

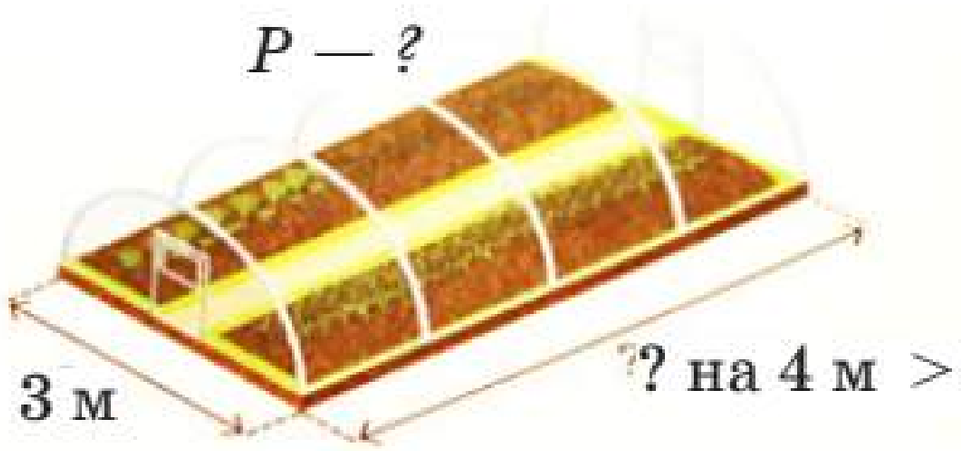

Периметр трикутника — це сума довжин усіх його сторін.

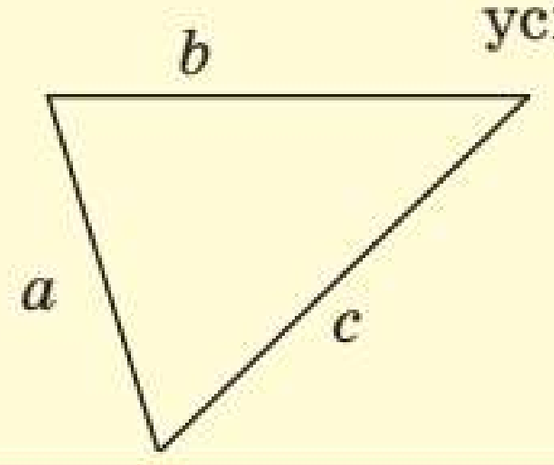

$$P = a + b + c$$

6. Накресли трикутник. Виміряй довжини його сторін. Обчисли периметр.

7. У фермера Миколи земельна ділянка для полуниці має трикутну форму зі сторонами 2 м, 3 м і 4 м. Він вирішив її огородити. Скільки грошей Микола заплатить за огорожу, якщо ціна 1 метра матеріалу — 8 гривень?

8. На якій фігурі «сховалося» рівняння із значенням *8*?

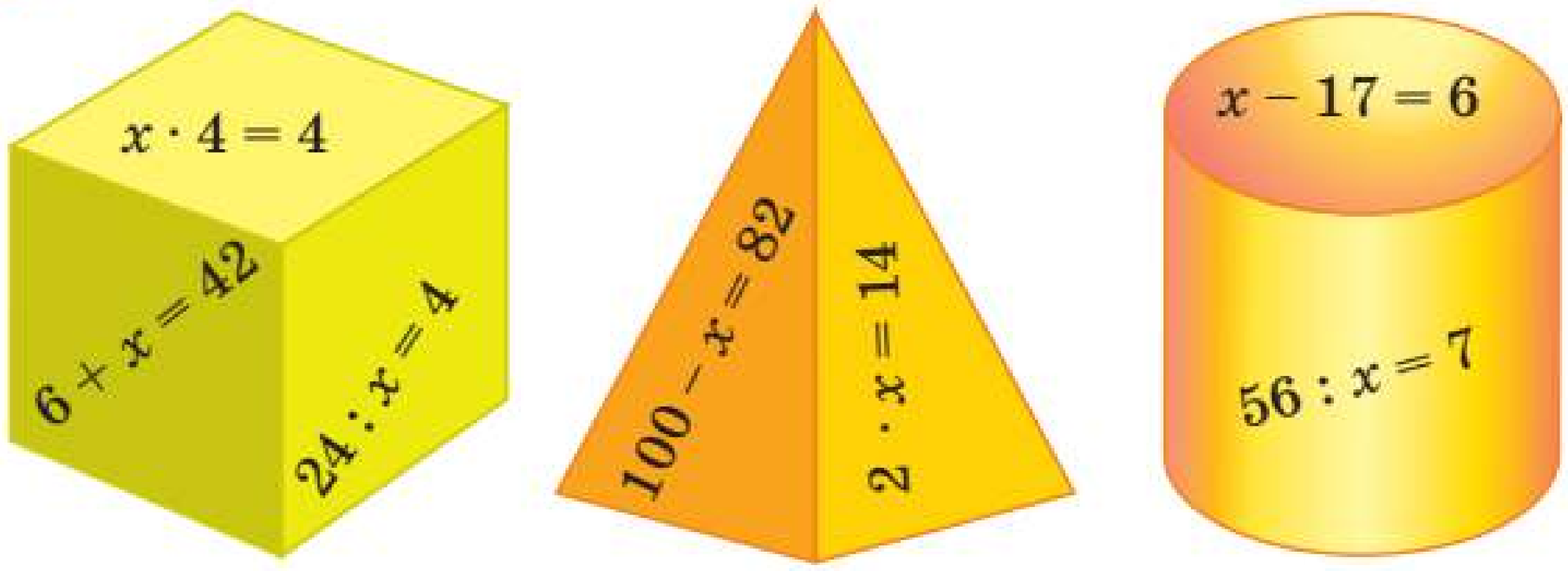

9. Скільки трикутників на кожному з малюнків?

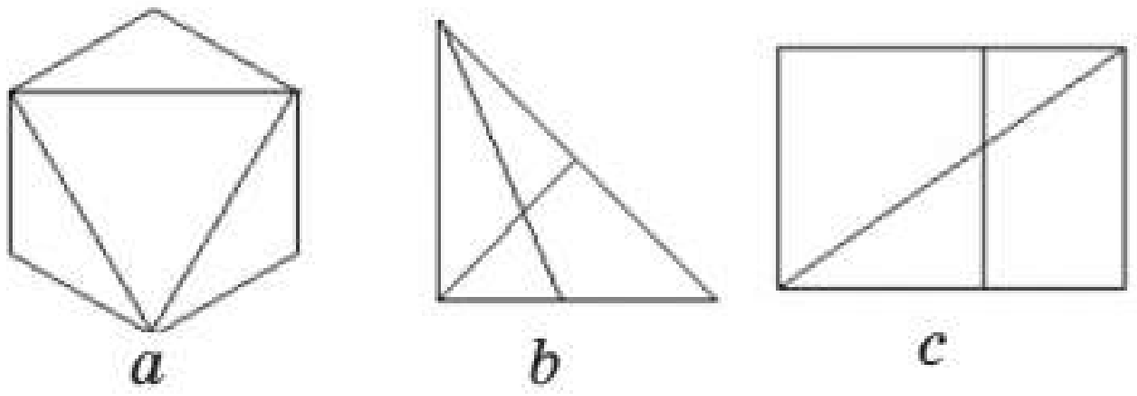

10. Обчисли периметр трикутника, якщо довжини його сторін — 10 см, 12 см і 17 см.

11. Накресли квадрат із довжинами сторін 4 см. Обчисли його периметр.

52 Дроби. Знаходження частини від числа

Шоколадна математика

1. Щодня мільйони дітей у всьому світі ласують шоколадом. У середині липня відзначають Усесвітній день шоколаду. Із шоколадних сердечок випиши числа, які діляться на *9*.

2. Запиши в зошит та обчисли вираз із результатом, більшим *50*, і ти дізнаєшся, хто винайшов шоколад.

$36 : 9 \cdot 2$	$54 : 6 \cdot 3$	$63 : 7 + 5 \cdot 9$
українці	англійці	індіанці

Число виду $\frac{1}{2}$ називаємо *дробом*. Число, яке стоїть над рискою дробу, називаємо *чисельником*.
Число, яке стоїть під рискою дробу, називаємо *знаменником*.

3. Прочитай числа: $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{20}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$.

4. Знайди частини від числа *20*: $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{20}$.

5. Знайди частини від числа *40*: $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$.

6. На скільки частин поділена перша шоколадна плитка? Скільки частин другої шоколадки з'їли?

$\frac{2}{8}$ читаємо так: *дві восьмих*.
Число $\frac{2}{8}$ означає, що ціле поділили на 8 рівних частин і взяли 2 такі частини.
У числі $\frac{2}{8}$:
2 — чисельник, 8 — знаменник.

$\frac{5}{70}$ — це ***п'ять сімдесятих.***

Чисельник дробу — ***п'ять***, знаменник дробу — ***сімдесят.***

7. Прочитай дроби. У кожному з них назви́ чисельник і знаменник.

$\frac{5}{70}$, $\frac{4}{7}$, $\frac{3}{10}$, $\frac{20}{100}$, $\frac{2}{9}$, $\frac{3}{10}$.

8. Яку частину торта поклали на тарілку?

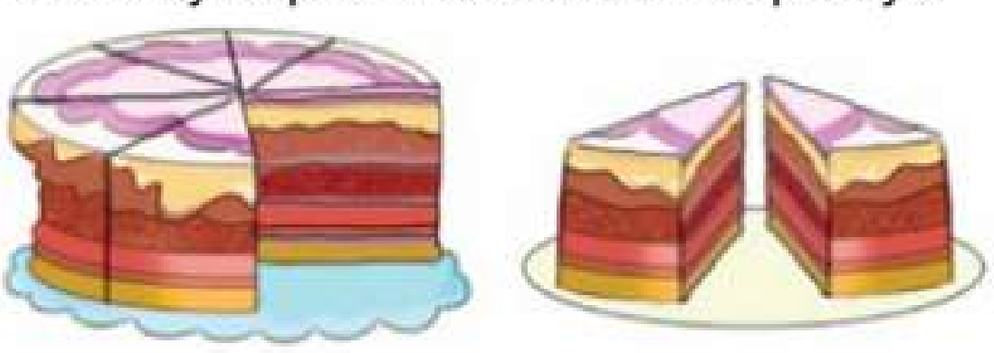

9. Діти купили 3 плитки білого шоколаду, 5 плиток молочного та 7 плиток чорного шоколаду. З $\frac{1}{3}$ від кількості всього шоколаду вони приготували напій. Скільки плиток шоколаду залишилося?

10. Андрію купили шоколадку завдовжки 9 см, а завширшки — на 3 см менше. Обчисли периметр шоколадки.

11. Олесь по телевізору побачив найбільшу шоколадну писанку, маса якої — 8 ц. Йому наснилося, що на святі писанку розділили між 8 дітьми порівну. Скільки б шоколаду отримав Олесь, якби його сон став реальністю?

Їсти багато шоколаду шкідливо!

12. На день народження Мілані купили 2 шоколадні цукерки по 9 грн і 3 цукерки по 7 грн. Скільки заплатили за всі цукерки?

13. Обчисли вирази.

$6 \cdot 8 + 7 \cdot 4$	$8 + 3 \cdot 8$	$7 \cdot 7 - 34$
$7 \cdot 3 - 14$	$4 \cdot 7 - 27$	$45 : 9 + 3 \cdot 6$

53 Задачі на знаходження частини від числа та числа за його частиною

Шоколадна математика

1. Яку частину кожної шоколадки з'їдено?

2. Запиши числа: одна дев'ята, дві восьмих, три сьомих, десять дванадцятих, три сотих, одна сорокова.

3. Прочитай задачі. Порівняй умову й розв'язання. Прочитай пояснення.

1) У коробці було 18 цукерок. Тарас із друзями з'їли — $\frac{1}{3}$ цукерок. Скільки цукерок з'їли Тарас з друзями?

Відповідь: Тарас із друзями з'їли 6 цукерок.

- Це задача на знаходження частини від числа.

2) Тарас із друзями з'їли 6 цукерок, що становить $\frac{1}{3}$ від кількості в коробці. Скільки цукерок було в коробці?

$6 \cdot 3 = 18$ (ц.)

Відповідь: у коробці було 18 цукерок.

- Це задача на знаходження числа за його частиною.

Міркуємо так: нам відомо, що 6 цукерок — це $\frac{1}{3}$ від кількості цукерок у коробці. Отже, у коробці міститься три рівні частини, у кожній з яких 6 цукерок.

$$6 \cdot 3 = 18$$

Щоб знайти число за його частиною, треба значення частини помножити на кількість частин у цілому.

4. Знайди числа, якщо $\frac{1}{2}$ становить: *8, 3, 10, 5*.

5. Андрій із друзями пройшов 10 м, що становить $\frac{1}{8}$ всього шляху від будинку до магазину. Який шлях ще треба пройти Андрію з друзями?

6. Маса іграшки з яйця «Кіндер-сюрприз» — 5 г, що становить $\frac{1}{4}$ від маси всього яйця. Яка маса всього «Кіндер-сюрпризу»?

Головною окрасою музею шоколаду в німецькому місті Кельні є триметровий шоколадний фонтан. Діти можуть брати вафлі або печиво й поливати їх солодкою масою з фонтана.

7. Одна група відвідувачів із 5 осіб полила шоколадом по 2 вафлі кожна, а група з 8 осіб — по 3 печива кожна. Скільки смаколиків стало в обох групах після відвідування музею в Кельні?

8. Ширина шоколадки дорівнює 4 см. Це становить $\frac{1}{2}$ від її довжини. Який периметр шоколадки?

9. У кіоску шоколадних фігур Поліна купила зайчика за 30 грн і медаль, яка в 5 разів дешевша. Скільки грошей заплатила Поліна за всю покупку?

10. Обчисли вирази.

$48 : 8 : 3$	$5 \cdot 8 + 15$	$1 \cdot 0 + 10 \cdot 1$
$42 : 6 \cdot 8$	$(90 - 9) : 9$	$81 : 9 - 9$
$32 : 4 \cdot 2$	$(2 + 7) \cdot 7$	$72 : 8 : 3$
$40 : 4 \cdot 3$	$9 + 2 \cdot 4$	$42 : 7 \cdot 5$

54 Знаходження частини від числа та числа за його частиною. Обчислення виразів

Горіхова математика

Дієтологи радять споживати щодня 20 г горіхів як перекус між основними прийманнями їжі.

1. На горіхах зазначено $\frac{1}{3}$ від кожного числа. Які це числа?

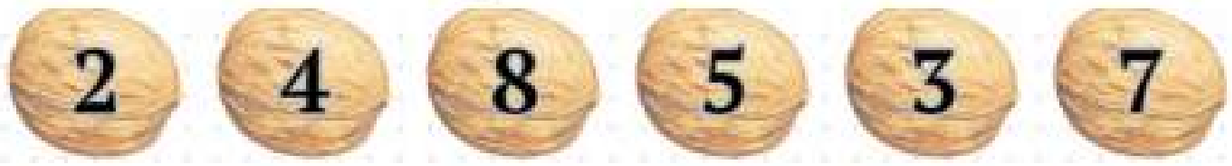

2. Обчисли вирази. Результати вкажуть, хто з дітей які горіхи полюбляє.

Шлях Злати до її улюблених горіхів пролягає виразами з результатами, більшими *50*, Ірини — з результатами, меншими *50*, а Геннадія — з результатами *50*.

Злата

$6 \cdot 8 + 3$ $30 - 5 \cdot 6$ $7 \cdot 7 + 1$ $4 \cdot 7 + 22$

фундук

Ірина

$43 - 4 \cdot 6$ $5 \cdot 5 + 34$ $80 - 9 \cdot 7$ $7 \cdot 7 + 8$ $8 + 72 : 8$ $4 \cdot 4 + 4 \cdot 5$

арахіс

Геннадій

$25 + 5 \cdot 5$ $100 - 10 \cdot 5$ $72 - 4 \cdot 3$ $74 - 6 \cdot 4$ $64 : 8 + 43$

фісташки

3. Знайди $\frac{1}{7}$ від кожного числа, що біля назв горіхів, і ти дізнаєшся, де вони ростуть.

волоський	63	9	дерево
арахіс	14	2	кущ
фундук	49	7	земля

4. У смаколику 5 г горіхів, що становить $\frac{1}{8}$ від загальної ваги смаколика. Яка вага всього смаколика?

5. Маса шоколадного батончика — 100 г. Горіхи становлять $\frac{1}{10}$ від усієї маси смаколика. Скільки грамів горіхів у батончику?

6. Біля малюнків із зображенням горіхів подано $\frac{1}{8}$ від числа величини. Назви́ ціле число, і ти дізнаєшся, які ще є горіхи та які вони на вигляд.

6

2

4

40	кеш'ю
32	мигдаль
48	пекан
72	макадамія
16	фісташка
56	кокос

5

7

9

7. Розв'яжи задачу за схемою.

В одному пакеті 10 г кедрових горіхів. Це становить $\frac{1}{4}$ від кількості горіхів, що містяться в іншому пакеті. Скільки горіхів у двох пакетах?

I п. _____

II п. _____ _____ _____ _____ } ?

8. Обчисли ланцюговий вираз і допоможи білці забрати горіхи (проміжні результати записуй у зошит).

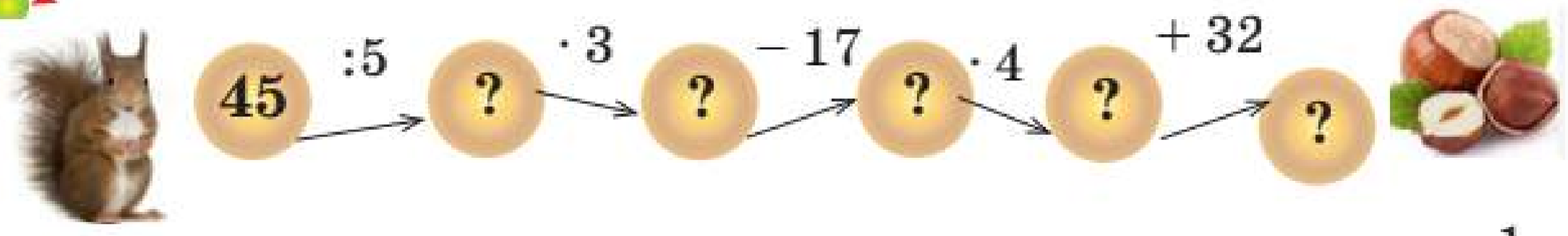

9. Довжина волоського горіха — 4 см, що становить $\frac{1}{7}$ від довжини кокосового горіха. Яка довжина кокосового горіха?

10. Олена заплатила за пакет горіхів 5 грн, що становить $\frac{1}{9}$ від суми грошей, які в неї були. Скільки грошей було в Олени?

11. Обчисли вирази.

$51 - 4 \cdot 8$	$6 \cdot 5 - 14$	$6 \cdot (11 - 3)$
$(27 + 27) : 6$	$7 \cdot 6 + 18$	$24 : (13 - 7)$
$(100 - 60) : 5$	$80 - 6 \cdot 6$	$48 : (73 - 67)$

55 Задачі на знаходження частини від числа та числа за його частиною. Складання виразів за допомогою задачі

... Зефірно-мармеладна математика ...

1. На зефірі зазначено $\frac{1}{8}$ від кожного числа. Назви́ числа.

2. Запиши в зошит та обчисли вирази: у першу колонку — з результатами, більшими ***50***, — це інгредієнти, які потрібні для виготовлення зефіру; у другу колонку — з результатами, меншими ***50***, — це інгредієнти для мармеладу; у третю колонку — з результатами ***50*** — це інгредієнти для виробів обох видів.

сік фруктовий $18 : 2 - 4$	желатин $32 : 4 \cdot 3$	лимонний сік $81 : 9 \cdot 7$
яйця $8 \cdot 8 - 12$	цукор $5 \cdot 7 + 15$	вода $(50 - 48) \cdot 8$

3. Кожний із трьох онуків отримав від бабусі по 2 зефіри. Це становить $\frac{1}{5}$ від усього зефіру, що купила бабуся. Скільки зефіру купила бабуся?

4. Мама готувала домашній мармелад. Для цього вона уварювала журавлиний сік. Мама отримала 50 г мармеладу, що становить $\frac{1}{2}$ від узятого соку. Скільки соку було в мами?

5. На кондитерській фабриці для приготування ягідного мармеладу взяли 24 кг вишень, а кількість суниць становила $\frac{1}{2}$ від кількості вишень. Усі ягоди кондитери розклали по 6 кг у кожний контейнер. Скільки контейнерів використали?

6. Знайди числа.

$\frac{1}{5}$ від 20; $\frac{1}{2}$ від 16; $\frac{1}{4}$ від 36; $\frac{1}{9}$ від 72; $\frac{1}{8}$ від 64.

7. Периметр прямокутника становить 20 см. Чи може довжина однієї з його сторін дорівнювати 10 см?

8. Склади, запиши й обчисли вирази за кожним запитанням.

8 грн

10 грн

24 грн

- Скільки коштують 3 пакети зефіру й 1 пакет мармеладу?
- Скільки коштують 2 пакети мармеладу й 1 плитка шоколаду?
- У скільки разів плитка шоколаду дорожча за пакет зефіру?
- Скільки коштують пакети зефіру, мармеладу й плитка шоколаду разом?
- Яка буде решта з 50 грн, якщо купили 3 пакети зефіру й 1 пакет мармеладу?
- Скільки пакетів мармеладу можна купити на 100 грн?
- Скільки коштують 4 пакети зефіру та 2 пакети мармеладу разом?

9. Оленчина мама, яка є власницею кондитерського міні-цеху, приготувала 9 упакувань шоколадного зефіру, що становить $\frac{1}{2}$ від упакувань білого зефіру. Скільки всього упакувань зефіру приготувала Оленчина мама?

10. 4 коробки мармеладу коштують 32 грн. Скільки коштують 7 коробок мармеладу?

11. Розв'яжи рівняння.

$x + 6 = 24$ $32 - x = 8$ $x : 4 = 6$

56 Задачі з буквеними даними. Розв'язання рівнянь

Карамельна математика

Кондитери обпікають шматочки цукру на вогні й розливають масу у форми, додаючи до неї фруктові та ягідні соки. Так отримують карамель...

1. Збираючись до Марії в гості, Дмитро вирішив зайти до крамниці, щоб купити цукерок на гостинець. Іти він має дорогою, на якій числа діляться на **9**. Назви́ ці числа.

9 18 45 72 27 15 40 63 65 30 54

2. На карамельках зазначено $\frac{1}{3}$ від числа. Які це числа?

3. Знайди $\frac{1}{10}$ від кожного числа, зазначеного на льодяникових чупа-чупсах.

4. У коробці було 36 цукерок. Після того як 6 цукерок забрали, решту розклали в менші коробки по a штук у кожну. Скільки коробок заповнили цукерками?

5. У подарунковий набір поклали 6 шоколадних цукерок, карамельок — у 4 рази більше, а печива — на 7 штук менше, ніж цукерок. Скільки всього смаколиків поклали в подарунковий набір?

6. У мами був 1 ц цукру. Для виготовлення льодяників вона спочатку взяла 2 кг, а потім 3 кг. Скільки цукру залишилося в мами?

7. Виконайте проєкт «Таблиця множення і ділення у вашому житті».

Задум проєкту	Об'єднання в мінігрупи
Таємниці таблиці множення.	Знайдіть і використайте спосіб об'єднань у мінігрупи.

Мініреферендум	Обговоріть у кожній групі подані запитання.
✓	Історія виникнення таблиці множення.
✓	Піфагор та його таблиця.
✓	Як вивчають таблицю множення в інших країнах.
✓	Пошук секретів множення і ділення: — чисел *2, 4, 8;* — чисел *3, 6* — таблиця множення числа *9* на пальцях.
✓	Користь таблиці множення в житті.

Ярмарок ідей
Проведіть у мінігрупах обговорення того, як краще презентувати вашу ідею на розкриття таємниць таблиці множення.
Не забувайте, що вашими помічниками можуть бути батьки, друзі або близькі люди, а також технічні засоби.

Творча майстерня
• Підготуйтеся до презентації своїх доказів.
• Налаштуйтеся на можливі зауваження.

Презентація
• Презентуйте роботу своєї мінігрупи. • Дайте відповідь на зауваження учасників інших груп. • Зробіть спільний висновок про значення математики в житті людей.

57 Повторення вивчених випадків множення і ділення чисел. Розв'язання задач

Смакота по-українськи

Їжа є одним із найважливіших елементів у житті людини та культурі народу.

1. Обчисли вирази під зображеннями страв, що властиві українській кухні.

борщ
$7 \cdot 8 - 24$

суші
$36 : 4 + 26$

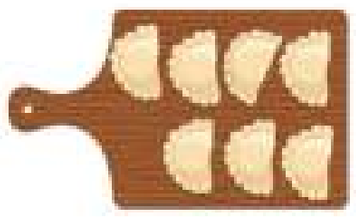

вареники
$72 : 8 + 24$

узвар
$42 : 7 + 63$

піца
$(55 - 35) : 5$

пампушки
$3 \cdot 3 + 12$

голубці
$4 \cdot 8 - 16$

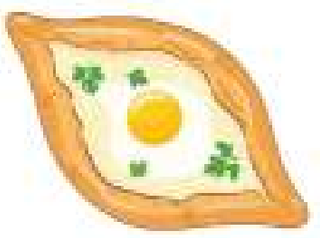

хачапурі
$14 : 2 \cdot 3$

2. Деякі українські страви мають обрядове значення. Обчисли вирази під зображеннями їжі та її назвами, щоб утворилися рівності.

здобний хліб із родзинками, цукатами та поливою
$(17 + 4) : 3$

Різдво, кутя
$81 : 9 \cdot 2$

пшенична каша з родзинками та цукатами
$(54 : 6) \cdot 2$

Маковея, шулики
$7 \cdot 5 \cdot 1$

рулети з маком
$5 \cdot 5 + 10$

Великдень, паска
$(48 - 6) : 6$

3. Бабуся спекла пиріг і розділила його на 12 частин. Увечері за столом сиділи мама, тато, бабуся і Сашко. Скільки шматків з'їв кожний / кожна, якщо пиріг поділили порівну?

4. Бабуся для своєї великої родини спекла 50 пиріжків. 8 онуків узяли по 2 пиріжки. Скільки пиріжків залишилося?

5. Вибери схему до кожної задачі. Склади вирази й розв'яжи задачі.

1) Після того як для випічки хліба бабуся відміряла 2 рази по 10 склянок борошна, у мішку залишилося ще 30 склянок борошна. Скільки всього склянок борошна було в мішку?

2) Люда купила 4 цукерки по 5 грн кожна. Щоб розрахуватися за покупку, вона дала 50 грн. Яку решту має одержати Люда?

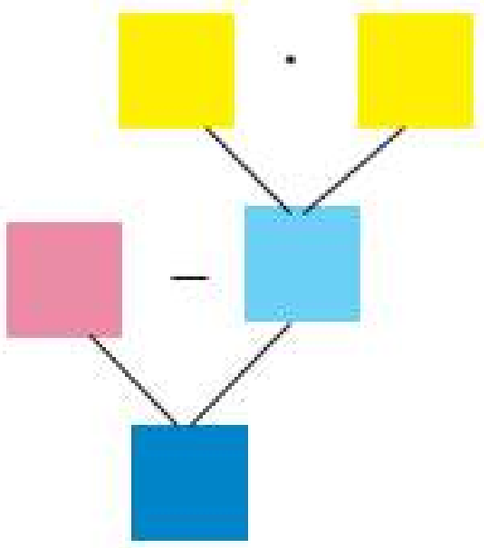

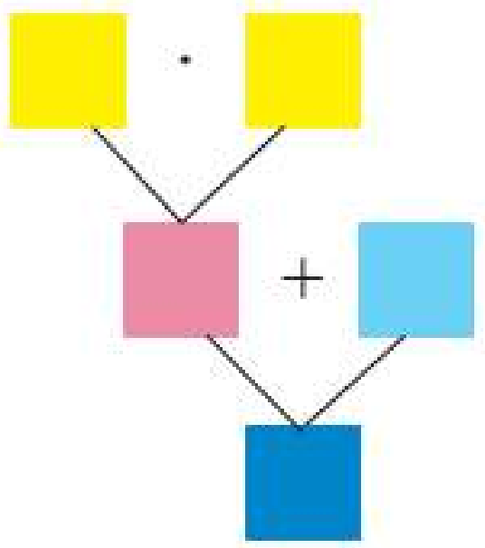

Нехай у всіх куточках світу на банерах, буклетах, рекламних щитах, у метро, скрізь, де рекламують їжу, красуються і викликають апетит не равіолі чи мелкосо, а борщ із пампушками, вареники з вишнями, шулики з маком і розкішна українська паляниця.

Бо українське — то найкраще!

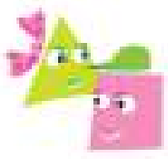

6. Розкажи друзям про свої улюблені смаколики. Поділися рецептом їхнього приготування.

58–59 Діагностувальна робота з аналізом

Нумерація трицифрових чисел

ЗЕМЛЯ — НАША ПЛАНЕТА

60 Нумерація трицифрових чисел. Задачі з буквеними даними

Наша планета. Яка вона?

Земля — третя планета від Сонця. Це єдина планета, на якій існує життя. Земля — домівка людства.

У цьому розділі ти дізнаєшся багато цікавого про життя на Землі. Для досліджень та обчислень тобі потрібно буде знати багатозначні числа, нумерацію і лічбу, уміти виконувати різні дії.

Пригадай!

10 одиниць — ***1*** десяток.
100 одиниць — ***1*** сотня. ***10*** десятків — ***1*** сотня.

1. Розглянь малюнок. Як утворюється кожне число? Прочитай ці числа.

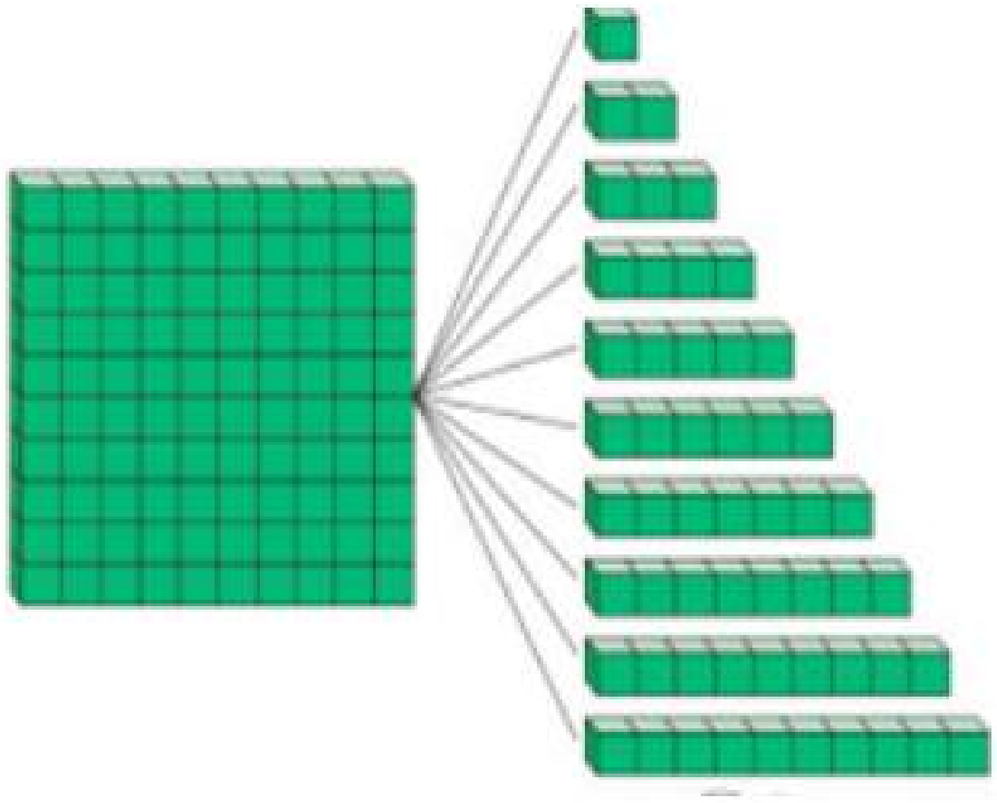

сто один	101
сто два	102
сто три	103
сто чотири	104
сто п’ять	105
сто шість	106
сто сім	107
сто вісім	108
сто дев’ять	109
сто десять	110

2. Прочитай числа, записані в таблиці. Дай відповіді на запитання.

- Скільки десятків у числі *45*?
- Скільки сотень у числі *145*?
  Скільки десятків? Скільки одиниць?
- Як утворене число *173*?
- Як утворене число *189*?

С.	Д.	Од.
	4	5
1	4	5
1	7	3
1	8	9

3. Прочитай круглі числа, розміщені на кожній прямій.

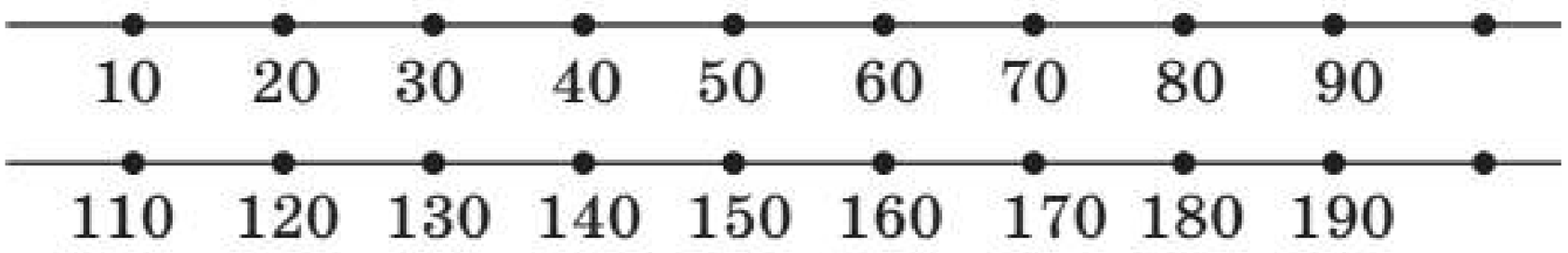

4. Запиши в зошиті, як утворилися попереднє і наступне числа до числа *135*, числа *140*.

5. Запиши «сусідів» указаних чисел.

$125,\ 141,\ 116,\ 162,\ 193,\ 111,\ 123.$

6. Обчисли вирази.

$70 - 63 : 7$	$5 \cdot (30 - 20) : 10$	$7 \cdot (3 + 2)$
$(70 - 63) : 7$	$6 \cdot (15 - 7) + 2$	$7 \cdot 3 + 2$

7. Запиши вираз для розв'язання задачі.

Петро купив географічний атлас про Землю за c гривень і книжку за x гривень. Скільки грошей заплатив Петро за всю покупку?

- Знайди значення виразу, якщо: $c = 40$, $x = 60$.

8. Петро першого дня прочитав a сторінок, а другого дня — c сторінок. Скільки сторінок прочитав Петро за 2 дні?

- Знайди значення виразу, якщо: $a = 18$, $c = 19$.

9. Обчисли вирази.

$50 - 40 : 8$ $\qquad$ $60 + 3 \cdot 4$ $\qquad$ $(80 - 64) : 8$

61 Нумерація чисел у межах *1000*. Запис чисел у нумераційній таблиці. Порівняння чисел у межах *1000*

Наша планета. Яка вона?

1. Прочитай числа, записані під зображенням Землі. Порівняй їх і запиши в зошит.

151	124	137	121
191	325	139	163

2. Назви́ в числах, що під зображенням Сатурна (планета з кільцями), кількість сотень, десятків та одиниць.

3. Яке число зображено на моделі?

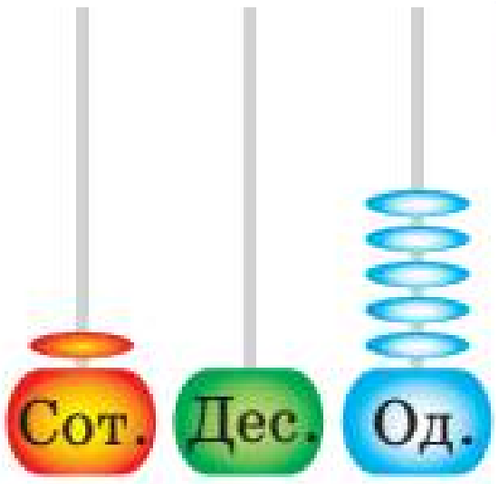

Зверни увагу!

Якщо в числі одиниці певного розряду відсутні, то в записі числа пишемо ***0 (нуль)*** у цьому розряді: 203, 301.

- Скільки в цьому числі сотень? Десятків? Одиниць?

Сот.	Дес.	Од.

- Як записати це число в нумераційну таблицю? Назви́ числа, які потрібно записати в кожну комірку. Запиши це число.

4. Накресли в зошиті нумераційну таблицю. Запиши в таблицю числа: *сто сорок три, сто шістдесят вісім, сто п'ятнадцять, сто шість, сто шістдесят, сто вісімдесят один, сто три*.

5. Розклади числа на розрядні доданки *(за зразком)*.

$178 = 100 + 70 + 8$

178, 151, 199, 130, 108.

6. Обчисли вирази. Виправ помилки, яких припустився прибулець з іншої планети. Запиши правильні рівності.

$(12 - 12) \cdot 6 = 6$	$66 : 63 + 9 = 9$	$9 \cdot 0 : 7 = 7$
$0 \cdot (54 + 24) = 78$	$35 : 7 \cdot 1 = 6$	$3 \cdot 7 : 1 = 21$

7. Склади задачу за початком і малюнками.

Тато купив для Андрієвих досліджень:

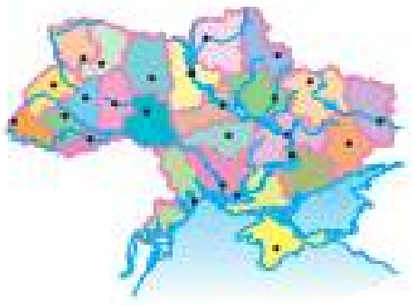

100 грн | 30 грн | 15 грн

?

8. За числовим відрізком назви́ п'ять чисел, які більші за число *176*; три числа, які менші від числа *175*.

9. Порівняй числа. Постав знаки (>, <, =).

$164 \square 64$	$190 \square 140$	$150 \square 105$
$183 \square 143$	$130 \square 103$	$108 \square 180$

10. Ірина на виставку малювала картину «Земля у Всесвіті». Першого тижня вона працювала по 3 год щодня, а наступного — по 2 год щодня. Скільки часу Ірина створювала картину?

- Заміни запитання задачі, щоб її можна було розв'язати дією віднімання.

11. Першого дня на екскурсію до планетарію пішло 2 групи по 8 дітей, а другого дня — 3 групи по 9 дітей. Скільки всього дітей пішло на екскурсію до планетарію?

12. Обчисли вирази.

$32 : 4 : 4$	$40 - 32 : 8 \cdot 6$	$(51 - 30) : 3$
$32 : (4 : 4)$	$(40 - 32) : 8 \cdot 4$	$51 - 30 : 3$

62 Нумерація чисел. Порівняння чисел у межах *1000*

...Земля — куля. Подорож Ф. Магелана...

1. Назви́ числа під малюнками, на яких зображено хибне уявлення про Землю.

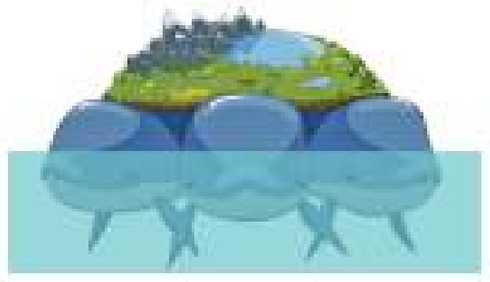

154 182 190 163 170 104 109 102 115

2. Назви́ числа під прізвищем мореплавця, який довів, що Земля кругла.

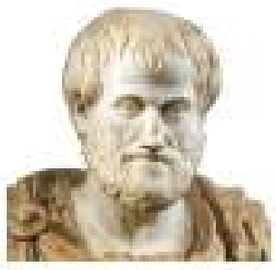

Арістотель

154, 117, 129, 147

М. Коперник

126, 137, 155, 143

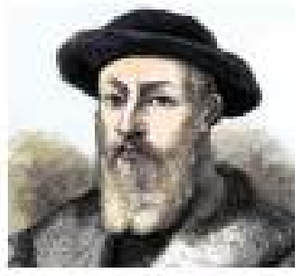

Ф. Магеллан

148, 187, 196, 199

3. Порівняй числа. Постав знаки (>, <, =).

10 ☐ 100 20 ☐ 120 3 ☐ 130 57 ☐ 157 99 ☐ 199

4. Розгляньте малюнок і поясніть, як утворено число *200 (двісті)*.

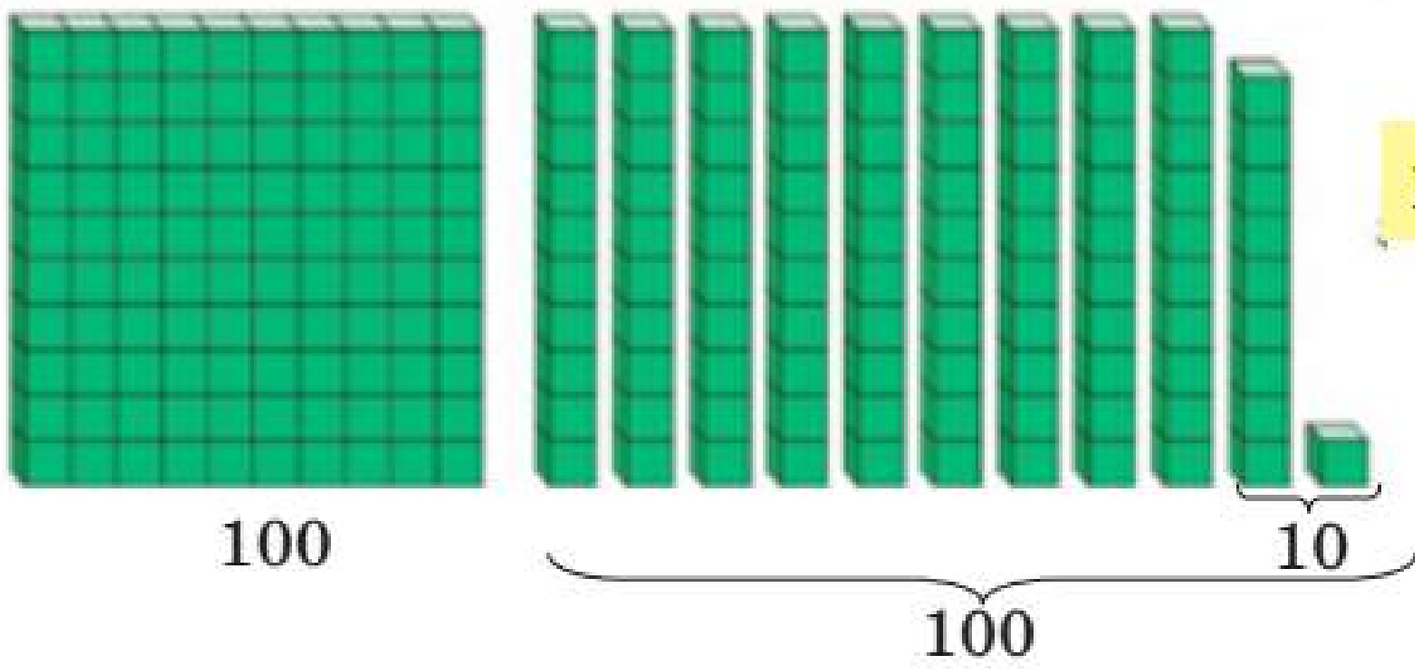

199 + 1 = 200

$$199 + 1 = 100 + (99 + 1) = 100 + 100 = 200$$

5. Назви́ числа біля правильних, на твою думку, тверджень.

Експедиція Ф. Магеллана довела, що

231	216	224	Земля має форму кулі.
209	207	253	існує єдиний Світовий океан.
203	258	291	на Землі води більше, ніж суходолу.
217	219	265	всі люди на планеті розмовляють українською мовою.
253	209	216	великий водний простір зі сходу на захід — це Тихий океан.

Це цікаво! Мета Ф. Магеллана була комерційною: знайти шлях до найціннішого тоді товару — прянощів і спецій.

6. Максима дуже зацікавила подорож Ф. Магеллана. Він уявив себе капітаном великого корабля, який вирушив у навколосвітню подорож. Для всього міста протягом тижня щодня «добував» по 8 мішків бодяну і по 5 мішків гвоздики .

- Скільки мішків прянощів привіз би Максим до свого міста?

7. Мама дозволила Олегу продати на благодійному ярмарку ті спеції, що їй у подарунок привіз тато. Олег продав 4 упакування кориці по 8 грн і 5 упакувань барбарису по 7 грн. Скільки грошей перерахував хлопець до благодійного фонду?

8. Розв'яжи рівняння.

$45 - x = 40 : 5$ $(40 : 5) \cdot 9 = 72$

9. Дізнайся за допомогою інтернету цікаві факти про Ф. Магеллана. Повідом їх друзям / подругам.

10. Обчисли вирази.

$80 - 8 \cdot 4 + 5$ $6 : 6 - 36 : 9$ $2 \cdot 9 \cdot 4$ $3 \cdot 6 : 9$

§63–64 Нумерація чисел. На́зви розрядів

...Материки й океани на планеті Земля...

1. Назви́ числа, записані на стрілках, що вказують:

216, 323, 232 — • на Північний полюс;

217, 202, 220 — • на екватор;

271, 164, 201 — • на Південний полюс.

2. Скільки кубиків на кожному малюнку?

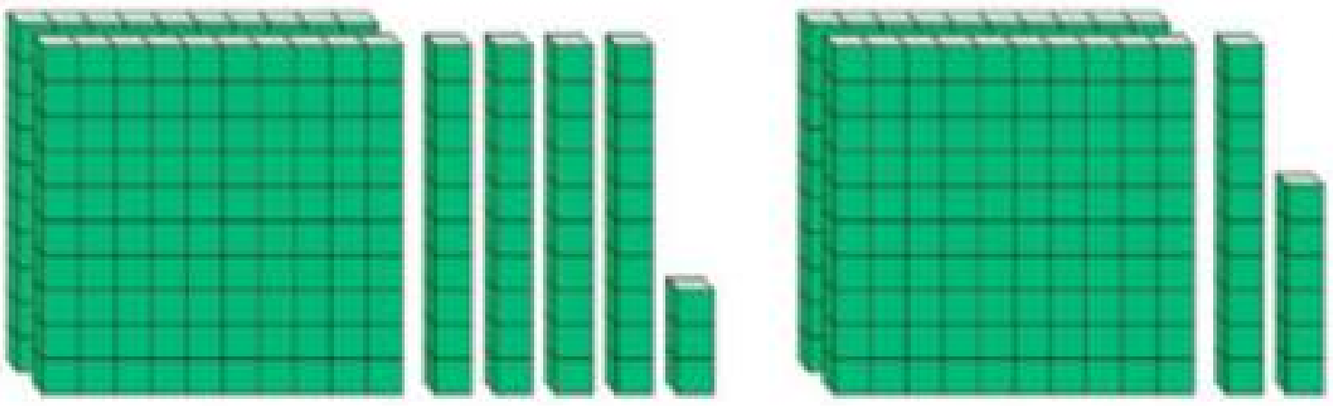

• Кількість кубиків записано в таблицю розрядів. Прочитайте на́звизи розрядів числа.

Сотні (III розряд)	Десятки (II розряд)	Одиниці (I розряд)
2	4	3
2	1	6

Одиниці називаємо одиницями першого розряду, десятки — одиницями другого розряду, сотні — одиницями третього розряду.

3. Розклади на розрядні доданки подані числа: *245, 164, 280, 209, 277, 179.*

4. Обчисли ланцюговий вираз, і ти дізнаєшся, скільки материків (великих ділянок суходолу, оточених водою) на нашій планеті.

5. Обчисли ланцюговий вираз, і ти дізнаєшся, скільки океанів на планеті Земля.

6. Запиши будь-яке двоцифрове число й будь-яке трицифрове число. Порівняй ці числа, обґрунтуй свою відповідь.

Трицифрове число завжди більше за одноцифрове та двоцифрове числа.

7. Запиши числа в порядку зменшення.

800 120 206 340 730 654 125 999

8. Максим для проєкту «Земля — наша домівка» робив щодня по 2 малюнки, а Ігор — по 4 малюнки. За скільки днів вони зроблять 12 малюнків, якщо працюватимуть разом?

9. Для презентації проєкту «Земля — наша домівка» Злата підготувала 8 слайдів, Оксана — у 2 рази більше, а Каміла — на 7 слайдів менше, ніж Злата й Оксана разом. Скільки слайдів підготувала Каміла?

10. Довжину яких об'єктів вимірюють у кілометрах?

Великі відстані вимірюють у кілометрах.
В одному кілометрі *1000 метрів*. *1 км = 1000 м*

11. Павло відніс до буккросингу 4 книжки, Микола — 2 книжки, а Данило — у 2 рази менше, ніж Павло й Микола разом. Скільки всього книжок віднесли до буккросингу хлопці?

12. Розв'яжи рівняння.

$57 - x = 16$ $x + 45 = 84$ $x : 2 = 9$

§5–6 Нумерація чисел. Розрядні доданки трицифрових чисел. Співвідношення між одиницями довжини

Материки на картах світу

1. Розглянь схематичні зображення материків.

Євразія	Африка	Північна Америка	Південна Америка	Антарктида	Австралія
350	354	255	326	704	784
844	756	304	834	840	506
721	184	702	341	564	451

- Запиши числа, які розміщені під зображенням найменшого континенту, у порядку збільшення.
- Запиши числа, які розміщені під зображенням другого за величиною континенту, у порядку зменшення.
- Скільки сотень у числах, які записані під зображенням Північної Америки?
- Скільки десятків у числах, які записані під зображенням Південної Америки?
- Скільки одиниць у числах, які записані під зображенням Антарктиди?

2. Розклади на розрядні доданки числа, записані під зображенням найбільшого континенту.

3. Пригадай співвідношення між одиницями довжини.

1 м = ☐ см 1 см = ☐ мм 1 дм = ☐ мм

1 дм = ☐ см 1 м = ☐ дм 1 км = ☐ м

1 м = 10 дм = 100 см = 1000 мм

4. Запиши в сантиметрах кожну довжину.

5 м 2 дм $=$ ☐ см 40 мм $=$ ☐ см 4 м $=$ ☐ см

5. Запиши в метрах і сантиметрах довжини, які подані під картою півкуль.

570 см

135 см

5 м 30 см

7 м 52 см

683

956

Міркуйте так: в *1 м — 100 см*. Отже, *570 см* містять стільки метрів, скільки сотень у числі *570*, тобто *5*.

Отже, *570 см* — це *5 м 70 см*.

Запам'ятайте!

2 м 2 см можна записати так: *2 м 02 см*.

6. Запиши в сантиметрах довжини, які подані під фізичною картою світу.

Міркуйте так: в *1 м — 100 см*; *5 м* — це *500 см*; *5 м* і *30 см* — це *500 см* і *30 см*, або *530* см.

7. Розклади числа, які записані під контурною картою, на розрядні доданки.

8. Розв'яжи рівняння.

$x : (350 - 290) = 5$ $54 : x = 900 : 100$

9. Фізична карта світу коштує 67 грн, карта півкуль — на 53 грн дешевше, а контурна карта Європи — у 8 разів дешевша, ніж фізична карта й карта півкуль разом. Скільки коштує контурна карта Європи?

10. Запиши в метрах і сантиметрах кожну довжину.

515 см, 356 см, 207 см, 420 см, 640 см, 364 см.

11. Розв'яжи рівняння.

$x + 5 = 63$ $x : 8 = 6$ $64 : x = 8$

67 Самостійна робота

68 Сума розрядних доданків. Розв'язання задач про спільну роботу

Погода та клімат планети

1. Увідповідни рівності. Результати вкажуть, яка різниця між погодою і кліматом.

Погода $24 : 3 \cdot 4$	$70 : 10 \cdot 5$ Типова погода в певному місці земної кулі (постійний холод, спека...).
Клімат $81 : 9 + 26$	$42 : 6 + 25$ Те, що ми відчуваємо сьогодні: температура, опади.

2. Розклади числа на розрядні доданки *(за зразком)*.

$789 = 700 + 80 + 9$

382, 763, 444, 901, 202, 220.

3. Запиши числа.

5 с., 7 д. і 3 од.	6 с. і 2 д.	7 с. і 5 од.
4 с., 6 д. і 7 од.	4 с. і 3 д.	2 с. і 4 од.
9 с., 5 д. і 2 од.	2 с. і 1 д.	9 с. і 6 од.

4. Запиши суму розрядних доданків як одне число біля ознак клімату або погоди.

$100 + 30 + 2$	Залежить від кількості сонячного тепла й кута падіння сонячних променів.
$500 + 80 + 6$	Сьогодні випав дощ.
$400 + 60 + 8$	Довга та сувора зима в приполярних районах.
$600 + 80 + 4$	У районі екватора спекотно.
$900 + 30 + 1$	Випало, на диво, багато снігу на полях.
$800 + 20 + 8$	Було чути грім і видно блискавку.

5. Обчисли вирази під ілюстраціями, на яких зображено ознаки клімату.

$500 + 40 + 3$

$600 + 40 + 2$

$300 + 20 + 3$

$800 + 20 + 4$

$900 + 70 + 8$

$700 + 10 + 1$

6. Проглянь прогноз погоди на тиждень. Порівняй, як змінюватиметься температура повітря вдень і вночі. Склади задачу, розв'язання запиши за допомогою виразу.

7. Один робітник виготовляє 12 барометрів за 3 год, а другий — за 4 год. Хто з них виготовляє більше барометрів за 1 годину? На скільки барометрів більше?

8. Один робітник виготовляє за 1 год 8 вимірювальних приладів, а інший — на 2 прилади більше. Скільки приладів виготовляють два робітники за 1 годину, працюючи разом?

9. За 1 год майстер виготовив 8 термометрів для вимірювання температури повітря, а його учень — 5 термометрів. Скільки термометрів вони виготовлять за 1 годину, якщо працюватимуть разом?

10. Обчисли вирази.

$500 + 20 + 4$	$3 \cdot 10 + 5 \cdot 5$	$18 : 2 + 18 : 9$
$100 + 60 + 3$	$40 : 10 + 20$	$14 + 7 \cdot 7$
$700 + 40 + 5$	$90 : 10 \cdot 7$	$42 : 6 + 24$

69 Одиниці вимірювання часу. Задачі на визначення тривалості подій, часу початку та закінчення

Одиниці вимірювання часу

Одиниці вимірювання часу пов'язані з рухом Землі навколо Сонця і своєї осі.

1. Земля обертається навколо Сонця за 1 рік. Пригадай, скільки днів у році, скільки місяців. Пригадай, скільки днів буває у високосному році. Третину місяця називають ***декадою***.

- Назви́ всі місяці, у яких 30 днів.
- Скільки днів у декаді квітня? Через скільки років буде високосний рік?

Це цікаво!

На інших планетах тривалість року в земних днях інша: Меркурій — 88 земних днів, Венера — 225 земних днів, Нептун — 59 800 земних днів, або 165 земних років.

Земля обертається навколо своєї осі за 1 добу. Добу поділено на 24 частини. $\frac{1}{24}$ доби — це 1 година.

Це цікаво!

На інших планетах тривалість доби в земних годинах інша: Меркурій — 176 діб, Венера — 243 земних доби. На Юпітері тривалість доби лише 10 год.

- У який день тижня розпочалася зима?
- Назви́ зимові місяці.
- День зимового сонцестояння припадає на 21 грудня. Який це день тижня?
- Скільки днів залишилося до Нового року?
- У який день тижня настане Новий рік?
- Зимові канікули в школярів розпочнуться 28 грудня і триватимуть до 10 січня. Скільки днів тривати-муть зимові канікули?

2. Розглянь календар, на якому вказано 28 грудня 2025 року, і дай відповіді на запитання.

- Яка дата вказана на цьому листку?
- Коли зійде Сонце в цей день?
- Коли зайде Сонце в цей день?
- Яка тривалість дня?

ГРУДЕНЬ **2025**

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

3. З календаря ви дізналися, що 22 грудня Сонце зійде о 7 год 56 хв і день триватиме 8 год. О котрій годині зайде Сонце?

Це задача на обчислення часу закінчення подій.
Такі задачі розв'язуємо дією додавання:
7 год 56 хв + 8 год = 15 год 56 хв.

4. Тато пішов на роботу о 8 год 30 хв. Тривалість робочого дня — 8 год. На дорогу туди й назад тато витрачає 1 год. О котрій годині тато повернеться додому?

5. Обчисли вирази.

3 год 20 хв + 5 год
17 год 40 хв − 4 год
2 год 25 хв + 5 хв
3 год 40 хв + 10 хв

Зверни увагу!

Години додаємо до годин, а хвилини до хвилин.

6. Марк пішов кататися на сеґвеї о 14 год і катався 1 год 30 хв. Коли Марк припинив кататися на сеґвеї?

7. Знайди значення виразу $c + 40 + c$, якщо: $c = 300$; $c = 400$; $c = 200$.

70 Доба. Частини доби. Час за годинником. Розв'язання задач

Царство снігу й полярних ночей

1. Обчисли вирази. За допомогою алфавіту ти дізнаєшся, як називають частину Землі, де мешкають білі ведмеді.

$3 \cdot 7 - 4 \cdot 5$	А
$7 \cdot 6 - 6 \cdot 4$	К
$60 - 7 \cdot 7$	И
$(80 + 20) : 10$	Т
$6 \cdot 8 - 8 \cdot 4$	Р

1	16	18	10	11	18	1

Крайня Північ, або Арктика, — найсуворіший край земної кулі. Головна особливість — це Північний Льодовитий океан, укритий шаром льоду.

2. Запиши, яка тривалість ночі, якщо це: $\frac{1}{3}$ доби; $\frac{1}{2}$ доби; $\frac{1}{4}$ доби.

3. Запиши тривалість полярної ночі, якщо це: $\frac{1}{2}$ року; $\frac{1}{3}$ року; $\frac{1}{4}$ року.

Полярна ніч в Арктиці може тривати 6 місяців. Найдовша полярна ніч — на Північному полюсі.

4. Обчисли вирази під зображенням дивовижного явища — полярного сяйва.

48 год : 8
40 хв : 5

2 хв · 7
30 хв : 10 хв

18 год + 7 год
20 год − 2 год

40 хв : 5 хв
20 хв : 5

5. Полярне сяйво в Норвегії з'явилося о 18 год 10 хв і тривало 1 год 30 хв. О котрій годині зникло полярне сяйво?

6. У Фінляндії полярне сяйво з'явилося о 17 год 30 хв, а зникло о 22 год 40 хв. Скільки часу тривало полярне сяйво у Фінляндії?

7. В одному з регіонів Арктики полярна ніч розпочалася 20 листопада й тривала 3 місяці. Коли закінчилася полярна ніч?

8. В іншому регіоні полярна ніч розпочалася 10 жовтня і закінчилася 10 лютого. Скільки тривала полярна ніч?

9. Чим відрізняються зображені годинники?

- Назви́ час, який показує кожний годинник.

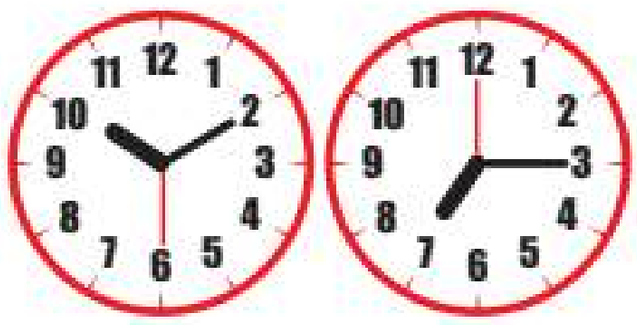

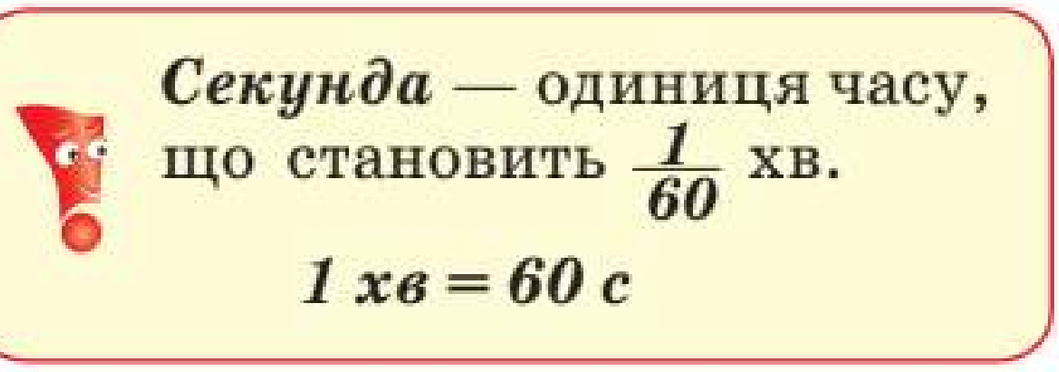

Секунда — одиниця часу, що становить $\frac{1}{60}$ хв.

$$1 \text{ хв} = 60 \text{ с}$$

Стрілка червоного кольору показує секунди. Секундна стрілка робить повний оберт на циферблаті за ***1 хв***.

10. Одна реклама в мультфільмі «Вартові Арктики» тривала 2 хв 15 с, а друга — на 1 хв довше. Яка тривалість другої реклами?

11. Розв'яжи рівняння.

$64 : x = 8$ $\quad$ $72 : x = 8$ $\quad$ $x - 35 = 61$

12. Андрій проглянув на телефоні 5 роликів про полярне сяйво, кожний тривалістю 2 хв. Скільки часу Андрій проглядав ролики про полярне сяйво?

13. Виконай дії з іменованими числами.

60 хв − 7 хв	60 с − 20 с	1 год 30 хв − 10 хв
45 хв : 5	36 хв : 4	7 хв · 4
45 хв : 5 хв	36 хв : 4 хв	8 хв · 2

71 Округлення до круглих чисел будь-якого розряду. Розв'язання задач

Царство айсбергів і криголамів

1. Прочитай числа.

309, 520, 450, 370, 560, 495, 583, 340, 425, 390, 545.

- У перший рядок запиши числа, що розміщені між числами *300* і *400*; у другий — числа, що розміщені між числами *400* і *500*; у третій — числа, що розміщені між числами 500 і *600*. Допиши в кожному рядку ще три числа, що відповідають цим умовам.

2. Між якими розрядними числами розміщене кожне число? Запиши *(за зразком)*.

$300 < 325 < 400$

325, 781, 421, 893, 502, 745.

Для Антарктиди характерні плавучі льодові гори великих розмірів, які відкололися від льодовиків. Це — айсберги.

3. Розглянь малюнок. Висота айсберга над водою — 60 м, що становить $\frac{1}{10}$ його величини. Яка величина айсберга під водою?

4. Поясніть, чому айсберги становлять небезпеку для кораблів.

5. Аліна придбала книжку «Про життя тварин на Північному полюсі» за 140 грн, а Марія — за 160 грн. Книжка Петра на 150 грн дешевша, ніж Аліни та Марії разом. Скільки заплатив за книжку Петро?

6. Криголам проклав канал завдовжки 17 км, що становить $\frac{1}{10}$ від загальної довжини. Скільки кілометрів каналу потрібно ще прокласти криголаму?

7. Фільм переривався на рекламу 5 разів по 2 хв кожна. Скільки часу зайняли реклами?

8. Назви́ найближче кругле число до поданих чисел.

8, 96, 395, 198, 254, 476, 805, 862.

Зверни увагу!

Округлювати можна до круглих чисел будь-якого розряду — десятків, сотень, тисяч. Наприклад, якщо округлити ***388*** до десятків, буде ***390***; якщо округлити до сотень, буде ***400***.

Щоб округлити до десятків, застосовуємо таке правило. Якщо число одиниць дорівнює ***1, 2, 3*** або ***4***, то число десятків не змінюємо. Якщо число одиниць дорівнює ***5, 6, 7, 8*** або ***9***, то число десятків збільшуємо на ***1***.

9. Округли до десятків кожне число.

67, 89, 157, 558, 366, 363, 724, 801, 958.

10. Обчисли вирази.

$100 + 300 - 100$	$400 + 200 + 50$	$67 - 5 \cdot 9$
$1000 - 500 - 300$	$800 - 600 + 9$	$27 + 7 \cdot 7$

11. Розв'яжи рівняння.

$x + 24 = 47$	$x : 8 = 6$	$7 \cdot x = 56$

12. Один криголам був у рейсі 8 год 30 хв, а другий — на 4 год 40 хв довше. Скільки часу був у рейсі другий криголам?

13. Обчисли вирази.

$600 + 5$	$320 - 20$	$432 - 30$
$608 - 8$	$320 - 300$	$450 + 8$
$300 + 20$	$658 - 8$	$458 - 8$

72 Округлення до сотень. Дія з іменованими числами

Таємниці Північного полюса

Точка в Північному Льодовитому океані, через яку проходить земна вісь, — це Північний полюс. Вісь Землі — це уявна лінія, навколо якої обертається Земля.

1. Обчисли вирази з результатами, більшими *50*. Вони відкриють тобі таємниці Північного полюса.

$8 \cdot 4 + 49$	На Північному полюсі немає сухо-долу.
$39 + 81 : 9 + 11$	На Північному полюсі сонце сходить і заходить лише 1 раз на рік.
$7 \cdot (33 - 30) + 41$	Північний полюс не належить жодній державі.
$6 \cdot (347 - 340) + 9$	Північний полюс — найчистіше місце на Землі.
$42 : 7 \cdot 4 + 2$	На Північному полюсі холодніше, ніж на Південному.
$38 + 6 \cdot 5 - 8$	На Північному полюсі немає пінгвінів.

2. Округли до десятків кожне число.

67, 89, 178, 362, 659, 730, 642, 584, 968.

3. Правило округлення числа до сотень подібне до правила округлення до десятків. Сформулюйте із сусідом / сусідкою по парті правило про округлення чисел до сотень. Виконайте округлення.

190, 880, 679, 899 , 451, 384, 497, 751.

4. Округли до десятків і сотень кожне число.

378, 381, 394, 502, 612, 734, 857.

5. Виконай дії з іменованими числами під зображенням транспорту, яким, на твою думку, можна дістатися до Північного полюса.

20 хв + 35 хв	30 хв + 30 хв	1 хв − 30 с
9 хв + 17 хв	60 с − 20 с	10 год + 15 год
22 с + 28 с	45 хв + 15 хв	45 хв + 35 хв
45 хв − 14 хв	1 год 15 хв + 6 хв	30 с + 30 с

6. Андрій подивився мультфільм «Вартові Арктики» тривалістю 1 год 15 хв, що закінчився о 15 год 30 хв. О котрій годині розпочався фільм?

Це задача на обчислення часу початку події.
Такі задачі розв'язуємо дією віднімання.

7. Криголам прокладав шлях кораблям 5 год 40 хв і повернувся в порт о 20 год 50 хв. О котрій годині криголам вирушив в океан?

8. Полярна ніч, яка триває 6 місяців, закінчується 20 березня. Коли починається полярна ніч на Північному полюсі?

9. Роберт Пірі першим досягнув Північного полюса 6 квітня 1909 року, через 5 місяців після виходу з основного табору. Коли Роберт Пірі відправився на полюс?

10. Фільм тривав 3 год і закінчився о 22:00. О котрій годині розпочався фільм?

11. Обчисли вирази.

15 год + 7 год	35 с + 25 с
35 хв + 35 хв	9 год 40 хв − 2 год

12. Розв'яжи рівняння.

$x : 6 = 216 - 124$	$(260 + 40) - x = 100$

73 Співвідношення між одиницями маси. Дія з іменованими числами

Царство білих ведмедів

1. Допоможи білому ведмедю пройти до свого дитинчати. Обчисли вирази. Іти він повинен по крижинах із результатами виразів, більшими *50*.

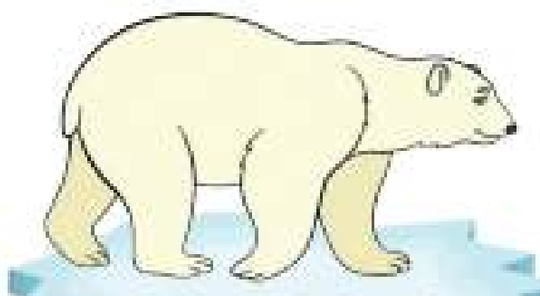

90 – 63 : 9 | 48 : 6 · 9 | 42 : 7 · 2 | 27 : 3 · 7 | (71 – 7) : 8 | 80 – 36 : 4 | (51 – 42) · 8

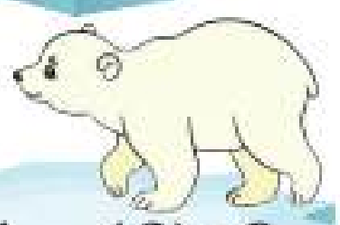

Масу невеликих предметів визначають у *грамах*.
Масу великих предметів обчислюють у *тоннах*.

1 кг = 1000 г ***1 ц = 100 кг***
1 т = 1000 кг ***1 т = 10 ц***

2. Прочитай дані про масу тварин Крайньої Півночі.

- Маса білого ведмедя становить 8 ц.
- Маса моржа — 1 т.
- Маса тюленя — 90 кг.
- Маса морського котика — 200 кг.

- Склади і запропонуй друзям задачу на різницеве порівняння.

3. Запиши в кілограмах кожну масу *(за зразком)*.

2 ц 7 кг = 207 кг

2 ц 8 кг, 3 ц, 7 ц 45 кг , 4 ц 32 кг, 7 ц 7 кг.

4. Запиши в центнерах і кілограмах кожну масу.

450 кг, 305 кг, 137 кг, 955 кг, 107 кг , 520 кг, 301 кг.

5. Запиши в зошит і виконай дії з іменованими числами під зображенням тварин, які, на твою думку, мешкають в Арктиці.

5 кг · 7
5 т · 4
25 т : 5

7 кг · 6
50 г + 50 г
40 ц : 5

8 кг · 5
48 кг : 8
42 кг : 7 кг

7 кг · 4
40 т + 25 т
30 ц : 6

6 кг · 4
25 кг : 5
21 кг : 3 кг

40 кг : 5
8 кг : 4
32 кг : 8 кг

6. Довжина маленького китеняти — 8 м, що становить $\frac{1}{4}$ від довжини дорослого кита. Яка довжина дорослого кита?

7. Один корабель за рейс може перевозити 3 т вантажу, а інший — 7 т. За скільки рейсів ці кораблі перевезуть 60 т вантажу?

8. Маса тюленя — 70 кг, маса моржа на 900 кг більша, ніж маса тюленя, а маса білого ведмедя на 170 кг менша, ніж маса моржа. Яка маса білого ведмедя?

9. Запиши в кілограмах.

1 ц	9 ц	7 ц
3 ц 25 кг	3 ц 3 кг	6 ц 10 кг
6 ц 5 кг	8 ц 88 кг	4 ц 25 кг

Необхідно дбайливо ставитися до клімату Арктики, бо від нього залежать погода та клімат на всій планеті.

74 Коло. Радіус і діаметр кола

1. Поясніть відмінність між колом і кругом за малюнком та записами.

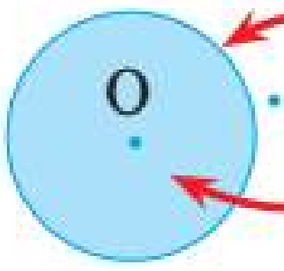

Коло — замкнена крива лінія, усі точки якої знаходяться на однаковій відстані від центра.
Круг — це частина площини, обмежена колом.

Пригадай!

Відрізок, який сполучає центр кола з будь-якою його точкою, називаємо ***радіусом***.
Відрізок, який сполучає дві точки кола й проходить через його центр, називаємо ***діаметром***.

2. Назви́ діаметр кола на малюнку; радіуси кола. Яку особливість можна помітити?

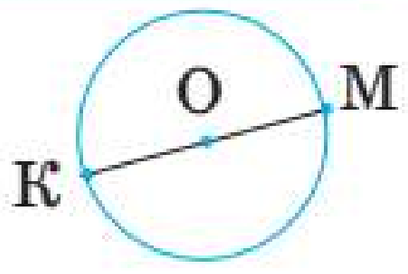

Діаметр кола дорівнює сумі двох його радіусів. Тому всі діаметри одного кола рівні між собою. Те саме можна сказати й про радіуси одного кола.

3. Назви́ номери кіл, у яких проведено радіус.

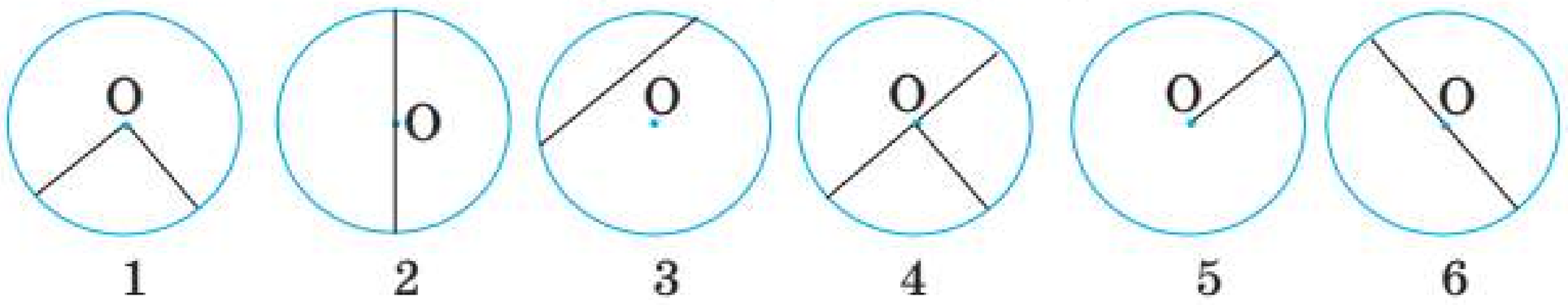

4. За допомогою яких предметів малюють коло? Які ще предмети можна використати для цього?

Для точної побудови кола використовують *циркуль*. Побудуємо коло за його допомогою.

Визначаємо радіус кола за допомогою лінійки.

Установлюємо голку циркуля на аркуші паперу. Це й буде центр кола. Накреслюємо коло з визначеним радіусом ***2 см***, зробивши повний оберт ніжкою циркуля з грифелем.

Можна побудувати коло інакше. Спочатку накреслимо відрізок потрібної довжини ***(2 см)*** — це й буде радіус кола. Потім поставимо ніжку циркуля з голкою на одну точку, а з грифелем — на іншу. Далі робимо повний оберт циркуля навколо точки, яка й буде центром кола.

5. Побудуй коло радіусом 3 см. Проведи в ньому діаметр. Яка довжина діаметра?

6. Полічи, скільки кіл на малюнку.

7. Порівняй вирази. Постав знаки (>, <, =).

$400 + 1 \square 400 + 10$ $\quad$ $700 + 6 \square 70 + 6$

$532 - 2 \square 542 - 20$ $\quad$ $435 + 51 \square 435 + 50$

8. У Михайла було 100 грн. Він купив циркуль за 45 грн і 2 олівці по 8 грн. Скільки грошей залишилося в Михайла?

9. Обчисли вирази й запиши значення.

- Суму чисел *100* і *300* збільшити на *40*.
- Різницю чисел *57* і *7* збільшити на *100*.
- Різницю чисел *500* і *50* зменшити на *100*.

10. За допомогою циркуля намалюй сніговика та неваляйку.

75 Дія з іменованими числами. Задачі про спільну роботу

Царство вічної мерзлоти

Південніше від Північного полярного кола, на півночі Євразії та Америки, розкинулася тундра, край суворої і прекрасної природи.

1. Зима в тундрі розпочинається у вересні й закінчується в травні. Скільки місяців у тундрі триває літо?

2. Обчисли вирази. Результати, більші *50*, укажуть, які рослини ростуть у тундрі.

полярна береза
$45 : 5 \cdot 7$

полярна верба
$63 : 7 \cdot 4$

лохина
$81 : 9 \cdot 7$

морошка
$72 : 8 \cdot 9$

брусниця
$24 : 3 \cdot 9$

яблуня
$42 : 7 \cdot 5$

журавлина
$35 : 5 \cdot 4 + 30$

чорниця
$49 : 7 \cdot 3$

У тундрі через суворий клімат багато боліт, де росте безліч ягід.

3. Висота полярної верби — 15 см, а висота полярної берези на 5 см більша. Яка висота полярної берези?

4. Анука за 1 год збирає 6 кг лохини, а її донька — у 2 рази менше. Скільки годин їм знадобиться, щоб удвох зібрати 54 кілограми лохини?

5. Запиши рівності з іменованими числами. Результати вкажуть, як називають житло північних народів.

2 м 78 см

1000 кг чум

5 ц 2 кг

278 см іглу

1 т

502 кг вігвам

6. Садако з друзями будує іглу за 8 год, а Хадко з друзями справляється з роботою на 2 год швидше. За скільки годин вони побудують іглу, якщо працюватимуть разом?

7. Холодного зимового дня, під час віхоли, діти, мріючи про літо, малювали за допомогою циркуля квіти. Намалюй квіти за зразком.

- За центр кола візьми середину сторони квадрата.
- За центр кола візьми вершину квадрата.
- За центр кола візьми точку перетину кола й півкола.

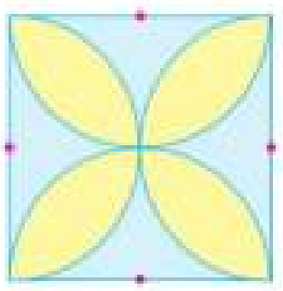

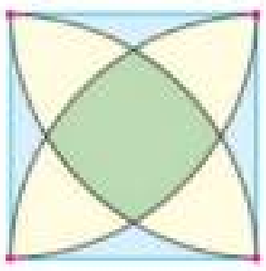

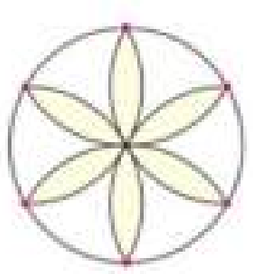

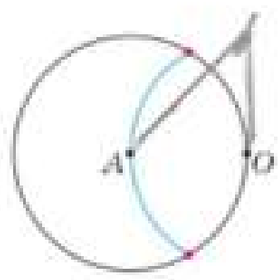

8. Знайди числа.

$\frac{1}{5}$ від 45 см

$\frac{1}{3}$ від 2 дм 1 см

$\frac{1}{8}$ від 6 дм 4 см

$\frac{1}{5}$ від 2 дм 5 см

9. Господиня заготовила 7 банок брусничного варення по 2 кг в кожній і 8 банок журавлиного — по 3 кг в кожній. Скільки всього кілограмів варення заготовила господиня?

76 Задачі на визначення тривалості й часу подій. Обчислення виразів

Царство вічної мерзлоти

1. Віхола тривала 3 год і закінчилася о 17:00. Коли розпочалася віхола?

2. Метеорологи виїхали о 22:00 споглядати полярне сяйво, яке тривало 2 год 15 хв. О котрій годині воно закінчилося?

3. Обчисли вирази. Утвори рівності. Результати вкажуть, як називають тварин, що мешкають у тундрі.

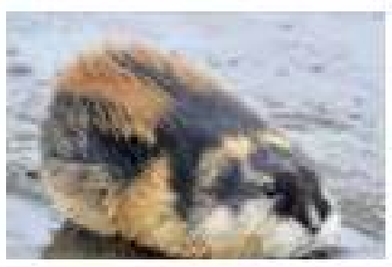

$600 + 60 + 1$

661 лемінг

399 песець

$800 - 1$

$400 + 20 + 5$

425 вовк

799 північний олень

$599 + 1$

$400 - 1$

600 біла куріпка

401 заєць-біляк

$400 + 1$

4. На одній звірофермі було 300 песців, а на другій — на 70 песців більше. Скільки песців було на обох звірофермах?

5. Заміни на менші одиниці вимірювання *(за зразком)*.

1 м = 100 см	1 см = 10 мм	1 т = 10 ц
4 м	4 см	5 т
6 м	7 см	7 т

6. Одна артіль зловила 8 ц риби, а інша — у 2 рази більше. $\frac{1}{3}$ спійманої риби відправили на виготовлення консервів. Скільки центнерів риби відправили на виготовлення консервів?

7. Перший табун оленів вийшов до місця випасу о 10:00 і прибув о 14 год 30 хв, а другий табун вийшов об 11:00 і прибув о 16:00. Який табун оленів був довше в дорозі до місця випасу? На скільки?

8. Знайди значення виразів $100 - a : 7$; $36 : 6 + в$; $12 : a + 18 + в$, якщо: $a = 14$, $a = 21$; $в = 10$, $в = 67$; $a = 2$, $в = 3$, $a = 6$, $в = 9$.

У тундрі мало шляхів, а болотиста місцевість не годиться для транспорту. Через це використовують нарти — вузькі сани для їзди на собаках.

9. В одній упряжці було 9 собак, у другій — на 3 собаки більше, а в третій — у 3 рази менше, ніж у першій і другій упряжках разом. Скільки собак було в третій упряжці?

10. Для пошиття двох комбінезонів для собак витратили 18 дм тканини. Скільки дециметрів тканини потрібно для 8 собак?

11. Скільки часу знадобиться лемінгу, щоб утекти від песця?

77 Обчислення виразів. Розв'язання задач

Царство Санта-Клауса та північних оленів

1. Обчисли вирази. Результати вкажуть, у якій країні проживає Санта-Клаус.

$14 + 45 : 9$	А	$36 : 9 \cdot 8$	Н
$(38 - 35) \cdot 3$	І	$12 : (48 - 44)$	Л
$(22 + 23) : 9$	Я	$81 : 9 + 13$	П
$25 : 5 \cdot 9$	Д		

3	19	22	3	19	32	45	9	5

Лапла́ндія — північна провінція Фінляндії, резиденція (місце проживання) Санта-Клауса.

2. Допоможи Санта-Клаусу роздати подарунки. Він має летіти зоряним шляхом, на якому вирази з результатами, більшими *60*. Запиши вирази.

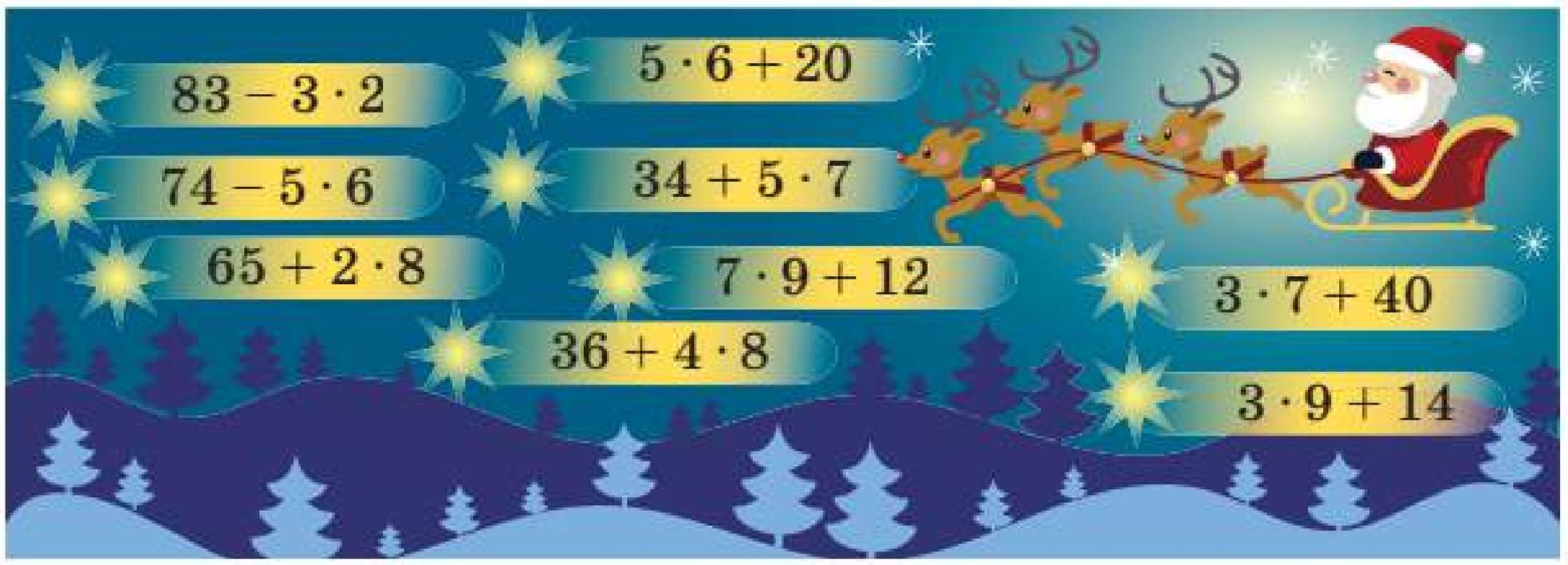

3. В одному мішку в Санта-Клауса було 33 подарунки, а в другому — на 12 подарунків менше. Усі подарунки він розвіз у 9 будинків. По скільки подарунків Санта-Клаус завіз у кожний будинок?

4. Санта-Клаус виїхав зі своєї резиденції о 5-й годині, а повернувся опівночі. Скільки годин Санта-Клаус був у дорозі?

5. Установи закономірність. Які числа пропущені?

2, 4, 6, … , … , 12, … , … , 18, 20.
6, 12, … , … , … , 36, … , … , … , 60.
8, 16, … , … , 40, … , … , 64, … , 80.

6. Скільки кілометрів проїхав Санта-Клаус?

7. Розв'яжи задачі.

- У першій половині дня Санта-Клаус їхав таким маршрутом.

- Скільки кілометрів він проїхав за 4 год?

- У другій половині доби Санта-Клаус їхав таким маршрутом.

- Скільки кілометрів він проїхав у другій половині доби?

8. Виконай дії з іменованими числами.

20 хв + 25 хв	45 хв − 18 хв	1 хв − 30 с
9 хв + 27 хв	30 хв + 30 хв	1 доба − 6 год
22 с + 28 с	40 хв + 20 хв	1 год − 15 хв

9. Одного дня Санта-Клауса супроводжувало 2 команди лижників по 9 осіб, а другого дня — 3 команди по 8 осіб. Скільки всього лижників супроводжувало Санта-Клауса за 2 дні?

10. Обчисли вирази.

349 − 9 − 40	3 + 300	(420 − 400) : 4
670 − 70 + 5	30 + 900	7 · (810 − 800)
581 − 80 − 1	99 + 100	(550 − 500) : 5

78–79 Діагностувальна робота. Аналіз діагностувальної роботи

80 Узагальнення і систематизація знань

Горішки знань під ялинкою

1. Щоб прикрасити класну кімнату до Нового року, учні виготовили гірлянди з математичним завданням. Знайди закономірності в побудові кожного числового ряду. Назви́ числа, які пропущені.

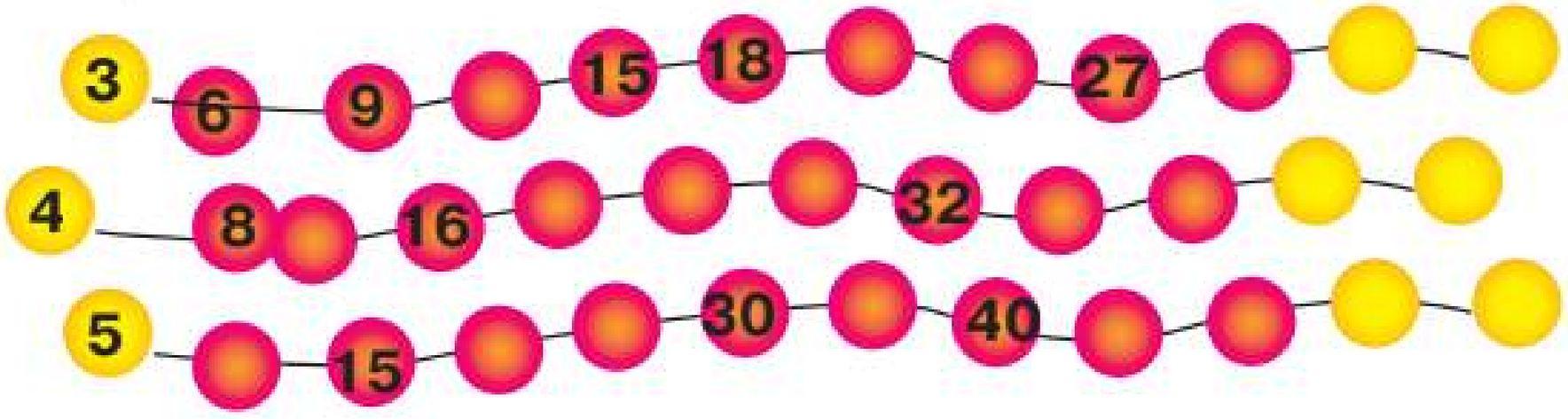

2. Які квитки на новорічні вистави може придбати Оксана, маючи 200 грн, а Петро — маючи 180 грн? Відповідні вирази запиши в зошит.

«Магія мильних бульбашок» **80 грн**

Льодове шоу «Снігова королева» **120 грн**

Майстер-клас «Виготовлення новорічної іграшки» **50 грн**

Лялькова вистава «Як Котигорошко змія приборкував» **110 грн**

Модернізований балет «За хвилину до Різдва» **150 грн**

Спектакль «Попелюшка» **150 грн**

Ілюзійне шоу «Весела магія» **100 грн**

3. Бабуся почала місити тісто до святкового новорічного столу о 17 год 30 хв, а вже о 20 год 40 хв смачні пироги стояли на столі. Скільки часу витратила бабуся на їхнє приготування?

4. Артем за день пожартував 4 рази, а Сергій — 5 разів. Скільки жартів хлопці утнуть за тиждень?

5. Максим під ялинкою знайшов подарунок — 3D-ручку. Хлопчик створив вежу. Він використав 4 мотки червоних, 3 зелених і 2 мотки рожевих ниток з екологічного пластику, по 10 м у кожному мотку. Скільки метрів ниток із пластику використав Максим?

6. Розв'яжи рівняння.

$x - 400 = 520$ $\quad x \cdot 6 = 54$ $\quad x + 10 = 700$

7. Прочитай, що написано на банері.

$56 : 8 \cdot 5$	**Н**	$32 : 4 : 4$	**И**
$48 - 48 : 6$	**В**	$40 - 32 : 8$	**М**
$48 - 30 : 6$	**О**	$80 - 3 \cdot 7$	**К**
$(48 - 30) : 6$	**З**	$100 - 3 \cdot 3$	**Р**

3	35	43	40	2	36

91	43	59	43	36

8. Одна майстерня створила за день 6 ялинкових іграшок, а інша — у 2 рази менше. Скільки ялинкових іграшок вони виготовлять за тиждень, якщо працюватимуть разом?

9. Обчисли вирази.

$578 - 8$	$457 - 7 - 50$	$345 - (5 \cdot 5)$
$5 \cdot (406 - 400)$	$3 \cdot (108 - 100) : 6$	$81 : 9 \cdot 7 - 60$

81 Обчислення виразів. Розв'язання задач

Царство вічної мерзлоти

1. Назви́ числа від *987* до *1000*.

2. Розклади на розрядні доданки числа під зображеннями рослин, які ростуть у тундрі.

275

624

731

420

601

804

923

357

3. Запиши в зошиті одним числом суми розрядних доданків, поданих під зображеннями тварин, які живуть в Арктиці й тундрі.

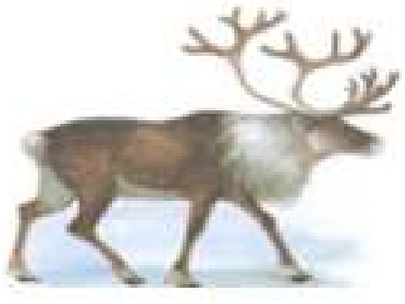

700 + 20 + 4

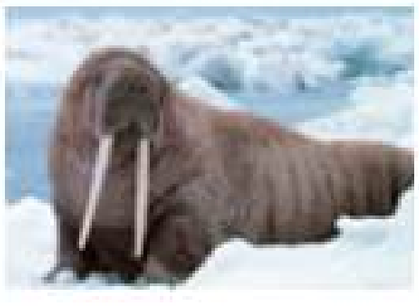

800 + 10 + 5

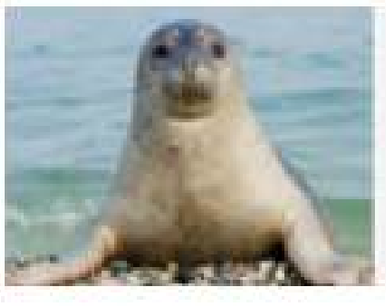

600 + 6

600 + 60

200 + 20 + 8

900 + 30 + 4

4. Пригадайте, як виконують дії із сотнями.

$500 + 200 = 700$	$300 + 500 = 800$	$700 - 300 = 400$
$5\text{ с.} + 2\text{ с.} = 7\text{ с.}$	$3\text{ с.} + 5\text{ с.} = 8\text{ с.}$	$7\text{ с.} - 3\text{ с.} = 4\text{ с.}$

5. Обчисли з поясненням.

$100 + 300$	$900 - 300$	$400 + 600 - 500$
$200 + 400$	$700 - 200$	$300 - 100 + 800$

6. Допоможи рибалкам пройти між крижинами. Їхній шлях пролягає морем із результатами, більшими *40*. Запиши ці вирази.

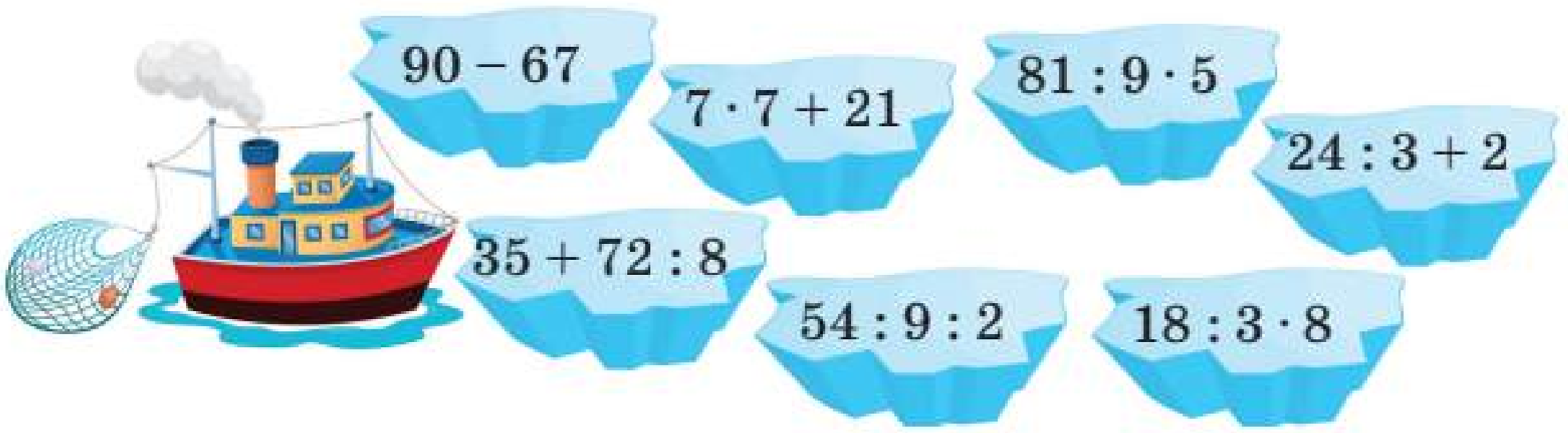

7. Флотилія вирушила в море о 6 год 30 хв, а повернулася через 10 год. О котрій годині повернулася флотилія?

8. Коли синій кит пірнає, його пульс уповільнюється до 8 ударів за хвилину. Піднімаючись на поверхню, кит відновлює рівень кисню, і частота пульсу збільшується в 4 рази. Якою стає частота пульсу в кита під час виринання?

9. На скільки більшою є частота твого пульсу порівняно з пульсом кита після виринання?

10. Скільки таблеток аспірину потрібно дати хворому моржу, якщо його маса 9 ц, а 1 таблетка розрахована на 90 кг маси моржа?

11. Маса тюленя, морського котика та білого ведмедя становить 900 кг. Маса тюленя — 100 кг, а маса морського котика така сама. Яка маса білого ведмедя?

12. Обчисли вирази.

$600 + 400$	$500 - 400 - 30$	$72 : (6 + 2) \cdot 3$
$500 + 500$	$50 + 50 + 200$	$45 : (5 + 4) \cdot 3$

82 Обернена задача. Обчислення виразів

Царство боліт і рідколісся

Південніше тундри поряд із карликовими березами й полярними вербами трапляються поодинокі дерева — це зона лісотундри.

1. Обчисли вирази. Результати вкажуть на на́зви природних зон.

$600 + 300 - 200$	арктика
$400 - 300 + 30$	тундра
$900 - 500 + 50$	лісотундра

2. Розгляньте та поясніть, як знайдено суму й різницю чисел.

$60 + 80 = 140$	$170 - 80 = 90$
6 д. $+ 8$ д. $= 14$ д.	17 д. $- 8$ д. $= 9$ д.

3. Обчисли вирази з результатами, більшими *100*. Результати вкажуть на цікаве про лісотундру.

$40 + 80$	Літо тепліше й триваліше, ніж у зоні тундри.
$70 + 50$	Населення займається оленярством, мисливством, рибальством.
$90 + 60$	На болотистих ґрунтах багато ягід.
$120 - 60$	Населення вирощує апельсини.

4. Визначте, скільки десятків у числах *230, 320, 460, 580, 730*.

Міркуйте так: число ***230*** складається із числа ***200*** й числа ***30***. Число ***200*** — це ***20*** десятків, число ***30*** — це ***3*** десятки. Отже, у числі ***230*** усього буде ***20 + 3 = 23*** десятки.

5. Скільки десятків у числах *300, 200, 600, 500*?

6. Обчисли вирази.

$6 + 8$	$8 + 4$	$12 - 9$	$16 - 8$
$60 + 80$	$80 + 40$	$120 - 90$	$160 - 80$

7. Прочитай задачі. Що в них спільного, а що відмінного? Розв'яжи.

1) Працівники господарства зібрали 300 кг ожини й 200 кг малини. Скільки всього кілограмів ожини й малини зібрали працівники?
2) Працівники господарства зібрали 500 кг малини й ожини. Ожини було 300 кг. Яка була маса малини?
3) Працівники господарства зібрали 500 кг малини й ожини. Малини було 200 кг. Яка була маса ожини?

Задачі 2 і 3 є оберненими до задачі 1.

Обернена задача має той самий зміст і ті самі числа, що й у прямій задачі, але розв'язання прямої задачі є даним числом до оберненої.

8. Склади обернені задачі за схемами.

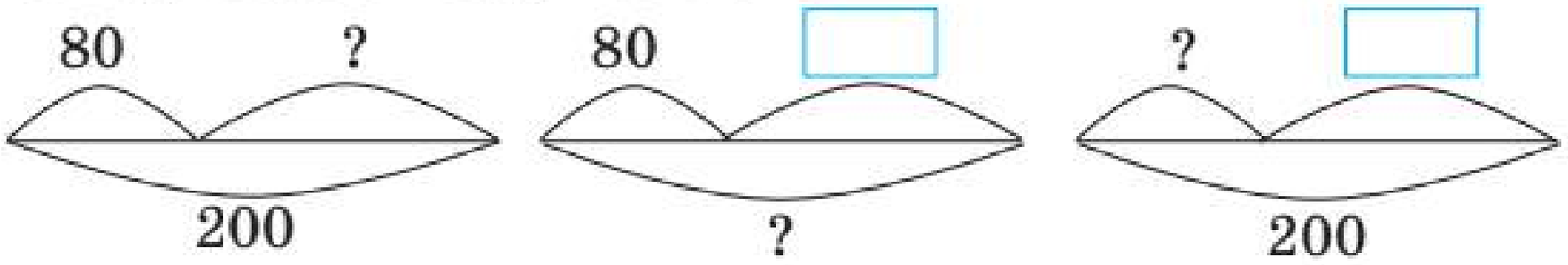

- Що в них спільного? Що відмінного?
- Як називаємо другу та третю задачі щодо першої?

9. Що більше: сума чи добуток чисел *2, 3, 4, 0, 1, 5*?

10. Обчисли вирази.

$70 + 8$	$160 - 80 + 100$	$(120 - 80) : 8$
$180 - 90$	$90 + 40 - 100$	$60 - 30 : 10$
$60 + 30$	$110 - (37 + 23)$	$(90 - 40) : 10$

11. Склади задачу про збирання різних ягід із числами *300* і *600*.

ЗМІСТ

Від авторів 3

Повторення вивченого матеріалу в 2-му класі

Додавання і віднімання чисел у межах сотні 4–41

Позатабличне множення і ділення чисел

Множення і ділення чисел *2–10*.
Розв'язання задач 42–90
Рівності й нерівності. Рівняння 60
Дія з іменованими числами. Блок-схеми 66
Ціна. Кількість. Вартість 68
Основні закони множення і ділення 92
Геометричні фігури: площинні, об'ємні.
Периметр трикутника 94
Дроби. Знаходження частини від числа 96–104

Нумерація трицифрових чисел

Нумерація чисел у межах *1000* 110–113
Нумерація чисел. Назви розрядів 114–119
Одиниці вимірювання часу. Доба. Частини доби.
Час за годинником 120–123
Округлення до сотень.
Дія з іменованими числами 126–133
Коло. Радіус і діаметр кола 130
Обернена задача 142